

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**ALMAN BASININDA TÜRK İMGESİ:
17 ARALIK 2004 AB ZİRVESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şafak ETİKE**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR**

Ankara – 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**ALMAN BASININDA TÜRK İMGESİ:
17 ARALIK 2004 AB ZİRVESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şafak ETİKE**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR**

Ankara – 2010

T.C.
ANKARA
12. İDARE MAHKEMESİ

ESAS NO : 2010/706
KARAR NO : 2011/1884

DAVACI : Şafak SEZGİN
Karapınar Mah. 1179. Sok.No: 5/28
Keklikpınarı - Çankaya / ANKARA

DAVALI : Gazi Üniversitesi Rektörlüğü
Teknikokullar/ ANKARA

VEKİLİ : Av. Figen DOĞRU / Aynı adreste

DAVANIN ÖZETİ : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi olan davacının, tez savunma sınavında başarısız sayılarak Enstitü ile ilişkisinin kesilmesine ilişkin 19.3.2010 tarihli ve 06 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararının; Gazetecilik Bölüm Başkanının önerisi değerlendirilmeden jüri üyelerinin belirlendiği, tez değerlendirmesinin süresinde yapılmadığı ve bilimsel ölçümlere dayandırılmadığı, hukuka aykırı olduğu iddiasıyla iptali istenilmektedir.

SAVUNMANIN ÖZETİ : Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi olan davacının mevzuata uygun olarak tez savunma sınavına alındığı, yüksek lisans tezinin reddi nedeniyle Enstitü ile ilişkisinin kesildiği, tesis edilen işlemlerin hukuka uygun olduğu ileri sürülerek, davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Ankara 12. İdare Mahkemesince, dava dosyası incelenerek işin gereği görüldü.

Dava; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi olan davacının, tez savunma sınavında başarısız sayılarak Enstitü ile ilişkisinin kesilmesine ilişkin 19.3.2010 tarihli ve 06 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararının iptali istemiyle açılmıştır.

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 50. maddesinde; lisansüstü öğretimin usul ve şartlarının neler olduğu belirtilmiştir.

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 23 ve devam eden maddelerinde tezli yüksek lisans öğretiminin esaslarına yer verilmiş olup, "Yüksek lisans tezinin sonuçlanması" başlıklı 33. maddesinde, "(1) Tezli yüksek lisans programındaki bir öğrenci, elde ettiği sonuçları tez yazım esaslarına uygun biçimde yazmak ve tezini jüri önünde sözlü olarak savunmak zorundadır.

(2) Yüksek lisans tez jürisi oluşturmak amacıyla, ilgili anabilim dalı başkanlığı, öğretim üyelerinin uzmanlık alanlarını göz önünde bulundurarak, her tez için on öğretim üyesini Enstitü Yönetim Kuruluna önerir. Enstitü Yönetim Kurulu önerileri ve öğretim üyelerinin uzmanlık alanlarını dikkate alarak tez jürisini oluşturur ve atamasını yapar. Jüri, biri öğrencinin danışmanı ve en az biri Üniversite içindeki başka bir anabilim dalından veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere, üç öğretim üyesinden oluşur. Ayrıca, birisi ilgili anabilim dalından, diğeri Üniversite içindeki başka bir anabilim dalı ya da başka bir yüksek öğretim kurumundan olmak üzere iki yedek üye belirlenir.

(3) Jüri üyeleri, tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak, öğrenciyi tez danışmanının koordinatörlüğünde tez savunma sınavına alır.

T.C.
ANKARA
12. İDARE MAHKEMESİ

ESAS NO : 2010/706

KARAR NO : 2011/1884

Geçerli bir mazeret nedeniyle jürinin toplanamaması halinde, tez danışmanı tarafından toplanamama nedenleri, aynı gün yazılı olarak Enstitüye bildirilir. Yeni tez savunma sınavı tarihi, sınavın yapılamadığı tarihi izleyen onbeş günlük süreyi geçmemek üzere, Enstitü tarafından belirlenerek jüri üyelerine yazılı olarak bildirilir. Bu süreler içinde toplanamayan jüriler için, Enstitü yeni jüri kurar.

(4) Jüri üyeleri, tezle ilgili olarak tez değerlendirme raporlarını, Enstitüye teslim ederler.

(5) Tez savunma sınavı; tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-cevap bölümünden oluşur ve bu sınav Enstitüde sözlü olarak yapılır.

(6) Tez savunma sınavının tamamlanmasından sonra jüri, izleyicilere kapalı olarak, tez hakkında, oy birliği ya da oy çokluğuyla kabul, red veya düzeltme kararı verir. Bu karar, ilgili anabilim dalı başkanlığı adına, jüri başkanı tarafından tez savunma sınavının bitiminde tutanakla Enstitüye bildirilir.

(7) Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, kendisine ayrıca yazılı bir tebligat yapılmadan, en geç üç ay içinde gerekli olan veya önerilen düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde ikinci kez savunmak üzere Enstitüye teslim eder. İkinci tez savunma sınavı sonunda da tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

(8) Tez savunma sınavına, bu Yönetmeliğin 22 nci maddesinde belirtilen bir mazereti olmadan gelmeyen öğrenci, tez savunma sınavı hakkını kaybeder ve öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir." hükümleri getirilmiştir.

Dava dosyasının incelenmesinden; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrencisi olan davacı tarafından hazırlanan, "Alman Basınında Türk İmgesi: 17 Aralık 2004 AB Zirvesi Örneği" konulu tezle ilgili olarak, 10.3.2010 tarihinde yapılan tez savunma sınavında jüri üyelerince oyçokluğuyla alınan kararla tezin reddedildiği, bunun üzerine dava konusu işlem ile davacının Enstitüden kaydının silindiği anlaşılmıştır.

Uyumsuzluğun çözümünün, davacıya ait tez çalışmasının bilimsel değerlendirmesinin doğru yapıp yapılmadığının belirlenmesine bağlı bulunduğundan, Mahkememizin 15.7.2010 tarihli kararı ile davacının tez çalışması üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilerek re'sen seçilen bilirkişilerce, davacının tezi üzerinde yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda hazırlanan ve tamamı dava dosyasında mevcut 3.3.2011 tarihli bilirkişi raporunda özetle; adayın, giriş bölümünde tezinin konusunu, amacını, sınırlarını, yöntemini açık bir şekilde ortaya koyduğu, tezin kapsamına ilişkin olarak belirlenen sınırların isabetli olduğu, 1-31 Aralık 2004 günleri, anılan zirve nedeniyle Türkiye ile ilgili haberlerin yoğunlaştığı bu dönemde, Almanya'nın biri liberal solu, öteki liberal sağ temsil eden iki etkili gazetesi üzerine yapılacak bir çalışma, yaratılmak istenen Türkiye imgesini ortaya çıkarmak için elverişli olduğu, tezde kullanılan niceliksel analiz yöntemi ve bu doğrultuda yapılan kategorileştirmenin de uygun bulunduğu, böyle bir yöntemin, tezin tarif edilen amaçlarına ulaşmak bakımından kullanılabilecek olası yöntemlerden birisi olduğu, tezin birinci bölümde esas çözümlemeye arka plan sağlayacak bir girişimde bulunulduğu, "İmge" kavramı açıklanarak kavramsal bir çerçeve oluşturularak Almanya'da Türkiye imgesinin tarihsel kökenleri özetlenerek tarihsel bir arka plan sağlandığı, bunun tezi güçlendirdiği, ikinci bölümde; örneklem sürecinde incelenen anılan gazetelerin yayınlamış olduğu metinler ve metin içerikli görsellerle (toplam 235 adet) ilgili elde edilen sayısal bilgiler değerlendirildiği ve tablolar halinde sunulduğu, metinlerin ve metin içerikli görsel malzemelerin değerlendirilmesine ilişkin oluşturulan kategorileştirmenin uygun olduğu, elde

T.C.
ANKARA
12. İDARE MAHKEMESİ

ESAS NO : 2010/706
KARAR NO : 2011/1884

edilen malzemeyi “olumlu-olumsuz”, “tarafli-tarafsiz”, “Türkiye’nin AB üyeliğine evet-hayır”, “karşıtlık-objektiflik” gibi kategoriler ışığında ele almasının tezin yapmak istediği değerlendirmeler bakımından elverişli olduğu, bu kategoriler grafiklerle ve ekler kısmında da tablolarla açıklandığı, adayın nicel bulgularının ardından, iki gazetenin yayınlarındaki benzerlik ve farklılıklar üzerine nitel bir çözümleme yaptığı, bu isabetli tercihle, farklı siyasal eğilimleri temsil eden (liberal sağ ve liberal sol) iki gazetenin, Türkiye’nin AB üyeliğine itirazındaki ortak ve farklı noktalarının belirtilebildiği, tezin sonuç bölümünün çalışmanın girişinde belirlenen amaçlarla tutarlılık gösterdiği, söz konusu çalışmada 235 yazı ve görselin incelenmiş olmasının da bir yüksek lisans tezi için yeterli olduğu, teze eleştiriler arasında yer alan kodlama cetvelinin eksikliğinin de, adayın analizlerini derli toplu tablolar şeklinde sunmuş olması karşısında anlamını yitirdiği, bir yüksek lisans tezi için de yeterli bir çalışma olduğu görüş ve kaanatlerine yer verildiği görülmüştür.

Bilirkişi raporu taraflara tebliğ edilmiş olup, davalı idarece yapılan itirazlar dayandığı bilimsel veriler karşısında yerinde görülmemiş ve Mahkememiz heyetince de hükme esas alınabilecek nitelikte bulunmuştur.

Bu durumda; dava dosyasında bulunan bilgi ve belgeler ile bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden, Gazetecilik Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi olan davacının, "Alman Basınında Türk İmgesi: 17 Aralık 2004 AB Zirvesi Örneği" isimli tezinin kapsam ve nitelik itibariyle yüksek lisans tezi olarak yeterli olduğu sonucuna varıldığından, davacının tezinin yetersizliğinden bahisle, tez savunma sınavında başarısız kabul edilerek, Enstitü ile ilişkisinin kesilmesine ilişkin dava konusu işlemden hukuka uyarlık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle; dava konusu işlemin **iptaline**, aşağıda dökümü yapılan 1.133,45 TL yargılama giderinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine, artan posta ücretinin isteği halinde davacıya iadesine, kararın tebliğini izleyen günden itibaren 30 gün içerisinde Danıştay'a temyiz yolu açık olmak üzere, 04/11/2011 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan
YÜKSEL SARICA
37794

Üye
SENA DAŞTAN ÖZGAN
107168

Üye
SEÇKİN TOYDEMİR
103790

YARGILAMA GİDERLERİ

Başvurma Harcı :	17,15 TL
Karar Harcı :	17,15 TL
Y.D. Harcı :	28,15 TL
Bilirkişi Ücreti :	1.000,00 TL
Posta Gideri :	71,00 TL
TOPLAM :	1.133,45 TL

ÖNSÖZ

Bu çalışma Alman basınında Türk ve Türkiye imgesini, Alman basının imge üretiminde etkili olan tarihsel ve güncel arka planıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Avrupa Birliğinin Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlama kararı aldığı 17 Aralık 2004 AB zirvesi döneminde basının konuyla ilgili içeriğini inceleyen çalışma, Alman basının yeniden ürettiği ve tekrarlayarak pekiştirdiği imgelerin Alman kamuoyunun Türkiye ve Türklere bakışını belirlemede etkili olduğundan yola çıkmaktadır. Çalışma, basının Türkiye'ye ilişkin konularda tarihsel olarak olumsuz bilinen tutumunda farklılık ortaya koyup koymadığını, egemen toplumsal ilişkilerin ve söylemin dışına çıkarak, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir açılıma izin verip vermeyeceğini, Alman basınının önemli ulusal ve uluslararası konularda bağımsız olup olmadığını soruşturmaktadır.

Bu çalışmada bana yol gösteren, akademik alanda üretimi ve duruşuyla kendisinden çok şey öğrendiğim, öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli tez danışmanım Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR'a teşekkürü bir borç biliyor ve saygılarımı sunuyorum. Çalışmama her türlü katkıyı sunan, fikirleriyle bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR'e hem desteği hem de hayatıma kattığı değerler için teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın her aşamasına öneri ve eleştirileriyle destek veren, özellikle nicel verilerin SPSS'le değerlendirilmesine özverili katkılarını sunan değerli arkadaşım Onur DURSUN'a; T.B.M.M. kütüphanesinden yararlanarak tezimle ilgili kaynaklara ulaşmamı sağlayan değerli arkadaşım Ali KILIÇ'a teşekkür ederim. Öğrenim hayatımın ve hayatımın her aşamasında benden maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen sevgili annem Gülizar SEZGİN ve sevgili babam Duran SEZGİN'e; manevi destekleriyle beni motive eden tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisansım ve tez çalışmam boyunca en büyük desteği gördüğüm sevgili eşim Erkin ETİKE'ye çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
GRAFİKLER LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
Çalışmanın Konusu, Amacı ve Önemi.....	1
Sınırlılıklar, Varsayımlar, Yöntem	7

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA TÜRK İMGESİ

1.1. İMGE.....	12
1.2. AVRUPA VE ALMAN KÜLTÜRÜNDE TÜRK İMGESİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ	16
1.3. İLK ALMAN GAZETELERİNDE TÜRK İMGESİ YENİ HABERLER (<i>NEWE ZEITUNGEN</i>)	27
1.4. GÜNÜMÜZ ALMAN BASININDA TÜRKİYE VE TÜRK İMGESİ TARTIŞMALAR VE ÇALIŞMALAR.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. NİCEL BULGULAR	49
2.1.1. SZ ve FAZ'a göre 17 Aralık 2004 AB Zirvesi Döneminde Alman Basınında Türk İmgesi	49
2.1.2. SZ Analizi.....	51
2.1.3. SZ'nin Metinlerinde İmge	53
2.1.4. SZ'nin Fotoğraf Kullanımı ve İmge.....	56
2.1.5. FAZ'ın Analizi.....	57
2.1.6. FAZ'ın İçeriğinde İmge.....	60
2.1.7. FAZ'da Fotoğraf Kullanımı ve İmge	63

2.2. NİTEL BULGULAR	64
2.2.1. SZ ve FAZ'ın Yayınlarında Farklılıklar Benzerlikler.....	64
2.2.2. Türkiye İçin Alternatif Arayışları Ya da “Türkiye Üye Olmasın Ama Bizden de Kopmasın”	66
2.2.3. Sıra Dışı Müzakereler Ya Da “Üyelik Süreci Artık Durdurulamaz Mı?”	71
2.2.4. Türkiye'nin Üyeliğine Karşı Gerekçelerin Gazetelerdeki Sunumu ya da “Büyük, Fakir, Müslüman”	75
2.2.5. Türkiye'nin Üyeliğini Destekleyen Gerekçelerin Sunumu Ya da “Ekonomik İlişkiler ve Avrupa Firmaları Zora Girecek”	81
2.2.6. Türkiye AB'ye Güvenlik Sağlasın Ya da “Türkiye Bizim İçin Bir Roketatar Sisteminden Önemli”	84
2.2.7. “AB için Türkiye'nin Demokratikleşmesi Önemli” Ya da “Türkiye Avrupa'dan Kopup Yüzünü Doğu'ya Dönmesin”	86
2.2.8. Basında Kıbrıs Tartışmaları Ya da “Kıbrıs Tanınmazsa Müzakereler Asla Sonuçlanmayacak”	93
2.2.9. Basında Kürt Sorunun Sunumu Ya da “AB Kürtlere Yardım Etmeli”	97
2.2.10. Basında Ermeni Tezleri Ya da “Türkiye Soykırımını Kabul Etmeden AB'ye üye Olamaz”	103
2.2.11. Türkiye'de Azınlık Hakları, Demokrasi ve Özgürlüklerin Sunumu ya da “Demokratikleşmenin Önündeki Engeller: TSK, Cumhuriyetçiler ve Laikler”	105
2.2.12. Alman Basınında Almanya'da Yaşayan Türkler Ya da “Yeni Bir Alt Tabaka mı Oluşuyor?”	109
2.2.13. Alman Basınında İslam Ya da “Radikalizm, Kadının Mağdur Edilmesi, Şiddet”	113
2.2.14. Türkler ve Türkiye ile İlgili Başlık Seçimi Ya da “Gözünüzü Açın” “Avrupa'nın Birliği Tehlikede”	117
2.2.15 Gazetelerdeki Görsel İçerikli Yayınlar Ya da ‘Bıyıklı Erkekler’ ve ‘Başörtülü Kadınlar’ Türkler.....	118

SONUÇ	133
KAYNAKÇA	136
EKLER.....	142
ÖZET	144
ABSTRACT	145

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: SZ ve FAZ'ın 17 Aralık 2004 AB Zirvesi kapsamında Türkiye'yle ilgili yayınlamış olduğu metin-metin içerikli görsellerin bir aylık süreçte sayısal oranları.	142
Tablo 2: SZ ve FAZ'ın metin-metin içerikli görsellerinin türlerine göre karşılaştırmalı dağılımı	142
Tablo 3: SZ ve FAZ'ın içeriğinin alanlarına göre karşılaştırmalı dağılımı. ..	143
Tablo 4: SZ ve FAZ'ın fotoğraf kullanımına göre içeriğinin karşılaştırmalı dağılımı.	143

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: SZ'nin 17 Aralık 2004 AB Zirvesi'yle ilgili yayınladığı metinlerin doğrudan-dolaylı kategorisindeki yüzdelik dağılımı.	52
Grafik 2: SZ'de yayınlanan metin-metin içerikli görsel içeriklerin türlere göre dağılımının yüzde dağılımı.....	52
Grafik 3: SZ'nin örnek olayla ilgili yayınlamış olduğu haberlerin politika, toplum ve ekonomi kapsamında yüzde dağılımı.	53
Grafik 4: SZ'nin yayınlamış olduğu metinlerin, olumlu imge, olumsuz imge ve imge yok kategorilerindeki yüzde dağılımı.....	54
Grafik 5: SZ'nin Türkiye'nin AB'ye girişine tutum belirtilen içeriğinde 'evet-hayır' niteliği taşıyan metin-metin içerikli görsellerin yüzde dağılımı.	55
Grafik 6: SZ'nin içeriğinin nesnel-terafli kategorisindeki yüzdelik oranları.	56
Grafik 7: SZ'nin fotoğraflarının olumlu-olumsuz imge bağlamındaki yüzde dağılımı.	57
Grafik 8: FAZ'ın 17 Aralık 2004 AB Zirvesi'yle ilgili içeriğinin doğrudan- dolaylı kategorisindeki yüzde dağılımı.	58
Grafik 9: FAZ'ın metin-metin içerikli görsel içeriğinin türlere göre dağılımının yüzdelik oranları.....	59
Grafik 10: FAZ'ın içeriğinin politika, toplum ve ekonomi kapsamında yüzde dağılımı.	59
Grafik 11: FAZ'ın içeriğinin olumlu imge, olumsuz imge ve imge yok kategorilerindeki yüzde oranları.....	60
Grafik 12: FAZ'ın Türkiye'nin AB'ye girişine 'evet-hayır' nitelik taşıyan içeriğinin yüzde oranı.....	61
Grafik 13: FAZ'ın içeriğinin nesnel-terafli kategorisindeki yüzdelik oranları.	62
Grafik 14: FAZ'ın fotoğraflarının olumlu-olumsuz imge bağlamındaki yüzdelik dağılımı.	63

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Çalışmanın konusu, Alman basınındaki Türk ve Türkiye imgesinin, Türkiye'nin Avrupa Birliğine (AB) üyeliği tartışmaları çerçevesinde ve AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinin 16-17 Aralık 2004 tarihli Brüksel zirvesi örneğinde incelenmesidir.

Araştırma; Alman basınında Türk ve Türkiye imgesini, Alman ve Avrupa kültüründeki tarihsel kökenleri ve teorik temelleri çerçevesinde, 17 Aralık 2004 AB zirvesi bağlamında, Almanya'nın en önemli gazetelerinden sayılan ve 'kanaat önderi' olarak nitelendirilen '*Frankfurter Allgemeine Zeitung*' (FAZ) ve '*Süddeutsche Zeitung*' (SZ) örneğinde inceleyerek, Türk imgesinin ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde, Alman basının Türkler, Türkiye ve Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili yayınlarının içeriğinin nasıl ve hangi etkilerle inşa edildiğini, bu imgenin basında nasıl sunulduğunu çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Alman basınındaki Türk ve Türkiye imgesini, Türkiye'nin AB'ye üyelik tartışmaları çerçevesinde inceleyen bu çalışma birkaç açıdan önemlidir.

Türkiye'nin, Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa tam üye olmak için başvurmasıyla başlayan ilişkiler içinde bulunduğumuz 2009 yılında, elli yıldır devam etmekte, Avrupa Birliğine tam üyelik Türk dış politikasının en önemli hedefleri arasında gösterilmektedir.

Bu sürecin, Türkiye'nin AB ile ilişkileri açısından önemli kararlar verildiğinin kabul edildiği, nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan ve üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar ortaklık öngören Ankara Antlaşmasının 12 Eylül 1963'de imzalanması, 5 Mart 1995 tarihinde yapılan

Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliğinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesi, 12-13 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesinde tam üyelik başvurusunda bulunan 12 ülkeden 11'i genişleme sürecine dahil edilirken Türkiye'nin edilmemesi, 11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesinde Türkiye ile müzakerelere başlanma kararı alınması, 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması gibi dönemleri Türk kamuoyunda da Avrupa kamuoyunda da yoğun tartışmalara sahne olmaktadır (erişim: <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>).

17 Aralık 2004 AB zirvesinin gerçekleştiği ve 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin başladığı dönemde Almanya'nın Bavyera Eyaletinin başkenti ve Avrupa'nın önemli merkezlerinden sayılan Münih'te gazeteci olarak görev yapmakta, dolayısıyla Alman basınında Türkiye ile ilgili yazılanları da haberleştirmektedirim. Bu dönemde Alman basınında Türkiye ile ilgili çıkan haberlerin sayısal yoğunluğunun, haberlerin içeriğinde Türkiye'nin AB üyeliğine karşı gerekçelerin, Türkler ve Türkiye ile ilgili olumsuz içeriğin dikkat çekici biçimde arttığına ilişkin bu tanıklık çalışmanın yapılması için ilk fikirlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde Alman basınında Türkiye ve Türkiye-AB ilişkileri hakkında çok sayıda yayın yapılmasının kamuoyunda da yankı bulduğu ve Türkiye ile müzakerelere başlama kararı alınan zirvenin Alman kamuoyunun en önemli gündem maddesi haline geldiği söylenebilmektedir. Çünkü medyanın 'sorun' olarak sunduğu bir konu en azından nüfusun bir bölümü tarafından sorun olarak algılanmakta, medyanın sorun olarak sunmadığı başka bir konu ise ya hiç ya da çok az sayıda vatandaş tarafından sorun olarak kabul edilmektedir (Keplinger, 1985: 18). Alman basınındaki genel eğilim ise Türkiye ile müzakerelere başlanmasının 'sorun' olduğu yönündedir.

Alman basınında Türkiye ve Türklerle ilgili yayınlanan içerik, Türkiye ile AB ilişkilerinin önemli aşamaları olarak kabul edilen dönemlerde belirgin artış göstermekle beraber, Türkiye-AB ilişkileri her iki ülke

kamuoyunun gündeminden düşmeyen tartışmalardan biri olagelmektedir. Avrupa ve Almanya basınında yer alan yazılar, haberler, karikatürler bu tartışmayı hem gündemde tutmakta hem de derinleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde Türkiye'nin üyeliğine karşı politikacıların, kanaat önderlerinin ve basının en çok üzerinde durduğu noktalardan biri Avrupa Birliğine üye ülkelerin halklarının büyük çoğunluğunun Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı olmasıdır. Araştırmalar Almanya'da da halkın büyük çoğunluğunun (bazı araştırmalara göre yüzde 66'sı, bazılarına göre yüzde 56'sı) Türkiye'nin üyeliğine karşı olduğunu ortaya çıkarmaktadır (erişim: <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=177959> , <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=36834&l=1>).

Avrupa Birliğinin en büyük, en önemli ve kararlarında en belirleyici üye ülkelerinden biri olan Almanya, Türk ve Türk kökenli göçmenlerin sayısal çokluğu ve kırk yılı aşkın zamandır Almanya'da yaşaması nedeniyle farklı bir öneme sahiptir. Berlin Nüfus ve Gelişme Enstitüsü'nün 2008 yılı sonu verilerine göre Almanya'da Türkiye'den göç eden 2,8 milyona yakın bir nüfus yaşamaktadır. Bunların % 48'i Almanya'da doğmuştur ve bu oran göçmen grupları arasında en yüksek orandır. Almanya'da yaşayan Türklerin % 32'si ise Alman vatandaşlığına geçmiştir (erişim: http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/Zuwanderung/Integration_RZ_online.pdf). Bugün Almanya'daki Türk göçmenlerin konumuna bakıldığında, burada iş kurarak, ev alarak köklenen bir kitle haline geldikleri, kendi kurdukları camilerde dini vazifelerini yerine getirdikleri, kültürel amaçlı dernekler ve sportif amaçlı kulüpler kurarak sosyal ihtiyaçlarını karşıladıkları söylenebilmektedir (Şen, 2006: 122).

Pek çok Türk'ün, Türkiye'nin geleneksel partneri olarak kabul edilen ve Türkiye ile deneyimleri çok olan Almanya'dan diğer AB ülkelerine Türkiye'yi anlatarak Türkiye'ye yardım eden bir rol (mentor) oynamasını beklediği ifade

edilirken, Almanya'nın Türkiye'nin AB'ye uyumuna karşı beyanlarda bulunmasının aradaki mesafeyi büyüttüğü eleştirisi yapılmakta, "Türlklere göre, Alman medyasının tansiyonu düşürmek yerine karşılıklı gerilimleri desteklediği belirtilmekte, Türkiye gerçekliğini Alman kamuoyunun kabulüne sunan ve 'Türkiye algısının' oluşmasına aracılık etmesi gereken Alman medyası "çarptılmış bir gerçeklik yaratmakla" suçlanmaktadır" (Gür, 1998: 17).

Almanya'da vatandaşların büyük çoğunluğu Türkiye hakkındaki bilgi ve haberleri medyadan aldığından, Türkiye ile ilgili fikir inşası pek az kez doğrudan gözlem ve deneyimleme ile oluşmakta, esas olarak medyanın arabuluculuğuyla gerçekleşmektedir (Gür, 1998: 15). Yani gerçeklik doğrudan deneyimlenerek değil kitle iletişim araçları aracılığıyla öğrenilmektedir.

İnsanoğlunun kendisini ve toplumunu yeniden üretebilmek için girdiği ilişkilerde teknolojik araçlar kullanmasının yani teknolojiyle aracılanmış ilişki ve iletişimlerin tarihi, Mısır'da bilinen ilk kitap "Yaşayan Ölünün Kitabı"nın papirüs üzerine yazılması kadar eski olmakla birlikte (Alemdar/Erdoğan, 2002: 17-23) toplumlar geliştikçe karmaşılaşmış, özellikle karmaşık sanayi toplumunda devamlı olarak artan bilgi yoğunluğu nedeniyle siyasal gerçekliği dolaysız bir biçimde denetlemek birey için neredeyse imkansız hale geldiğinden bilginin seçilmesi, üretilmesi ve yayılması işlevini de kitle iletişim araçları üstlenmiştir (Luhmann, 1995: 5).

Özellikle uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda kitle iletişim araçlarının yaydığı bilginin denetlenmesi daha da zorlaşmakta, bu da kitle iletişim araçları tarafından üretilen bilginin halkın çoğunluğu tarafından doğru kabul edilerek benimsenmesine neden olmaktadır (Gür, 1998).

Almanya gazete okuma yoğunluğu, yani 1000 kişiye düşen gazete sayısı bakımından, Japonya, İngiltere ve İsviçre'den sonra dördüncü sırada

yer almaktadır. Gazetelerin günlük toplam tirajı 1997 yılında 29 milyon civarındadır (Yolcu, 1997:100). Tiraj denetleme kuruluğu IVW'nin verilerine göre ise, 2009'un ilk çeyreğinde günde ortalama 23,36 milyon günlük gazete satılmıştır; yerel ve ulusal toplam 372 günlük gazete yayın yapmaktadır (erişim: <http://daten.ivw.eu/index.php?menuid=5&u=&p>). Almanya'da 1998 yılında 29 milyonu aşarak 30 milyona yaklaşan gazetelerin toplam tiraj sayısının 10 yıl içerisinde 6 milyon kadar gerileyerek 2008 yılında 23 milyonlara düşmesi düşündürücü de olsa Almanya dünyada en çok gazetenin okunduğu ülkeler sıralamasında ön sıraları hala kaybetmemiştir (erişim: <http://www.ivw.eu/index.php?menuid=37&reporeid=10#tageszeitungen>).

Popüler ve akademik inançların tersine, yazılı haberlerin bellekte tutulmasının televizyon haberlerine göre daha kolay ve nitelik olarak da daha yüksek olduğu dikkate alındığında (akt. v. Dijk, 2005: 349) Türkiye-AB ilişkileri konusunda Alman basının yayınlarının kamuoyunun bilincinin oluşmasında etkili olduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir.

Kuşkusuz kamuoyunun bilincinde tarihsel ilişkilerden köklenen bir birikim vardır. Ancak basının önyargıların oluşturulmasında, var olanların güçlendirilmesinde ya da ortadan kalkmasında etkin rol oynayabileceği kabul edildiğinde ve daha geçtiğimiz yüzyılın başında (yani basının gücünün sınırlılıkları bugünkünden farklıken) Şikago'da azınlık grubu olarak yaşayan Polonyalıları sosyal bütünleşme temeli sağladığı (Alemdar, 1981: 6) hatırlandığında Alman basının Türkler ve Türkiye hakkındaki yayınları önem kazanmaktadır. Basının kamuoyu oluşturma gücü dikkate alındığında Alman basınında Türk ve Türkiye imgesi, incelenmeyi hak eden bir konu haline gelmektedir.

Çalışma Alman basınında Türk imgesini oluşturan tarihsel, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal şartları ortaya koyması bakımından da önemlidir. Çalışmayla Türkiye'de AB ile ilişkileri bu kadar çok tartışan

kamuoyunun gelişmeleri daha doğru değerlendirebilmesine katkı yapabilmek de amaçlanmaktadır.

Avrupa Birliği ilişkileriyle ilgili yoğun tartışmalara rağmen, Türkiye’de, Avrupa basınındaki Türk ve Türkiye imgesine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye’de, Alman ve Avrupa kültüründe Türk imgesi üzerine edebiyat alanında, Alman yazınına inceleyen çok değerli araştırmalar bulunmakla birlikte Alman basınında Türk imgesi üzerine yapılmış çalışmalar şaşırtıcı ölçüde azdır.

Çalışma, Almanya’da uyum tartışmalarıyla sürekli Alman basının gündeminde olan Almanya’daki Türk toplumuna ilişkin imgenin kökenlerini ve hangi etkilerle güncellendiğini ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır.

Almanya’da çok sayıda, Alman basınında yabancı imgesi ve Türk imgesi üzerine yapılmış çalışma bulunmakla beraber bu çalışmaların sınırlılıkları alandaki boşluğun tam olarak doldurulamamasına neden olmaktadır. Çalışmaların büyük kısmının sadece nicel analiz yöntemleriyle yapılmış olması basında yer alan metinlerde Türklerin nasıl sunulduğuna ilişkin kapsamlı fikir edinilmesini mümkün kılmamaktadır.

Alman basınında Türk imgesinin konu edinildiği araştırmalarda tarihsel bir yaklaşımın bulunmaması da, önemli bir eksikliklerdir.

Almanya’da konuyla ilgili hem akademik alanda ve hem de basın aracılığıyla yapılan canlı tartışmalar vardır ve söz konusu tartışmalarla akademik çalışmalar, okuyuculara daha sağlıklı değerlendirme yapma zemini sağladığından, çalışma kapsamında, Almanya’daki kaynaklara erişimin güçlüklerinin aşılabildiği ölçüde değerlendirilmeye çalışılarak, Türkiye’de

okuyucunun bu bilgi birikiminden faydalanmasına katkı sunulmaya çalışılacaktır.

Sınırlılıklar, Varsayımlar, Yöntem

Çalışma Almanya'nın iki önemli gazetesi *SZ* ve *FAZ*'da yayınlanan yazılı ve görsel içeriğin değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu iki gazete hem tirajları hem de temsil ettikleri eğilimler bakımından Almanya'daki ulusal (überregional-bölgeler üstü) günlük gazetelerin en önemlileri arasında sayılmakta ve 'kanaat önderi' olarak nitelendirilmektedir.

Almanya'da tiraj denetleme kuruluşu IVW'nin (Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern e.V.) 2009 yılının ilk çeyreğine ilişkin verilerine göre, *FAZ*'ın günlük tirajı ortalama 468.698; *SZ*'nin günlük tirajı ise ortalama 551.755'dir (erişim: <http://daten.ivw.eu/index.php?menuid=5&u=&p=>)

Liberal sağı temsil eden ve Hristiyan Birlik Partilerini savunan (Guérin, 1992: 75) *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 1949 yılından beri „Almanya için gazete“ sloganıyla yayınlanmaktadır. Eski yayıncısı Friedrich Karl Fromme gazetenin profilini „Muhafazakar politik görüşü“, „sol eğilimli edebiyat eki“ ve „liberal ekonomi anlayışı“nın karakterize ettiğini söylemektedir (erişim: http://www.deutschland.de/link.php?lang=1&category1=157&category2=160&category3=199&page_view_start=0&link_id=1328). Almanya'da diğer gazetelerle kıyaslandığında en kapsamlı dış haberlerin yapıldığı gazete olarak tarif edilmekte, ekonomi ekiyle öne çıkmaktadır (Gür 1998: 36). *FZ*'nin hisselerinin yüzde 58'i, gelirini kamu yararına harcamakla yükümlü Fazit Vakfına aittir. Gazetenin çizgisi redaksiyon tarafından değil, 5 yayıncısı tarafından belirlenmektedir (erişim: <http://de.wikipedia.org/wiki/FAZ>).

Liberal solu temsil eden (Guérin, 1992: 75) *Süddeutsche Zeitung*'un ilk baskısı 6 Ekim 1945'te yayınlanmıştır. Almanya'nın genelinden çeşitli haberleri, Bavyera için kapsamlı eki, fikir yazılarının bulunduğu eki ve büyük röportajlarıyla tanınmaktadır (Gür 1998: 35). Çizgisi künyesinde şöyle tarif edilmektedir: "Liberal ve sosyal ilkeler doğrultusunda özgürlükçü ve demokratik toplum biçimlerini savunur ve bunun için uğraşır." SZ fikir gazeteciliğini ve bağımsız gazeteciliği önemsemektedir (erişim: http://www.deutschland.de/link.php?lang=1&category1=157&category2=160&category3=199&page_view_start=0&link_id=1326). SZ, Süddeutsche Yayınevine aittir.

Çalışmada, SZ ve FAZ'ın Almanya'da ana iki eğilim olarak kabul edilen liberal sol ve liberal sağı temsil etmesi, tirajı yüksek ulusal gazeteler içerisinde de bu özellikleriyle öne çıkmaları bakımından incelemek üzere tercih edilmesi uygun görülmektedir. Çalışma, SZ ve FAZ'da Türkiye ve Türklerle ilgili yayınlanan her türlü yazılı ve görsel içerikle, (haber, kısa haber, haber-yorum, yorum yazısı/makale, röportaj, okuyucu mektubu, ilan, karikatür, grafik ve haritalar) sınırlandırılmıştır.

Gazetelerin içeriğinin inceleneceği zaman aralığı, AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlama kararı aldığı 17 Aralık 2004 öncesinde yapılan tartışmaların ve sonrasında kararın yarattığı etkinin de incelenebilmesi açısından Aralık ayı ile sınırlandırılarak "1 Aralık-31 Aralık 2004" olarak belirlenmiştir.¹

Türkiye'de günlük Alman basınına takip etmenin sınırlılıkları ve zorlukları bulunmaktadır. Meclis kütüphanesinde her iki gazeteye de ulaşılabilmektedir ancak örneğin FAZ'ın edebiyat eki arşivlenmemiştir. Bulvar basınından Avrupa'nın en çok satan gazetesi olan 3,5 milyon tirajlı BILD

¹ SZ için, 31 Aralık günü gazete çıkmadığı için 2 Ocak 2005 tarihli gazete de inceleme kapsamına alınmıştır.

gazetesini incelemek çalışmanın daha geniş bir perspektif sağlamasına katkı sunacağı için önemli görülmekle beraber meclis kütüphanesinde ve diğer kütüphanelerde BILD'e rastlanmamaktadır. Meclis kütüphanesinde bulunmakta olan diğer ve son Almanca gazete "Die Welt" de taranarak 2004 yılının Aralık ayında Türkiye ve Türklerle ilgili tüm yazılı ve görsel içerik toplanmış olmakla beraber, bu gazete de *FAZ* gibi muhafazakar çizgiyi temsil ettiği ve araştırmada nesnelliği yakalamak üzere sol liberal başka bir gazeteye ulaşamadığı için çalışma kapsamında değerlendirilmesi uygun görülmemektedir.

Çalışma Alman basınında Türk imgesinin tarihsel süreç içinde oluştuğu, incelenen örneğin de bunun bir parçası olduğu varsayımına dayanmaktadır. Basında yer alan yazılı ve görsel içeriğin Türklere karşı uzun yıllar içinde oluşan bakıştan etkilendiği, bu etkinin 2004 yılında da sürdüğünün varsayıldığı çalışmada Alman basının 2004 yılında Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili değerlendirmelerinin arka planında da bu birikimin olduğu düşünülmektedir. Basında Türklere ilişkin imge üretiminde belirleyici faktörün tarihsel birikimin yanı sıra güncel sosyal ve ekonomik ilişkiler olduğu savlanmaktadır. Çalışma, gazetelerin 2004'te Türkiye'nin AB üyeliğine bakışının Türk Alman ilişkilerinde yeni bir açılıma izin verip veremeyeceğini incelemeyi; Alman basınının Türkiye ve Türklere ilişkin yayınında aldığı tutumlar üzerine düşündürmeyi; basının önemli ulusal ve uluslararası konularda "bağımsız" olup olmadığını sorgulamayı amaçlamaktadır.

Araştırmada betimleyici niteliksel tasarım ve betimleyici niceliksel tasarım bir arada kullanılacaktır.

Niceliksel analizin yapılabilmesi için yazınsal ve görsel içeriğin konuyla doğrudan mı dolaylı mı ilgili olduğu, türü (haber, kısa haber, haber-yorum, yorum yazısı/makale, röportaj, okuyucu mektubu, ilan, karikatür, grafik ve haritalar), alanı (politika, ekonomi, toplum), haberlerde yanlı bir dil kullanılıp

kullanılmaması, Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu/olumsuz yaklaşılması, Türk ve Türkiye imgesinin sunumunun olumlu/olumsuz sunulması ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı tezlerin ifade edilip edilmemesine göre kategorilendirilmiştir. Metinlerin olumlulukları/olumsuzlukları, tarafsızlıkları ve tarafsızlıkları değerlendirilirken içeriklerde Türkler ve Türkiye ile ilgili kullanılan ifadeler irdelenmiş, olumlu değerlendirmelerin mi olumsuz değerlendirmelerin mi ağır bastığına dikkat edilmiştir. Olumlu/Olumsuz değerlendirmelerin başlığa çıkarılması, vurgulanması, dengeyi bozacak ölçüde ya da sadece bu değerlendirilmelere yer verilmesi ölçüt alınarak metinlerin olumlu mu olumsuz mu olduğuna karar verilmiştir. Taraflı/tarafsız değerlendirilmesi ise metinlerde Türkler ve Türkiye ile yargıların doğrudan ifade edildiği ve sadece olan bitenin/söylenenlerin aktarıldığı ayrımına göre yapılmıştır. Örneğin metin tarafsız bir dille kaleme alınmış olsa bile Türkiye'nin AB üyeliğine olumsuz yaklaşan ve Türkiye'yi eleştiren kişilerin görüşlerinin aktarıldığı metinler 'tarafsız', ancak 'olumsuz imge üreten içerik' kategorisinde değerlendirilmiştir. Türk dış politikasının hedefleri ve ilkeleri gözetilerek bunlara aykırı tezlerin ifade edildiği, Türkiye'ye önerildiği metinler "ulusal çıkarlara aykırı tezlerin ifade edildiği metinler" kategorisinde değerlendirilmektedir.

Alman basınında Türk ve Türkiye imgesinin inceleneceği çalışmada tarihsel bir yaklaşım benimsenmekte öncelikle imgenin ne olduğu tartışılmakta, daha sonra Alman ve Avrupa kültüründe ve Alman basının erken dönemlerinde Türk imgesinin tarihsel kökenleri açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın bulgularının değerlendirildiği bölümde öncelikle nicel veriler sunulurken sonuç elde edilmeye çalışılacak, ikinci değerlendirme bölümünde ise basında yer alan metinler ve görsel içerik betimlenerek okuyucunun tartışmasına sunulacaktır.

Çalışmada AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinin 16-17 Aralık 2004 tarihli Brüksel zirvesinden “17 Aralık 2004 AB zirvesi” diye bahsedilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA TÜRK İMGESİ

1.1. İMGE

'İmge' kavramını tanımlamaya yönelik hem edebiyat hem de iletişim bilimlerinde birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda kavrama, farklı tanımlar getirilmiştir. Fakat hemen hemen bütün tanımların üzerinde durduğu iki temel nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki imgenin, kavramların zihindeki karşılıkları olduğu, ikincisi ise imgelerin birey veya en genel anlamda toplumsal yapılarda üretildiğidir. Bu bağlamda imge kavramını birçok bilim dalı ele almıştır. İmge kavramıyla ilgili en yoğun çalışmalar dilbilimciler tarafından edebiyat alanında gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra iletişim, siyaset, tarih, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji gibi sosyal bilimler içerisinde yer alan bilim dallarında da imgelerin ne olduğu ve nasıl üretildiğiyle ilgili çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların tümünde de imgelerin kültürle çok sıkı bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bu başlık altında 'imge' kavramı üzerinde durularak, imgenin ne olduğu tanımlanmaya çalışılacaktır.

İmge kavramı Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde temelde 4 anlama gelmektedir. Bu anlamlar şöyledir (<http://www.tdk.org.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?kelime=imge>):

1. *Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya.*
2. *Genel görünüş, izlenim, imaj.*
3. *Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj.*

4. *Duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.”*

“Kökeninden- anlamına, kapsamından- kullanımına” kadar üzerinde yoğunlaşıldığı ve tartışmaların süregeldiği “imge” kavramı, Batı literatüründe ‘image’ şeklinde karşılık bulmakta ve hatta Almanya’da ‘imagologie (imgebilim)’, adında bir bilim disiplini yer almaktadır (Öçalan, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/muharrem_ocalan_cocuk_imge.pdf, 02.07.2009).

İmgeyi, belirli kavramların ve nesnelerin zihinsel karşılığı şeklinde görsel bir yansıma olarak tanımlamak olanaklıdır. Kültürel imgeler ise kültürel içerikli ve kültür anlamına sahip görsel karşılıklar şeklinde tanımlanabilir (Yıldız, 2006: 37). Kültürel imgeler söz konusu toplumsal yapıda farklı süreçlerden geçerek şekillenen bireylerde dahi farklılıklar gösterebilmektedir (2006: 37).

S. Yıldız (2006) imgeyi konu edindiği çalışmasında, toplumsal yapıda imgelerden, kalıp yargılardan ve ön yargılardan söz eder. Toplumların, diğer toplumlara karşı yaşam pratikleri sonucunda çeşitli kalıp yargı, önyargı ve imgeler oluşturduğunu açıklayan Yıldız, bu kalıp yargıların yıkılmasının ise çok zor olduğunu ileri sürmektedir. İmgeler, kültürlerden kültürlere göre farklılıklar göstermektedir. *“Kültürlerarası ilişkilerin yoğunlaştığı günümüz iletişim çağında, yabancı halk ve kültürlere ilişkin olumsuz kalıp yargı, önyargı ve imgeler, bugün beklenen barışçıl-kültürel diyalog ve işbirliğinin önünde bariyerler teşkil etmeye devam etmektedir”* (Akt: Yıldız, 2006: 38).

Toplumların kültürel yapılarında sınırsız sayıda imgeler yer almaktadır. İmgelerin oluşumunda kültür, yaşam pratikleri, inanç sistemleri, dogmalar, üretim ve tüketim ilişkileri etkili olmaktadır. Bu gibi etmenler imgelerin oluşmasına her ne kadar temel teşkil etse de imgelerin yazılı dildeki karşılığı, sembol sistemlerinin birleşmesi sonucu oluşan kelimelerdir. Bu bağlamda

düşünüldüğünde imgelerin oluşmasında ve ifadesinde dilin başat etmen ve araç olduğu görülmektedir. En sade tanımıyla dil, bir kodlama ve kod açıklama süreci; imge ise bireyin çeşitli duyu organları aracılığıyla duyumladığı *özel, özgün* bir görünüşün dil aracılığıyla ifade edilışidir ve imgesellik dilin doğal yapısında mevcuttur (Karademir, 2008: 75). Karademir'e (2008:75-76) göre imgesel dilde, mevcut kodlamalar, öznel algı ve tasarımlar sonucu, içsel ve dışsal özellikler açısından, estetik bir kimliğe bürünmektedir. Dil, nesnelerin ürettiği izlenimlerin veya konuşanın isteği doğrultusunda gerçekleşen düzensiz bir sonucu değil, aynı zamanda hem işaret hem de bir imgedir (Akt: Fischer, 1993: 25). İmgeler zamanla üst bilince doğru hareket eden (sembol), sözcüklerin, düşüncenin, yazının ve alt bilincin içerisinde konumlanmış kodlardır (Akad, 2008: 82). Akad, imgelerin yazıdan daha önemli olduğu üzerinde durarak, görme duyusuyla edimlenen imgelerin zihindeki kalıpları harekete geçirdiğini vurgulamaktadır (Akad: 2008: 83).

İmgelerin başlangıçta somut olarak var olmayan şeylerin zihinsel canlandırması olarak doğduğunu savunan Berger (2007: 10), imgelerin canlandığı şeylerin zaman içerisinde daha kalıcı olduğunu vurgulamaktadır. Berger, imgeyle ilgili açıklamasını şöyle devam ettirmektedir;

“Böyle olunca imge bir nesnenin ya da kişinin bir zamanlar nasıl görüldüğünü -böylece onun eskiden başkalarınca nasıl görüldüğünü de- anlatıyordu. Daha sonraları imgeyi yaratanın kendine özgü görüşü de, yaptığı kaydın bir parçası olarak kabul edildi. İmge Y'nin X'i nasıl gördüğünü kaydeden bir şey oldu” (2007: 10).

İmgelerin oluşmasında, görmenin en hızlı duyumu olduğunu ifade eden Berger (2007: 272) ilk olarak görülen imgenin, kodlara dönüştürülerek beyne ulaştırıldığını ve ardından anlamlandırma sürecinin başladığını belirtmektedir. Kodlama süreci sonucunda var olan durumlarla ilgili zihinsel kodlar oluşturulmaya başlanmaktadır ki bunların diğer bir ifadesi imgedir. İmgeler

ise sadece dilsel bağlamda üretilmemektedir. Toplumsal yapı içerisinde gündelik yaşamda birçok imge kullanılmaktadır. Bu imgelerin arasında göstergeler de önemli yere sahiptir. Zaman zaman imge ve göstergenin birlikte kullanılması veya birbirleriyle ilişkilendirilmesi sonucu nesneye veya olaya yeni anlamlar kazandırmak olanaklıdır. Göstergeler de en az imgeler kadar önemlidir ve hatta bazen göstergenin içeriği veya ilettiği mesaj, imgeye oranla daha kuvvetli olabilmektedir.

Göstergebilimin kurucularından F.d. Saussure, göstergenin fiziksel bir nesne olduğunu ve göstergeyi, “gösterenin ve gösterilenin” oluşturduğunu belirterek, gösteren, göstergenin algısal imgesinin insan zihnine, kağıt üzerindeki işaretler, havadaki sesler vb. olarak düştüğünü belirtmektedir (Fiske,2003: 67). Saussure, gösterilen, gösterenin işaret ettiği nesnel gerçekliğin ortak dili konuşan ve ortak kültürü paylaşan insanlarca da aynı anlamlar taşıdığını belirtir. Amerikalı göstergebilimci C.S. Peirce da Saussure’la, gösterge konusunda aynı doğrultuda düşünceler belirterek, içeriğini fotoğraf vb. materyallerin oluşturduğu “görüntüsel gösterge”den söz eder (Fiske, 2003: 67-70). Pierce, göstergeyi şöyle açıklamaktadır (Pierce, 1978: 121):

“Bir gösterge bir kişi için, herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan bir şeydir. Birine yöneliktir, bir başka deyişle bu kişinin zihninde eşdeğerli bir gösterge ya da belki daha gelişmiş bir gösterge yaratır. Yarattığı bu göstergeyi ben birinci göstergenin yorumlayanı olarak adlandırıyorum. Bu gösterge bir şeyin yerini tutar; yani nesnenin.”

Saussure ve Pierce düşünceleri doğrultusunda düşünüldüğünde G. Burton’nın (1995: 40-41), gazetelerde “gösteren” ve “gösterilen” ilişkisi üzerinde yoğunlaştığı hatırlanmaktadır. Bu ikili ilişkide, “gösteren” başlık ve “gösterilen” fotoğraf, söz konusu olayın veya nesnenin zihinde bir bütünlük oluşturması yönünde hareket geçmektedir (1995: 40-41). Diğer bir söylemle gösteren, gösterdiğini, gösterilenle destekler ve ayrıca insan zihnindeki

mevcut olan gösterene ait kodları da etkin hale getirir. Gösterge bir uyarıcı görevi üslenmekte ve insan düşüncesindeki imgeleri harekete geçirmektedir (Guiraud, 1994: 39). *“Sistematik olarak ve periyodik bir şekilde yinelenerek sergilenen görüntü ve imgeler bireylerin, özellikle de çocukların ve gençlerin cinsiyet, meslek ve siyasetle ilgili eğilim, tutum, duygu, değer, beklenti ve davranışlarında yoğun bir şekillendirici ve belirleyici etkiye sahiptir”* (Akt: Arslan, 2007: 11).

Kula ise imgelerin, oluşması, benimsenmesi ve aktarılması sürecinde toplumun ortak belleğine yerleştiği ve giderek olağanlaşan, sorgulanmaz yargılara, daha da doğrusu önyargılara dönüştüğünü, önyargılara dönüşen imgelerin ise düşünsel ve sanatsal hayata da yansındıklarını söyler (Kula, 2006: 225):

“Çoğunlukla tekil izlenimlerin, algılamaların ve yaşantıların öznel bir anlatımı olarak ortaya çıkan imgeler, gizil bir güç olarak kültürler, toplumlar ve insanlar arasındaki ilişkileri birlikte biçimlendirirler. Bu durum öznel algılama ve anlatımların hem türevleri hem de biçimlendiricileri olan imgelerin etkileme gücünü olağan üstü boyutta artırır. Bir üst kavram olarak kültür, her türlü somut ve soyut üretim alanlarını, örneğin din, tarih, coğrafya, felsefe, eğitim ve edebiyatı kapsar ve bütün soyut ve somut düşünsel üretimlerin bir harmanlanmasının türevi anlamındaki yaşam tarzında somutlaşır”

1.2. AVRUPA VE ALMAN KÜLTÜRÜNDE TÜRK İMGESİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ

Sina Akşin Avrupa’da Türk imgesiyle ilgili makalesinde, başka bir ülke ya da ülkeler kümesi hakkında iki türlü imge olabileceğini, bunlardan birinin, iki ülke arasında belli bir dönemde var olan dostluk, soğukluk ya da düşmanlığa göre biçimlenen ortamsal (konjonktürel) imge, diğerininse, söz konusu ülkenin ortak (kolektif) bilincinde öteki ülke hakkında var olan asıl

imge olduğunu ve asıl imgenin de, ortamsal imge tersine de olsa, alttan alta etkisini sürdürdüğünü, uzun vadede egemen olması olasılığının yüksek olduğunu savunmaktadır (Akşin, 2008: erişim).

Yakın tarihte, Cumhuriyet döneminde Nazi rejiminden kaçan bilim adamlarının Türkiye ile ilgili aktardıkları (Akbulut, 1993: 41-57) ve Almanya'ya giden 3 farklı göçmen işçi tipinin oluşturduğu buradaki Türk toplumunun (Burçoğlu: 1997: 116) şüphesiz ki bugün Alman kamuoyunda ve basınında Türk imgesine etkisi yadsınamaz önemdedir.

Ancak Türk Alman ilişkilerinin yaklaşık bin yıllık tarihi nedeniyle Avrupa ve dolayısıyla Alman kültüründe asıl Türk imgesinin tarihsel kökenleri, değerlendirmelerde tarihsel bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Araştırmacılar Avrupa'nın Türklerle tanışmasının çok öncesinde 'ön imge'lerin oluştuğunu ifade etmekte ve Avrupa'daki Türk imgesinin Araplar ve Hunlarla çok benzemekte olduğunu ileri sürmektedir. Atilla'nın 452 yılında Kuzey İtalya'yı istila etmesi ve ancak Papa Leo'nun ricacı olarak onu ziyaret etmesi sonucunda, Roma'ya saldırmaktan vazgeçmesi, daha sonra İspanya'yı fetheden Arapların Fransa'yı da istila edecekken 732'de Poitiers'de yenilgiye uğrayınca istiladan vazgeçmeleri, Arapların İstanbul'u da tehdit etmesi gibi gelişmeler nedeniyle Hunlar ve Araplar Hristiyan Avrupa'yı çok korkutmuşlar, ön imgeler bu korkularla oluşmuştur (Gürol, 1987: 9-15).

Avrupa'nın Türklerle ilk kez tanışması ise, Türklerin Anadolu'ya girmesinin ardından, Bizans'tan Avrupa'ya Türklere karşı yardım istemek için yazılan mektuplar aracılığıyla gerçekleşir, Akbulut (1993, 14) "Türklere ilgi ilk olarak, Türkler Doğu Roma İmparatorluğu için tehdit haline geldiklerinde başlar. Doğu Roma Kralı dini ve siyasi iktidar sahiplerine yardım isteyen mektuplar gönderir" diye yazar.

Almanlarla ilk kitlesel karşılaşmalar haçlı seferleriyle birlikte yaşanırken (Akbulut, 1993: 14), diplomatik ilişkiler ise 500 yıl önce başlamıştır (Akpınar-Dellal, 2002: 5).

Haçlı seferleri öncesinde, Bizans'tan Avrupa'ya mektuplarla başlayan Türklerle tanışmanın, olumsuz imgelerin kodlanmaya başlandığı bir süreç olduğu görülmektedir. Almanların da Türklerle ilgili ilk bilgi kaynağı olan mektuplarda, 'Türklerin öldürme girişimleri', 'Hristiyanların biriktirdikleri zenginlikleri ele geçirmelerinden duyulan korku', 'Türkler nedeniyle Hristiyan egemenliğinin ve Tanrısının yok olma riski' gibi değerlendirmeler, 'kiliselerin Türkler tarafından ahıra dönüştürüldüğü', 'kilise ve resimlerin tahrip edildiği', 'çocukların sünnete zorlandığı', 'gençlerin annelerinin gözü önünde ahlaksız olaylara zorlandığı' ve 'Türklerin Hristiyanlara zulmettiği gibi' olayların aktarıldığı mektuplar kilise tarafından –o dönemde tüm kiliselerde Latince kullanıldığının da sağladığı avantajla- tüm Avrupa'ya yayılmış ve kilise 'potansiyel tehlike' Türkleri Hristiyanlara tanıtmıştı (Kula, 1992: 31-35).

Türklerle ilk karşılaşmanın yaşandığı haçlı seferleri de olumsuz imgelerin kodlandığı, var olanların pekiştiği bir dönemi başlatmıştır. Haçlı seferlerine katılan Avrupalıların mektupları, yazıları ve anılarıyla Avrupalılara Türkleri tanıttığı bu dönemin metinlerinde Türkler, 'kuduz barbarlar', 'talancı', 'acımasız', 'kötü niyetli', 'korkak', 'sinsi', 'kolay boyun eğen', 'inançsız', 'günahkar' olarak nitelendirilirken, örneğin Simon mektubunda, Türklerin Haçlılara karşı ortaya koyduğu davranışları 'sinsilik', 'ikiyüzlülük' ve 'alçaklık' şeklinde tanımlamaktadır. Bu dönemin Alman belgelerinde dikkat çekici noktalardan biri, örneğin öldürme, kıyım, kaçanların katledilmesi her iki tarafın da çok sık başvurduğu eylemler olmasına rağmen kendilerinin – haçlıların- dışarıda bırakılarak sadece Türklerin suçlanması, 'soygun' ve 'yıkım' eylemcisi olarak nitelendirilmeleri, erdem sayılan davranışlara haçlıların, yani Avrupalıların değil sadece karşı tarafın uyması gerektiği fikrinin metinlerde yer almasıdır (Kula, 1992: 37-59).

Nazire Akbulut, kilisenin baskısıyla gerçekleştirilen ve Türklerle ilk kitlesel karşılaşmalar anlamına gelen Haçlı seferlerinin etkisiyle yazılan, haçlıların zulümlerini haklı çıkaran ve Türklerinkini abartarak anlatan eserlerin Türk imgesini uzun zaman etkilediğini belirtmektedir (Akbulut, 1993:15)

Sadece Almanlar arasında değil, Avrupa'nın genelinde Türk imgesi benzeşmektedir. Gürol, İstanbul'un fethinin güncesini yazmış olan Nicolo Barbaro'nun 'Türk köpekleri' deyimini kullandığını, yazar Vittorio Alfieri'nin Türkleri pek budala, kaba ve cahil bulduğunu, İstanbul seyahatnamesinin yazarı Edmondo De Amicis'e göre Türklerin yavaş yavaş da olsa uygarlaşması olasılığının olmadığını, İtalyan halk edebiyatında Türklerin akılsız, kötü, kaba güç sahibi, tembel, şehvetli, şişman ve hep tek tip olduğunu aktarır (Gürol, 1987: 31-196).

Türklerin Anadolu'dan daha da ileri giderek İstanbul'u almasının Avrupa'da büyük bir tepki ile karşılandığı anlaşılmaktadır. Schowoebel'e göre, İstanbul'un fethi Avrupa'da bir travma etkisi yapmıştır (akt: Akşin, 2008). Akşin (2008) İstanbul'un fethinden sonra Avrupa'da Türklere ilişkin değerlendirmeleri şöyle aktarır:

“Agarathos manastırında bir keşiş “Bundan kötü bir şey olmamıştı ve olmayacaktır” diyordu. Napoli’de Venedik elçisi olan Giovanni Moro, Fatih’in tutkuyla Hristiyanlıktan nefret ettiğini bildiriyordu. Floransa’da Cosimo de Medici, fethin uzun yüzyıllardan beri dünyanın gördüğü en feci olay olduğu görüşündeydi. Danimarka ve Norveç Kralı Kristiyan I’e göre Türk Padişahı kıyamet metinlerinde sözü edilen denizden çıkan canavar gibiydi. Papa V. Nikol’un 30 Eylül 1453 günlü buyrultusu Fatih’i Hristiyanlığın en acımasız zalimi, şeytanın, cehennemin, ölümün oğlu, Hristiyanların kanına susamış, Aziz Yahya’nın sözünü ettiği 7 başlı, 7 taçlı, 10 boynuzlu büyük ejderha diye tanımlıyordu. Bütün Hristiyan hükümdarları buna karşı düzenlenecek bir haçlı savaşına katılmalıydılar.”

Papa V. Nicolaus'un Türklere karşı haçlı seferi çağrısında şu cümleler dikkat çekicidir: "Dünyanın hiçbir yerinde tek bir Türk canlı bırakmamalı", "Türklere karşı haçlı seferine katılanlar her türlü günah ve suçlarından kurtulacaklardır" (Kula, 1992: 87).

Türklerin Anadolu'ya girmesi, İstanbul'u almaları ve Balkanlar'da hızla ilerlemeleri Avrupalıların ve dolayısıyla da Almanların Türklere ilişkin imgelerinin oluşumunda 'köşe taşı' diye nitelendirilebilecek gelişmelerdir; Rodos'un alınması da bu köşe taşlarından biridir; bu gelişmelerle eski nitelemelerin yanına 'bilgisiz', 'cahil', 'inatçı', 'doğrularına, inançlarına koşulsuz, eleştirisiz bağlı', 'sözüne güvenilmeyen', 'kendi akrabalarını öldüren –Cem Sultan olayı-' şeklinde sıfatlar eklenmiştir (Kula, 1992, 133-139).

Burçoğlu da 19 Eylül 2004 tarihinde Sabah gazetesine verdiği bir röportajda Avrupa'da Türk imgesinin gelişimini şöyle aktarmaktadır: (Burçoğlu, 2004: erişim).

"Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmesiyle birlikte yavaş yavaş bir tehlike oluşturmaları söz konusu... 1088'de Bizans İmparatoru Alexius Comnenus bir Flaman kontuna mektup yazıyor, "Bizans'ın zenginliği, Hristiyanlığın akıbeti tehlikede"... Yardım istiyor. Bu mektup sonucunda Türklere karşı bir imge oluşuyor. İlk oluşan imge "düşman" imgesi. 1. Haçlı Seferi'nde de bu mektubun etkisi var. 13-15. yüzyıllar arasında bu imge daha çok sertleşiyor. 15. yüzyılda yavaş yavaş olumlu bir imge de oluşmaya başlıyor. Bir de tabii Osmanlı Avrupa'ya yayıldıkça, Türk ve Müslüman kavramları özdeş görülüyor. Türk deyince Müslüman, Müslüman deyince Türk akla geliyor. Türk'ten korkuyorlar, Osmanlı yayılmacı olduğu için"

Önemle belirtmek gerekir ki, bütün bu sözü edilen dönemler boyunca Türklük ve Müslümanlık özdeş kavramlar gibi algılanmış ve sunulmuştur. Gürol, (1987, 25) 14. yüzyılda yazılan Spagna adlı yapıttan "Lanetli pagan ordusundaysa herkes bağıırıyordu: Yaşasın Muhammed!" ifadelerini aktarır. Barbaro'ya göre Türkler dinsizdir; Campanella'ya göre Hristiyanlık

bakımından tehlikeli olduğu için Türk İmparatorluğu ortadan kaldırılmalıdır; Nievo'nun çağdaş sayılabilecek romanında Müslümanlardan dinsizler diye söz edilmektedir; Pasolini'nin bir yapıtında İslamiyet'le paganlık bir tutulur ve tüm Avrupa'da başlardan beri Türk = Müslüman = Doğu denklemi egemendir ve bunlara dinsiz, pagan, vahşi, barbar gibi nitelermeler zamanla eklenmiştir: Knolles'a göre Türklerin dini sahte ve iğrenç bir taassuptur ve dinleri sözüm ona dindir (Gürol, 19987: 29-193).

14. yüzyılda Doğuya giden papaz Ricoldo de Monte Croce'un, İslamiyet'in sahte bir din olduğunu savunduğu "Kuran'ın Çürütülmesi" (Confutatio Alcorani) adlı kitabı, İslam ve Kuran'la ilgili Avrupalının en önemli bilgi kaynaklarından biridir ve İslam'a bakışı büyük ölçüde etkileyen, İslam'a ilişkin olumsuz imgelerin de önemli bir kaynağı, İslam imgesinin belirleyici yapı taşlarından biri olarak Avrupa yazınında yerini alırken, Ricoldo'nun adı geçen yapıtını Latineden Almancaya çeviren Luther'e göre, Muhammed'in kitabına, Kuran'a inananlara insan bile denemezdir (Kula, 1993: 48, 63).

Müslümanların akıl ve sağduyu bakımından Avrupalı Hristiyanlardan geri olduğunun ifade edildiği "Kuran'ın Çürütülmesi"nin Almanca çevirisinin yanı sıra Luther, Türkler üzerine 3 yapıt daha yazmış, Türklerin Hristiyanlığa son vereceklerini savunan Luther'in birçok kere yayınlanan bu yapıtlarının etkisiyle, İslam'ın ve Türklerin gelenek özellikleri olarak "hile", "akıldışılık" ve "şiddet eğilimi" Batı ve Doğu'yu birbirinden ayıran ölçütler olarak Avrupalıların belleğine yerleşmiştir (Kula, 2006: 172).

Kleinlugel, Luther'in İslam'ın inançtan çok politika, ahlaktan çok ahlaksızlık olduğunu söylemesinin Türklerin seksüel şiddete eğilimli olduğu kanısının temellerini attığını savunmaktadır (akt. Akbulut, 1993: 20). Akbulut'a göre de Alman kültüründe Türk kadını imgesinin kökenleri hareme ve Luther'in son derece olumsuz evlilik eleştirilerine dayanmaktadır (Akbulut, 1993: 33).

Türkleri “Tanrı’nın kırbağı”, “yakıp yıkan şeytanın uşağı” diye nitelendiren ve Avrupa’da dinsel ötekileştirmeye en büyük katkıyı yapanların başında gelen Luther, Türklerle İslam’ı ısrarla ve tümüyle özdeşleştirmiş, Hristiyan mitolojisine dayanarak Türkleri, “uygarlık yaratma ve uygarlığın değerlerini edinme yeteneğinden yoksun bir topluluk olarak Avrupa’nın ortak belleğine yerleştirmiştir (Kula, 2006: 192, 195).

Türklere karşı savaflara halkı seferber edebilmek, haçlı seferleri fikrini canlı tutabilmek için kiliselerde “Türk vaazları” verilerek Türkler hakkındaki olumsuz imgeler kitleleştirilirken, aralarında Luther, Alman filozof Herder ve Hegel’in de bulunduğu pek çok Avrupalı yazar ve aydının Türkleri ve İslamiyet’i hedef alan yazı ve kitapları olumsuz imgenin ortak belleğe kazınmasında, yaygınlaşmasında ve kalıcılışmasında büyük etkisi olmuştur (Kula, 2006: 93).

Bu etkilerle Türk sözcüğü Avrupa dillerine olumsuz anlamlarla girmiştir. Akşin (2008) Larousse du e Siecle (1933) adlı sözlük ve ansiklopedideki Türk maddesindeki olumsuz anlamları şöyle aktarmaktadır:

“1) Türk olmak, Müslüman olmak anlamındadır ve kötüleyici bir deyimdir. Demek ki, Müslüman’ı kötülemek istediklerinde ona Türk diyorlar. 2) Sert, acımasız. 3) Bitkiler için çok zararlı bir böcek olan mayısböceğine, özellikle kurtçuklarına halk arasında Türk deniyor. 4) Kabaca, sertçe, 1964 baskısı Grand Larousse’da ancak birinci anlama yer verilmemiştir. Petit Robert’e göre tete de Turc, Türk kafası, panayırlarda insanların gücünü ölçmek için kullanılan ve sarıklı bir “Türk” kafasına vurmayı gerektiren bir alet. Aynı zamanda, mecazi anlamda, birisinin sürekli alay ve şaka konusu olması demekmiş”.

Yine Akşin’in aktarımından Webster’s New International Dictionary of the English Language’de (1951) Türklere atfedilen nitelikleri olan birinin “1) hilekarlık (duplicity), şehvetlilik (sensuality), vahşilik (brutality)” gibi özellikleri bulunduğunu, Türk sözcüğünün de “2) Erik zararlısı bir böcek, başka bazı

zararlıların kurtçukları” gibi anlamları olduğunu, özet olan Webster’s Collegiate Dictionary’de de (1971); “acımasız ya da müstebit olan kişi” (arkaik) denildiğini öğrenmekteyiz. Akşin “Arkaik dediğine göre, artık bu anlamda pek kullanılmıyormuş. Eskilerde sık sık “unspeakable” (ağza alınmayacak, berbat), “terrible” sıfatları kullanılırdı Türkler için” demektedir (Akşin, 2008).

Duden deutsches Universal Wörterbuch ve “Wahrig” adlı sözlüklerde Türklerle ilgili sözcükler Alman kültüründe Türk imgesinin ne kadar olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır: Türk, “sahte”, “uydurmak”, “hile yaparak aldatmak”; Türk canisi, “başkalarını cinayet ve kötülükle tehdit eden kimse”; Türkleme, “uydurmak”, “hile yaparak birini aldatmak” anlamlarına gelmektedir. (Spohn, 1996: 146)

Önyargılar Sözlüğü’nde ise Türklerin savaştı, ilkel kararlılıkta, çabuk öfkelenir, ne yapacakları kestirilemez, her zaman sarımsak kokulu, sıranın en sonunda oldukları; “kargalar gibi” çaldıkları (hırsızlık) ifade edilmekte, Türklerden birçok düşman içinde saygınlığı en az olanı diye bahsedilmekte, “Türk’e küçük parmağını ver elini kapsın” deyimi aktarılmaktadır, (Akpınar-Dellal, 2002:25).

Türk imgesinin oluşmasında etkili olan diğer önemli olayların başında Viyana kuşatmaları gelmektedir (Kula, 2002: 314). Helmut Schock’un imgeyi, “bir kişi, grup veya bir çevrenin kendi çıkarları doğrultusunda bir kişi, grup veya bir çevre hakkında bilinçli ve amaçlı olarak vardıkları yargı” olarak tanımlamasına (Schock, 1970: 157) benzer biçimde, imgelerin arkasında her zaman bir strateji bulunduğunu, imgelerin hep bir amacı olduğunu belirten Burçoğlu (2004, erişim) Türk imgesinin bundan sonraki tarihsel gelişimini şöyle aktarmaktadır:

“2. Viyana Kuşatması’ndan sonra yine olumsuz imgeler var, yenilmez Türk imgesi yerini “çirkin, kötü vasıflı” gibi

olumsuz vasıflara bırakıyor. 17. yüzyılda Fransa'da Türk modasına karşı bir hayranlık başlıyor, 14. Louis zamanında. Aydınlanma'yla birlikte de olumlu bir yaklaşım var. Lessing tolerans kavramını getiriyor ilk defa. 19. yüzyılda ise sömürgeleşmeyle birlikte, "Hasta adam" imgesi çıkıyor. Orada da hep bir tepeden bakma, aşağıdan görme var. Sanki Doğu'da durağan bir hayat var, hiçbir şey ilerlemiyor! Bu da sömürgeleştirmeyi meşrulaştırmak için kullanılan bir malzeme haline geliyor."

Faruk Şen de çok uluslu imparatorlukların dağılmasının ardından ulus devletlerin inşa dönemlerinde, ulus tarihi yaratma ihtiyacı nedeniyle Osmanlının dolayısıyla kurucu unsuru Türklerin ötekileştirildiğini, Türklerin 'düşman' imgesiyle betimlenerek yeni ulusal tarihler yazıldığını söylemektedir (akt. Yıldız, 2006: 14).

19. yüzyıl Türk imgesinin sömürgeleştirmeyi meşrulaştırmak için malzeme olarak kullanılması gibi, Haçlı Seferlerinin, kilisenin ve seferlere katılanların siyasal ve ekonomik gücünü artırma işlevini vurgulayan ve Haçlı seferleri sayesinde kilisenin yaşamın bütün alanlarında egemenlik kurduğuna dikkati çeken Kula, Avrupa'da mezhep savaşları olarak görülen Otuz yıl savaşlarının dinsel özellikler taşımakla birlikte aslında egemenlik savaşı olduğunu söyler (Kula, 2006: 167, 203) ve halkı savaşlara katabilmek için imgelerin kullanıldığına dikkati çeker:

Dinsel ve dünyasal egemenler, nesnel çıkarlarını ve erk alanlarını koruma girişimlerini çoğu kez din ve mezhep örtüsüne büründürürler; geniş halk kitlelerini yürüttükleri savaşlar konusunda koşullandırmayı, hatta araçsallaştırmayı büyük ölçüde başarırlar. Böylece her türden egemenler, asıl olarak öz çıkarları için başlattıkları ve yüz binlerce Avrupalının yaşamını yitirdiği, sayısız kültür değerinin yok edildiği savaşları meşrulaştırmayı büyük ölçüde başarırlar. (Kula, 2006: 201)

Kula Türk imgesinin yapı taşının 'tehlike olarak algılanan' Türkleri etkisizleştirmek için en geniş birlikteliği toplama amacıyla oluşturulduğunu ve oluşturulurken de "dinsel inanç ve ulusal köken" gibi insanları birbirinden

uzaklaştıran değerlerin sıkça kullanıldığını belirtmekte (Kula 1992: 22), Avrupa'nın tarihsel oluşumunu belirleyen başat eğilimlerden birinin de, Türklerin, dolayısıyla da İslam'ın karşıt güç ve düşman olarak nitelendirilerek "ötekileştirilmesi" olduğunu ifade etmektedir (Kula, 2006: 22).

Bir halkın kendisine bakışını "özimge", öteki halka bakışını da "öteki/yabancı imge" olarak tanımlayan Akpınar-Dellal, yabancı imge oluşurken aynı zamanda öz imgenin de oluştuğunu söylemektedir (Akpınar-Dellal, 2006: 255).

"Özimge" ile "yabancı imge" arasındaki karşıtlık ilişkisi sayesinde "yabancı imge" oluşurken, aynı zamanda "özimge" oluşum süreci yaşanır. Bu da geçmişte "öz kimlik" oluşumlarında önemli rol oynamıştır. 19. yüzyıl Oryantalizmi, "Batı kültürü" ile "Doğu kültürü" arasındaki olumlu ve olumsuz koşutluklar üzerinde yoğun düşünsel irdellemeleri beraberinde getirmiş, böylece hem Avrupa kimliğinin oluşmasına katkı sağlamış, hem de yirminci yüzyıl Türk kimliğinin de şekillenmesine etki etmiştir".

Kula Türkleri Avrupa'nın 'oluşturucu ötekisi' ve 'oluşturucu karşıtı' olarak tanımlamakta ve Haçlı seferlerinin Avrupa kültürünün oluşumunda 30 yıl savaşlarından daha etkili olduğunu söylemektedir (Kula, 2006: 71-217).

"Erk ve egemenlik alanlarını Avrupa içlerine doğru genişleten Osmanlı Türkleri; Avrupalı toplumların savunma yeterliliklerini geliştirme ve genişletme gereksinimlerini arttıran bir etmen olmuştur. Bu gereksinimin nasıl giderileceği sorusuna yanıt arama uğraşı, Avrupalılara kimliklerinin ortak yönlerini öne çıkarma ve belirginleşme ortamı hazırlamıştır. Bu bağlamda Türkler, anlatım yerindeyse, karşıt güç olarak Avrupalılar açısından ortak kimliğin oluşması ve yerleşmesi bakımından önemli bir etken olan öteki işlevi görmüşlerdir. Ortaklığın ya da birlikteliğin temeli olan biz anlayışının gelişebilmesi için, ötekinin belirlenmesi ve ayırt edilmesi gerekir. Ortak kültürel kimliğin oluşmasında etken olan "biz ve öteki", bir başka deyişle "öz ve yabancı" söylemi, Batıda tarihin akışının katkısıyla Avrupa- Türkiye karşıtlığı üzerine oturtulmuştur. Bu yaklaşım olağan bir durum gibi gösterilerek,

Avrupa kamuoyunun önemli bir bölümünün belleğine yerleştirilmiştir” (Kula, 2006: 71, 167).

Türklerin Avrupa için öteden beri ve bugün de “öteki” işlevini gördüklerini belirten Akşin “Yani, kendi kimlik/kişiliğini daha iyi belirtebilmek için başka birini olumsuz göstermek, belki böylece kendi olumluluğunu vurgulamaktır” demektedir (Akşin, 2008).

Brewin’in (akt. Akşin 2008) andığı Iver Neumann adlı Norveçli diplomata göre, Avrupa’nın kendini tanımlamasında en önemli “öteki” Türklerdir. Yazar bu görüşü uzunca tartıştıktan sonra, Türkiye’nin öteki durumunda olduğunu kabul etmektedir. Soykut da Türklerin geçmişte olduğu gibi bugün de bu işlevi gördüklerini ileri sürmektedir (akt. Akşin, 2008).

Papa 16. Benediktus da, papalığa seçilmesinden yaklaşık 4 yıl önce Bavyera Eyaleti Berlin temsilciliğinde düzenlenen ‘Avrupa Üzerine Konuşmalar’ etkinliğinde Joseph Cardinal Ratzinger unvanıyla yaptığı konuşmada (akt: Kula, 2006: 87-111) Yeni Çağda Avrupa’nın ortak kimliğinin belirginleştiren en belirleyici etmenin “Türk tehlikesi” olduğunu ifade etmiştir. “Türk Tehlikesi” ise daha birinci Haçlı Seferinden (11. yüzyılın sonundan) başlayarak “Doğudan gelen Hristiyanlık karşıtı tehlike”, “yakıp yıkan”, “Hristiyanları ve onun kutsal değerlerini yok eden” Asyalı güç olarak betimlenen tehlikedir ve bu bakış açısının yerleşmesinde Papalığın büyük katkısı vardır (Kula, 2006: 92).

“Balkanlar ve Avrupa’da topraklarını genişletmeleri sürecinde “öteki olarak ulamlanan Türkler, istençleri dışında, Avrupa kültürel kimliğinin ortak yönlerinin bilince çıkarılmasına ortam hazırlamıştır. Aslında Türkler, öncelikle haçlı seferi anlayışını yaygınlaştırmak amacı güden Avrupalılarca, daha 11. yüzyılın başlarından itibaren “baş düşman”, “ebedi düşman” imgesi bağlamında Avrupalılar tarafından Hristiyanlık temelinde ortak kimlik anlayışını pekiştirmek amacıyla araçsallaştırılmıştır.” (Kula, 2006: 56)

Osmanlı devletinin Avrupa için bir tehdit olmaktan kesin olarak çıktığı 1700'lü yılların ilk çeyreğine değin "Türk tehlikesi"ne ilişkin gazete, edebiyat, tiyatro, tarih, felsefe, opera gibi alanlarda ortaya konulan yazılı belgelerin sayısı 30 binin üzerindedir ve bu yazılı belgelerin hemen tümünde "Türk Tehlikesi"ne karşı Avrupa'yı birleştirmek için "propaganda" amacı güdülmektedir (Kula, 2006: 93).

Metinlerde Türklere ilişkin genellemeler kendisinden sonra üretilenlere de yansımakta ve belli imgelere dönüşmektedir (Kula, 1992: 29), imgelerse yinelene yinelene kalıplaşarak önyargı haline gelmektedirler (Akpınar-Dellal, 2002: 16).

Önyargılara dönüşen bu olumsuz imgelerin yayılması ve güncel tutulmasının en etkili ve en yaygın biçimi bugünküne benzer bir biçimde basın aracılığıyla gerçekleştirilen biçimdir. Alman basının bugünkü tutumlarını değerlendirebilmek, Alman basın tarihinin bu en erken dönemini irdelemeyi zorunlu kılmaktadır.

1.3. İLK ALMAN GAZETELERİNDE TÜRK İMGESİ YENİ HABERLER (NEWE ZEITUNGEN)

Türkleri ötekileştirme çabaları yazın, felsefe ve özellikle de *Newe Zeitungen* gibi gazeteler aracılığıyla kitleselleştirilerek Avrupa'nın ortak belleğine yerleştirilmiştir (Kula, 2006: 56).

Yeni Haberler anlamına gelen *Newe Zeitungen* Alman gazeteciliğinin ilk örneklerindendir ve 'Türk Savaşları' gibi olaylara halkın bilgi gereksinimini karşılama amacıyla yayınlanmıştır (Akpınar-Dellal, 2002: 113).

H.W. Lang *Yeni Haber*'lerin 1480 yılında Almanca konuşulan yerlerde ortaya çıkarak –diğer dillere de çevrilerek - bütün Avrupa'ya yayıldığını ve 17.

yüzyılın sonlarına kadar devam ettiğini belirtirken, H.A. Münster *Yeni Haber*'lerin 15. ve 16. yüzyıl Avrupa'sında ve öncelikle de Alman topraklarında yayımlanan ve basılı güncel haber içerikli ilk belgeler olduğunu yazmaktadır (akt Akpınar-Dellal, 2002: 113-114).

Sayılarının 8 ila 10 bin arasında olduğu tahmin edilen ve pek çoğunda Osmanlıların savaş ve sefer haberlerinin yer aldığı, yine Osmanlıların günlük yaşam kültürünün, ordu ve yönetim yapılarının konu edinildiği (Kula, 2006: 309) *Yeni Haber*'lerin bilinen en eskisi 1482'de Augsburg'da basılmıştır ve "Historie, wie die Türcken die christliche Kirche angefochten" (Türklerin Hristiyan Kilisesine Karşı Nasıl Savaşıklarının Öyküsü) başlığını taşımaktadır. Bu ilk gazete *Yeni Haber* adıyla çıkmamışken, bu adla çıkan ilk *Yeni Haber* 1502'de yayınlanmıştır ve "Newe Zeitung von orrient und aufgangen" (Doğudan Doğan *Yeni Haber*) başlığını taşımaktadır (Akpınar Dellal, 1997: 83).

'Yeni Haber'leri ortak ve benzer yönleri bakımından çözümleyen Kula (2006: 316-319) özetle şu genel çıkarımları yapmaktadır:

- *Yeni Haber'lerin en belirgin nitelikleri Hristiyanlık vurgusu, Avrupa'nın ortak yararı ve ortak çıkarı üzerine kurulan duygusal öğeleri içeren düşünsel bir tutum sergilenir.*
- *Yeni Haber'lerde Türklerin Hristiyanların günahlarının – dinden uzaklaşmalarının (Ş.E.)- cezası olarak Tanrı tarafından gönderildikleri, Türklerin ilerlemesinin Tanrı'nın bir cezası olduğu sık sık yinelenir.*
- *Orta Çağ ve Yeni Çağlar boyunca, Türk'e bakış devamlı etkinleştirilir, belleklerde canlı tutulur.*
- *Hristiyanların içinde bulunduğu zor durum ve Türk korkusu arasında bağ kurularak 'Türk vergisi' ve 'Türk yardımı' gibi paralar toplanmış, bu sayede egemenlerin yaşamı güvencelenmiş ve seferler finanse edilmiştir. Yeni Haber'ler bu*

korkunun sürekli güncel tutulmasını sağlayarak Türklerin 'ötekileştirilmesi', 'düşmanlaştırılması' yoluyla halkın vergilere tepki göstermesinin önlenmesini sağlamıştır.

- Türklerin Hristiyan bebekleri, çocukları, kadınları acımasızca öldürmesi, kadınlara tecavüz etmesi 'Yeni Haber'lerin baş sayfalarında oldukça sık işlenmiştir. Bu imgeyle Türklerin anlatılmaz kıyıcılığı ve barbarlığı sürekli vurgulanarak Hristiyan halkın belleklerine kalıcı bir biçimde yerleştirilmeye çalışılmıştır.
- Haçlı seferleri düşüncesi ve haçlıların Anadolu'dan yazdıkları mektuplarda dile getirdiği bütün olumsuz nitelermeler, "güvenilmezlik", "aşağılık soy", "kuduz köpek", "yakıp yıkma", "Hristiyanlığın kutsal değerlerini kirletme" gibi kalıplaşmış değer yargıları çeşitli biçimlerde sürekli güncellenmiştir.
- Yeni Haber'lerde genellikle türban, kaftan, bıyık, sakal-bıyık ve benzeri somut nesneler Türklerin 'öfkeli ve yıkıcı' dış görünüşlerini pekiştirmek amacıyla kullanılmıştır.
- Türklerin kıyıcılıklarını anlatmak için olumsuz anlatımlar ardı ardına sıralanmıştır. Öyle ki çoğu kez eşanlamlı sözcükler ve anlatımlar bile yan yana sıralanır. Sıkça kullanılanlar şunlardır: "Acımasız, inançsız, kanlı köpek, iğrenç zalim, güçlü düşman, inanç düşmanı, gazaplı düşman, korkunç düşman, insanları ve hayvanları zorla alıp götürən ırz düşmanı, Hristiyan kadınları kirleticisi, Hristiyanların yok edicisi, yakıcı, yıkıcı, yağmalayıcı, ebedi düşman, Hristiyanlığın belası, Tanrı'nın cezası Türk, Türk kudurmuşluğu..." Söz konusu anlatımlar zincirini uzatmak olasıdır.
- Yeni Haber'ler tümüyle olumsuz imge üreticisi ve yayıcısı olarak gösterilemez. Türk kültürünün birçok insani yönü de Yeni Haber'lerde yer almıştır.

Yeni Haber’lerle ilgili değerlendirmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için *Yeni Haber*’lerde yer almış örneklere göz atmakta fayda görülmektedir. Örneğin, yayınlanma tarihi 1513 ya da 1514 olarak belirlenen şiir biçiminde kaleme alınmış gazetede kilise ve devletin güç birliği savunulduktan, Hristiyanlar kendi aralarındaki kavgaları bırakmaya çağıldıktan sonra şunlar söylenmektedir (Akpınar-Dellal, 2002: 126):

“Türk sultanı, Türk rüzgarını Hristiyanların üzerine salmış, gemilere çarpıp kürekleri kırıyor. Yunanistan ve Konstantinapol’ü (İstanbul) hakimiyeti altına almış ve şimdi Kudüs gibi diğer bir çok ülke de onun kısıkağı altında. Birçok Hristiyan insan da korku ve dehşet içinde haykırıyor. Açıkça cinayetler işleniyor ve insanlar öldürülüyor”.

Bu betimlemelerden sonra şair, bütün dünyevi ve ruhban Hristiyanları birlik olmaya ve Türk sultanına karşı kutsal bir savaşa çağırmaktadır. Türk Sultanı için “Türk köpeği”, “kibirli Türk”, “aşağılık Türk” nitelemeleri kullanılırken, Türkler için “inançsız topluluk” ve “şeytan” denilmiştir (Akpınar-Dellal, 2002: 126).

1527 tarihli ve Viyana Kuşatmasıyla ilgili haberler veren bir *Yeni Haber*’in baş sayfasında bir savaş sahnesi betimlenerek çok ürkütücü bir Türk imgesi çizilir: “Viyana ormanlarında dolaşan Türkler çok zararlar vermektedir. Bu Türkler kadın, çocuk, genç, yaşlı herkesi anlatılmaz bir acımasızlıkla öldürmüş, boğdurtmuş, kılıçtan geçirmiş ve böylece vicdansızca Hristiyan kanı dökmüşlerdir” (Kula, 2006: 315).

Rodos’un Fethi (1522) ve kuşatmasıyla ilgili çok sayıdaki *Yeni Haber*’den ağaç baskı resimli olan birinde 4 Eylül-16 Kasım arasında devam eden savaşı karşılaştırmaların birçok ayrıntısı tam tarihlerle betimlenmekte, haberle birlikte çıkan resimde Türk savaşçılar, kadınları, çocukları, erkekleri ve onların geçim kaynakları olan küçükbaş ve büyükbaş hayvanları yerinden yurdundan etmektedir (Akpınar-Dellal, 2002: 155). Sürgün edilenlerin Avrupalı köylüler olduğunun resimde görülen hayvanlardan ve tarım

aletlerinden anlaşıldığını, Türk savaşçıların okura sakallı ve sarıklı yansıtıldığını aktaran Akpınar-Dellal, gazetenin yazılı içeriğinde resimdeki görsel anlamı tamamlayan bir tek tümcenin dahi bulunmadığına dikkati çekmektedir (Akpınar-Dellal, 2002: 157).

“Yazılı içerikte Türk savaşçıların kadınları, çocukları ve erkekleri küçük ve büyükbaş hayvanları yerlerinden yurtlarından ettikleri gibi ifadeler bulunmamasına rağmen yazının bu çizimle birlikte yayımlanmasına, belki ‘insanları yerinden yurdundan etmek’ özelliğinin imgesel boyutta kullanıldığı yorumu getirilebilir”

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi *Yeni Haber*’lerle Avrupa’yı tehdit eden karşıt güç olarak algılanan ‘Türk korkusu’nun kiteselleştirilmesine ve ‘ötekileştirilerek’ Avrupalıları Hristiyanlığın ortak mirasında bütünleştirmek için araçsallaştırılmasına çalışılmıştır (Kula 2006: 308-310).

Avrupa’da ve Alman kültüründe Türk imgesinin bütün bu olumsuz birikiminin etkilerini modern Alman toplumunda dolayısıyla ve kaçınılmaz olarak Alman basınında da açık bir biçimde görmek mümkündür. Türklerin Avrupa ile ilişkilerinde Türk imgesinin belirleyici bir unsur olduğunu ve bu imgenin yine bu ilişkiler söz konusu olduğunda çok açık bir şekilde gün ışığına çıktığını yazar (Akpınar-Dellal, 2002: 8).

“Alman kimliği”, “Almanya’da yaşayan Türkler, yabancılar ya da yabancı kökenli yurttaşların uyum sorunları”, “Türkiye’nin AB üyeliği”, “Avrupalı kimliği” gibi konumuzu doğrudan ilgilendiren tartışmalar Alman basının ve kamuoyunun gündemini sık sık meşgul etmekte, söz konusu olumsuz imgeler bu tartışmalar çerçevesinde günümüze uyarlanmakta ve Ortaçağ’ın imgesel birikimine gönderme yapılarak ötekileştirme devam etmektedir.

İmgenin hem çağrışım, hem de önyargı olduğunu ifade eden Özdemir İnce insanların dışındaki nesnel dünyanın imgesine sahip olduğunu

başkalarına ait bu imgeyi kendisinin oluşturduğunu ve başkalarının da diğerleriyle ilgili imgeyi kendilerinin oluşturduğunu belirterek Avrupalılar tarafından Türklere yöneltilen "Önce imajınızı değiştirin" önermesinin tam anlamıyla derin bir cehaleti işaret ettiğini söylemektedir (İnce, 2007: erişim):

“Ortalama Avrupalının kafasındaki Türk imgesi nedir, bu imgenin kaynaklarının tarihsel kökenleri nelerdir? Haçlı Seferleri, İstanbul'un Fethi, Viyana Kuşatması, Yunan, Bulgar, Sırp özgürlük hareketleri, Ermeni olayları... Bu taa "Anne Türkler geliyor"a kadar gider. Bir Alman bakan, "Türkler imajlarını düzeltmeli" dediği zaman "Türkiye'ye gelmeyen Alman kaldı mı, siz kendi kafanızı düzeltin!" demiştim. Düşünsenize, Almanların Haçlı Seferleri'nde oluşmaya başlayan olumsuz Türk imgesi, son elli yılda biraz olsun değişti mi?”

Akpınar-Dellal'a göre de Avrupa'daki güncel Türk imgesi hala bu bakışın etkisi altındadır (Akpınar-Dellal, 2006: 280):

“Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasındaki bugünkü ilişkiler çerçevesinde yaşanan sorunlar, güncel olaylardan etkilenmekle birlikte, aynı zamanda tarihsel süreç içinde bugüne kadar oluşup gelişen ilişkiler ve Avrupalıların bilinçaltında korunan “Türk imgesi”yle ilintilidir ve geçmişten bugüne Türkler konusu, Avrupa’da “Türk sorunu” (“Die Türkenfrage”, “Das Türkenproblem”) temelinde ele alınmıştır. İstesek de istemesek de Avrupa’daki güncel Türk imgesi hala bu bakış açısının etkisi altındadır.”

Alman tarih ders kitaplarını irdeleyen Margret Spohn, İslam dininin ve Türklerin hep savaş bağlamında ele alınarak Türklerin hala Avrupa'yı tehdit ettiği imgesi yarattığını belirterek ders kitaplarının da ön yargıların yıkılmasına değil, yerleşmesine ve oluşmasına destek verdiğini söylemektedir (Spohn, 1996: 131).

Güncel tartışmalara bakıldığında ise, örneğin günümüzde Doğudan 'Morgenland' (sabah ülkesi) ve batıdan 'Abendland' (akşam ülkesi) olarak söz edilmekte, Türkiye'ye “morgenländisch” nitelemesi yapılmaktadır. Kula,

1400'lü yıllardan beri bir kültür ortamını nitelemek için kullanılan "Abendland"ın karşıtı olarak geliştirilen "Morgenland" kavramının sade "doğu ülkesi" anlamına gelmediğini, Doğu, Asya, İslam ve Türk kültür karışımını anlattığını ve belirgin bir ötekileştirme eğilimi taşıdığını yazmaktadır (Kula, 2006: 166).

Bu çalışmanın incelediği dönemin de içinde bulunduğı ve Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle müzakerelere başlama-tam üyelik tartışmalarının yoğun olarak yapıldığı dönemde, Alman kamuoyunda önemli iki tartışma konusu olan ve Almanya'daki Türk toplumunu ilgilendiren "Leitkultur" (Yönlendirici kültür) ve "Paralellgesellschaften" (koşut toplumlar) tartışmaları da Türk imgesine ilişkin olumsuz birikimin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı tartışmalardır.

Hristiyan Birlik Partileri CDU/CSU'nun içerisinde yer alan bir küme tarafından ortaya atılan "yönlendirici kültür" kavramının Türk topluluğunun kültürel özgünlüğünü yok sayarak onu Alman çoğunluk kültürüne bağımlılaştırma girişimi olduğunu ve tarihteki olumsuz imgeden, Batının Doğudan, dolayısıyla Almanların Türklerden üstün olduğu savını ortaya çıkardığını söyleyen Kula, "koşut toplum" kavramının da yine bu olumsuz birikimden beslenen, Türklerin bütünleşmeye yeteneksiz olduğu, Alman kent kültürü ortamında başarılı olamayacakları gibi savların türevi olduğunu yazmaktadır (Kula, 2006: 511,512).

Akpınar-Dellal da Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyeliği tartışmalarında Almanların bugünkü görüş ve düşüncelerinin çoğu zaman –tarihteki olumsuz imgeden beslenen- kalıp yargı ve önyargıları aşamadığını söylemektedir (Akpınar-Dellal, 2006: 21).

Özetle, evrensel kültürü yaratan insanlığı parçalayarak Doğu kültürünü, Asya kültürünü ve dolayısıyla Türk kültürünü değersiz, kültür yaratma yeteneğinden yoksun gören, Batı ya da Hristiyan Avrupa kültürünün

akılcılık ve üretkenlik gibi yönleriyle Müslüman Doğu kültüründen üstün olduğu, laiklik, aydınlanma gibi değerlerin sadece Hristiyanlık ve batının unsurları olduğu yönündeki ve tüm değerlilikleri Hristiyanlığa ve Batıya, değersizlikleri de Doğu ve İslam'a mal etme eğilimindeki savlar 'Avrupa merkezci' savlardır ve tarihteki olumsuz Türk imgesinden beslenmektedir (Kula, 2006: 40, 77, 81).

Daha önce aktardığımız gibi araştırmacılar, imgelerin arkasında siyasal ve ekonomik çıkarlar bulunduğunu, egemenlerin kitleleri kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçirebilmek, kamuoyu oluşturabilmek için kullandıklarını söylemektedirler. Akpınar-Dellal, bugün Avrupa'da Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesiyle ilgili dile getirilen görüşlerde Avrupamerkezci/Oryantalist bakış açısının açıkça ortaya çıktığını belirterek imgelerin yine amaçlı kullanıldığını söylemektedir (Akpınar-Dellal, 2006: 276):

“Türk imgesini oluşturan Avrupalılar geçmişte işlerine gelmediği için Türklerle ilgili aynadaki görüntüleri tersine çevirmişlerdir. Bugün ise Türkiye'yi Avrupa Birliğine almak hala Avrupalıların işine gelmemektedir. Yani Türkiye ve Türk insanı hala Avrupa merkezci/oryantalist bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Hatta Avrupalı halkların bilinçaltı yoklanarak, bilinçaltlarındaki eskimiş, nahoş Türk imgeleri su yüzüne çıkarılmak istenmektedir”.

Dellal, tarihsel kökenli imgelerin günümüze uyarlanması amacının halkın duygularında en kısa sürede en kalıcı etkiyi sağlayabilmek olduğunu (2002: 16), Türklere atfedilen oryantalist önyargı ve imgelerin bilinçaltından bilinç yüzeyine çıkarılarak kitlelerin kolayca harekete geçirilmesinin hedeflendiğini (2006: 273) yazmaktadır.

1.4. GÜNÜMÜZ ALMAN BASININDA TÜRKİYE VE TÜRK İMGESİ TARTIŞMALAR VE ÇALIŞMALAR

Kitleleri çıkarları doğrultusunda harekete geçirmek ya da yine çıkarları doğrultusunda ikna ederek kamuoyu oluşturmak isteyenlerin egemenler, iktidarlar olduğunu, bu amaca en kolay ve en etkin biçimde kitle iletişim araçları aracılığıyla ulaşılabildiğini söylemek mümkündür. İletişim araçlarının “inandırma” ve “seferber etme”nin bir kanalı olabileceğini ifade eden Denis McQuail kitle iletişim araçlarını denetleyebilmenin önemli olanaklar sağladığını yazmaktadır (McQuail, 1983: 78).

“Birincisi, iletişim araçları dikkatleri belirli sorunlara, çözümlere ya da insanlara çekip yönlendirerek güç sahibi olanları kayırıp buna bağlı olarak da rakip birey ya da gruplara yönelmesini önler. İkinci olarak kitle iletişim araçları statü sağlar, meşruiyeti güçlendirir. Üçüncü olarak kitle iletişim araçları, belirli koşullarda inandırma ve seferber etmenin bir kanalı olabilirler. Dördüncü olarak, kitle iletişim araçları belirli türden kamuların oluşmasına ve varlıklarını sürdürmesine yardımcı olabilir...”

Büyük sermaye çevrelerinin, tekelleşme ile birlikte kitle iletişim araçlarına tamamen egemen hale geldiğini belirten Eyüboğlu Batı’da bağımsız habercilik anlayışının çöktüğünü ve basın, haberler aracılığıyla, büyük sermayenin ve finans çevrelerinin denetimi doğrultusunda kamuoyu oluşturduğunu yazmaktadır (Eyüboğlu, 1999: 54-55).

Alemdar, tekelleşmenin siyasal iktidarlara sermayeye kitle iletişim alanının denetlenmesinde önemli olanaklar sunduğunu söylemekte, “Siyasal iktidarlar, teşvik, kredi vb. yollarla yarattıkları, güçlendirdikleri sermaye gruplarını bu yolla daha etkili kullanabileceklerini düşünmektedirler” demektedir (Alemdar, 2001: 20).

Teun A. van Dijk, Batı Avrupa ülkelerinde basında azınlıkların, göçmenlerin ve üçüncü dünya ülkeleri ve insanların genellikle benzer

şekilde ‘güçlü grupların ve ulusların tersi’ şeklinde temsil edildiğini ve ‘sorun’ olarak betimlendiğini, batı normlarıyla karşılaştırıldığında da “yetersiz” ve “geri” olduklarının varsayıldığını belirtmekte, bunun medyanın toplumsal iktidar yapılarının üretiminde ve yeniden üretiminde kendine özerk bir rolün bulunmasından kaynaklandığını savlamaktadır (v. Dijk, 2005: 350-352).

“Batılı medyanın büyük kısmının bir şirketler ağı içerisinde gömülü olması, tüm bunların hepsi, toplumdaki en güçlü insanlar, gruplar ya da kurumlar hakkındaki öyküleri destekleyen toplumsal bilişler, ve metin üretimiyle uyum içindedir. Bu şekilde medya basitçe, seçkinlerin bir sözcüsü olmak yerine, simgesel boyutunu yönettikleri toplumsal iktidar yapısının kalıtsal bir parçası olduğunu açığa vurur”.

Yaylagül, medyanın, okuyuculara, dinleyicilere ve izleyicilere egemen görüşün düşüncelerini ve değerlerini sunan bir araç olduğunu; olayları ve olguları da egemen odakların bakış açısıyla halka aktardığını yazmaktadır (Yaylagül, 2008: 101).

Marx’ın, insan bilincinin üretilmiş bir bilinç ve toplumsal bir ürün olduğunu, maddi yaşam koşullarının, üretim biçimi, toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam süreçlerini genel olarak belirlediği, maddi üretime sahip olan sınıfın aynı zamanda düşünsel üretimi de denetlediği, herkesin kendi fikirlerini açıklamakta özgür olduğu, ancak bunu sadece dağıtım araçlarını ellerinde bulunduranların yapabildiği, dolayısıyla dağıtım araçlarına sahip olan egemenlerin düşüncelerinin o dönemin egemen düşünceleri olacağı ve düşünsel üretim araçlarından yoksun olanların da bu egemenliğin altına gireceği (Alemdar/Erdoğan 2002: 284-286) tezleri dikkate alındığında, Althusser’in kitle iletişim araçlarını toplumsal üretim ilişkilerinin üretilmesinde kullanılan devletin ideolojik aygıtlarının bir parçası olarak tanımladığı (Sarti, 1983: 143) hatırlandığında bugün kitle iletişim araçlarına sahip olan egemenlerin, bu araçların yayın politikalarının belirlenmesinde etkili olmasının temelleri daha kolay kavranabilmektedir.

Buradan hareketle bilginin en önemli iletişim aracı olan basın, tarihin her döneminde egemen güçlerin ve iktidar odaklarının egemenliği ve denetimi altında olduğunu söylemek mümkündür (Güngör, 1997: 225). Hatta basında üretim ilişkileri dışına çıkarak, toplumda egemen görüşlere aykırı üretim gerçekleşmemekte, ya da van Dijk'ın deyimiyle “Başat haber medyasında temel normlara, değerlere ve iktidar düzenlemelerine karşı açık bir meydan okuma nadiren gerçekleşmektedir (van Dijk, 2005: 351).

Van Dijk, haber medyasının, seçmecı kaynak kullanımı, tekdüze haber temposu ve öykü başlığı seçimi yoluyla hangi haber aktörlerinin kamuya yeniden sunulacağına, onlar hakkında ‘ne’ söyleneceğine ve özellikle ‘nasıl’ söyleneceğine karar verdiğini belirtmekte, yakın dönemde haber üretimi üzerine yapılan çalışmaların bu süreçlerin keyfi olmadığını ve basitçe gazetecilerin ilgi çekicilik konusundaki sezgileri tarafından belirlenmediğini gösterdiğini yazmaktadır (van Dijk, 2005: 350).

Tokgöz, haber içerisinde kullanılan söylemlerle habere konu olan olayın yeniden kurgulanarak, canlandırılarak insanlara aktarıldığını ve haber söylemi içerisinde doğallaştırılan egemen söylemlerin, egemen ideolojiyi yeniden kurguladığını söylemektedir (Tokgöz, 2003: 185). Van Dijk da, haberi bir “*tür*” olarak tanımlamaktan ziyade bir söylem olarak değerlendirmekte ve haberin söylemini, toplum içerisinde yer alan egemen (güç) söylemlerin bir ürünü olarak görmektedir (van Dijk, 2005: 320).

Haberlerin söylemi oluşurken toplum içerisindeki sosyoekonomik dinamikler etkili olmaktadır. Van Dijk’a göre söylem konusunda dikkat edilmesi gereken, toplumdaki güç dengeleridir ve para, statü, bilgi, kültür vb. şeyleri elinde bulunduran çevreler kamusal söylemi (egemen söylemi) yönetmek ve yaygınlaştırmakta etkin durumdadırlar (Akt: Arslan, 2004: 157).

Haberde kullanılan söylem, okuyucuyu düşünsel olarak istenilen noktaya doğru götürmektedir. Çünkü haber metinlerinde söylem, egemen söylemin içinde kapanır ve farklı okuma şekillerini olanaksız kılar (Akt: Arslan, Yeğen, 2004: 80).

Yine de, bazı okurlar medya metinlerini, medyanın sahip olduğu egemen söyleme uygun biçimde algılarken, bazıları metinleri, sahip oldukları egemen okumanın tersine muhalif bir tavırla okuyup algılamakta, diğer bazı okur ya da izleyiciler ise metinlerin egemen söylemini tartışarak ve sorgulayarak kendi düşünsel süzgeçlerinden geçirerek algılamaktadır (Güngör, 1999). Güngör, sonuçta yaygın olan eğilimin, medya metinlerinin, sahip olduğu söylem ve içerdiği anlam doğrultusunda algılanılması ve kullanıma geçirmesi yönünde olduğunu söylemektedir (Güngör, 1999).

Günümüz modern toplumlarının medya organizasyonlarının, gündelik yaşamda sürekli olarak ürettiği imgeler ve göstergeler de egemen söylemin aksi yönünde oluşmamaktadır. Her medya organının izlemiş olduğu bir yayın politikası bulunduğu, iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığı göz önünde tutulduğunda, üretilen bu imgelerin ve göstergelerin de taraflı olduğu anlaşılmaktadır. Medya organizasyonları özellikle çeşitli toplumsal veya siyasal olaylarda ya ülke çıkarlarını ya da çeşitli güçlerin çıkarlarını öncelikli değer olarak görmekte ve içeriklerini bu doğrultuda üretmektedirler. Bu bilgiler doğrultusunda düşünüldüğünde, medya aracılığıyla üretilen imgelerin ve göstergelerin ideolojik boyutları da anımsanmaktadır. Özetle gündelik yaşamda medya organları, birçok taraflı imge ve gösterge üretmekte ve bu imge ve göstergeleri de topluma benimsetme yönünde tutum içerisine girmektedirler. Çünkü imgeler, örtük ve yanıltıcı nitelik taşıyabilmektedirler (Doru, 2003: 178).

Bu nedenle, Avrupa Birliği ülkelerinde, dolayısıyla Almanya'da Türkiye-AB ilişkileri söz konusu olduğunda da basın tavrının egemenlerin/iktidarların çıkarlarının aksine ve toplumsal yapıların dışında

gelişmesinin beklenemeyeceğini söylemek mümkün hale gelmektedir. Egemenlik ilişkilerinin izlerini bugün Almanya'da Türklerin ve Türkiye'nin sunumunda görmek mümkündür.

Bu çerçevede, Almanya'da Türkiye ve Türk imgesi etrafında yürütülmekte olan tartışmaların ve konuyla ilgili çalışma ve değerlendirmelerin irdelenmesi değerli bulunmakta, bu irdelenmenin hem Alman basınında günümüzdeki Türk imgesinin kavranmasına katkı sağlayacağı hem de bu imgenin oluşmasının zeminini hazırlayan egemenlik ilişkilerinin izlerinin sürülmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Nedret Kuran Burçoğlu, Alman ve Avrupa medyalarının politik gelişmelere göre hareket ettiğini, Türkiye ile AB ilişkilerinde önemli karar süreçlerinde olumsuz imgelerin saklandıkları yerlerden çıkarılarak güncellendiklerini savlamaktadır (Burçoğlu, 2004: erişim)

“Türkiye ile ilgili birtakım kararlar alınma aşamasında, geçmişten gelen imgeler ön plana çıkarılıyor. Bu imge bugünden yarına değişmez. Hep bir strateji var imgelerin arkasında. Çok olumlu şeyler söylendiği gün, sonra bir bakıyorsunuz çatlak bir ses çıkıyor. Verheugen Türkiye'den gittikten sonra da olmadı mı? Sürekli bir tansiyon var. Bunlar acaba tesadüfi mi, yoksa bir şekilde senkronize mi ediliyor? Komplo teorisi yapmak değil amacım ama... Bir olumlu imge ortaya çıktığı zaman hemen olumsuz bir imge çıkıyor. Bu tarihte de böyle oldu. Bu hakikaten aynı anda mı, yoksa medya bunları mı karşı karşıya koyuyor, merak ediyorum.”

Alman Parlamentosunun Türk kökenli Parlamenterleri Prof. Dr. Hakkı Keskin'in Hamburg Üniversitesinde görev yaptığı dönemde Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna üyeliğinin ertelenmesine ilişkin haberleri üzerine Alman

medyasına yönelttiği sorular halen geçerliliğini korumaktadır. AT üyesi ülkelerin politik ve ekonomik çıkarlarının Türkiye'nin üyeliğiyle örtüşmediğini anlayabildiğini ifade eden Keskin şöyle devam etmektedir (Keskin, 1988: 58):

“Benim ne anlayabildiğim ne de anlamayı istediğim şeyse, medyanın bu politikayı eleştirmeden onaylaması. Neyse ki Federal Cumhuriyet medyanın devlet baskısı altında çalışmak zorunda olduğu bir ülke değil. Peki medyanın neredeyse aynı perdeden sesi-uzlaşmış tavrı neden? Siyasetin, Türkiye'nin İslam devleti olduğunu, Kürtlerin azınlık olarak tanınmadığını, demokrasinin batı Avrupa ülkelerindeki gibi işlemediğiniyeni mi keşfettiği neden sorulmuyor? Bu bağlamda Türkler, açıkça söylemek istiyorum, medyanın bu tavrında çifte standart görüyorlar”.

Dönemin Almanya Büyükelçisi Onur Öymen'in, Alman medyasının tavrındaki çifte standarda tepki göstermesi ve Almanya'da yüzün üzerinde Türk gazeteci varken Türkiye'de sürekli bulunan Alman gazetecilerin sayısının bir elin parmaklarını geçmemesini eleştirmesi dikkat çekicidir. Öymen, yanlış haberler, yaralayıcı karikatürler, bir Alman gazetecinin PKK terör örgütü yöneticileriyle zafer işareti yaparken çekilen fotoğrafının yayınlanmasını, haftalık Pazar gazetesi “Welt am Sonntag”da PKK terör örgütünün başı Abdullah Öcalan'ın fotoğrafının altına yanlışlıkla Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün yazılmasını sert bir biçimde eleştirmekte ve o dönem Alman mallarını boykot etmenin planlandığını söylemektedir (Öymen: 1995).

Gür, Türk gerçekliği ile Yabancı ülkelerdeki medyaların sunduğu Türk imajı ve Türkiye'nin ne olduğu ile neyin gösterildiği arasındaki uçurumun 90'larda dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın bile şikayetlerine konu olduğunu yazmaktadır. Özal'dan 6 yıl sonra, 1996'nın sonunda Demirel de

Cumhurbaşkanı olarak gerçekleştirdiği Almanya ziyaretinde Türkiye'nin “yanlış bir imaj”la sunulduğunu söylemektedir (Gür: 1998:17).

Sosyal bilimci Ayşegül Acevit, Alman medyasında Türklerin sunumunu sert şekilde eleştirdiği makalesinde kızını öldürerek cinayet işleyen bir Almanca ilişkin haberde katil zanlısı Manfred M.'nin bu cinayeti neden işlemiş olabileceğinin sosyal ve psikolojik tüm yönleriyle irdelendiğini belirterek cinayeti işleyen bir Türk olması durumunda ise aynı haberin nasıl yazılacağını şöyle aktarmaktadır (Acevit, 1999: 60-61):

“Manfred M. tesadüfen Mehmet M. olsaydı bütün hikaye daha farklı görülürdü: Türk Mehmet M. kızını öldürdü. Mehmet M. bir Türk ve namus Türkler için önemli. (Namus Yerine seçimsel olarak aile onuru, gurur, günah ya da gelenekler kullanılabilir. Söz dizimi uygun olarak değiştirilebilir) Yani Mehmet M. onurunu kurtarmak istediği için kızını öldürdü. Mehmet M. Müslüman ve Müslümanlar kız çocuklarını sevmez. Bu nedenle Mehmet M. kızını öldürdü.

Buna göre, Türkler ve diğerleri psikolojik sorunları da olabilecek, insanca hatalar yapabilecek insanlar değil. Baba değiller, anne değiller, sarışın değiller. Onlar ne yapıyorlarsa Türk oldukları için yapıyorlar. İyi ya da kötü özellikleri yok, sadece Türkler.”

Acevit, göçmenlerin ve yabancı kökenlilerin Alman medyasında yok sayıldıkları ve kendilerinden ‘yabancılar’ diye bahsedilerek dışlandıkları, yapılan haber ve programlarda da olumsuz sunuldukları için Alman medyasını takip etmediklerini ifade ediyor. 2000 yılında yapılan araştırma sadece Alman kitle iletişim araçlarını takip eden Türklerin ya da Türk kökenli Alman vatandaşlarının oranının yüzde 28 olduğunu gösteriyor (Trebbe, 2003: 421). Almanya'daki Türkler ve Almanların medya ilişkilerini 5 dönemde

inceleyen Jörg Becker'e göre ise, medya ve kültürde Almanlar ve Türklerin karşılıklı ilişki içerisinde olduğu dinamik bir dönem yaşanmaktadır (Becker, 2000: 110).

Göçmenler medyada her ne kadar yok sayılsa da konu ticaret olduğunda bu durumun değiştiği gözlemlenmektedir. Noller Alman şirketlerin 2000 yılında, Türklere yönelik reklam kampanyaları için, (reklamlar Alman basınındaki ilanlarda Türkçenin kullanılması, televizyonlarda göçmenlerin sevimli görüldüğü sahneler anlamına gelmektedir) dönemin para birimiyle yılda 50 milyon mark harcadıklarını aktarmaktadır (Noller, 2000: 18).

Alman medyasının Türklere karşı tutumu ya da oradaki Türk toplumunun ihtiyaçlarının yeni yayıncılık anlayışlarının doğmasına ve gelişmesine zemin yarattığı gözlemlenmektedir. Ulusal ve yerel yayın yapan Türkçe ya da Türkçe-Almanca günlük gazeteler ve süreli yayınların yanı sıra Türklerin 2. ve 3. kuşağa hitap eden iki dilli radyo programlarıyla Alman medya dünyası içerisinde hareket etmeleri dikkate değer bulunmaktadır (Tegtmeier, 2002: 17).

Almanya'daki Türk medyası başka araştırmaların konusu olarak araştırmacılar tarafından incelenmekte ancak, basın aracılığıyla yürütülen konuya ilişkin tartışma hem Alman basınında Türklerin nasıl sunulduğuna hem de olumsuz imgelerin nasıl pekiştirildiğine ilişkin ipuçları verdiği için kısaca aktarmakta fayda görülmektedir. Andreas Goldberg Türk medyasının gelişmesinin 'medyadaki gettolaşma' olarak adlandırıldığına dikkati çekerek eleştirmenlerin, Almanya'daki Türklerin toplumda olup biten hakkında artık doğru bilgi alamamasından ve bunun da izolasyonun artmasına neden olmasından korktuğunu yazmaktadır (Goldberg, 1997: 132). Türk medyasının yayınlarının içeriğinin uyuma zarar verecek milliyetçi, dini ve sosyokültürel tutumlara neden olabileceği endişesi de sık sık dile getirilmektedir (Goldberg, 1997: 132). Almanya'da Türk medyası bağlamında paralel/koşut dünyalara (koşut toplum tartışması) dikkat çekilerek, "Almanya'da bir Türk altyapısı

oluşturuldu, bu yapı göçmenlere Alman toplumundan ayrı, neredeyse özerk bir yaşamı mümkün kılıyor” denilmektedir (Tolun, 1997: 137).

Almanya’da Türk medyası tartışmaları bağlamında “Uyuma ve birlikte yaşama katkı eğer sadece Almanca sunulabiliyorsa Alman basının bu uyumu çoktan başarmış olması gerekmez miydi?”, “Alman basının yaptığı gibi, Almanya’da yaşayan Türklerin kültür farklılıklarının öne çıkarılması bir arada yaşama ne kadar katkı sağlar?” soruları bizce tartışmanın cevap bekleyen sorularıdır; ancak bu tartışmanın çalışmamızı daha çok ilgilendiren yönü Alman basının hem Türklerin kültür farklılıklarını öne çıkarması hem de “Türkler uzlaşmaya niyetli değil” izlenimi yaratmasıdır. Öte yandan kültür öğrenilmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılsa yani “Eğer öğrenme süreci kültürün temel karakteriyse dolayısıyla öğretme de çok önemli bir karakteri olur. Dolayısıyla kültürün nasıl öğretildiği ve yeniden üretildiği kültürün önemli bir parçası olur.” (Erdoğan, Alemdar, 2002:255-256). İşte bu yeniden üretim sürecinde Alman kamuoyunu farklıları vurgulayarak güdülemenin, Türkleri ötekileştirmenin aracı olarak kullanmaya devam etmenin iki toplum arasında huzur ve uyuma katkı sağlamayacağı açıktır.

Arzu Toker, Alman medyasının yabancı kökenli ailelerin çocuklarının Alman toplumuna uyumuyla ilgili programlarını irdelediği çalışmasında, Alman gazetecilerin “yabancı”ların çocuklarını (burada doğdukları halde) neden ailelerinin milliyetlerine göre tanımladığına dikkati çekerek “sadece damarlarında Alman kanı dolaşanların Alman olduğu” fikrinin Alman gazetecilerinin bilincinin derinliklerine işlediğini ileri sürmekte ve gazetecilerin bu anlayışlarının 80’li ve 90’lı yıllarda yabancıların kültür şoklarından, vatanlarından kopmalarından, iki kültür arasında kalmışlığından, kimliklerini kaybetmelerinden bahsettiklerinde de ortaya çıktığını söylemektedir (Toker, 1996: 39):

“Bugün hala, pek çok alman yazar televizyonlarda yaptıkları konuşmalarda, yazdıkları kitaplarda bizlere bir kimlik

kaybını yakıştırmaktadır. Burada kendi vatan ideolojilerini, kendi vatanlarına bağlılık bağlılıklarını, kendi darboğazlarını (sıkıntı) yansıtmamaktalar mı?”

Toker, Alman medyasında Türk kadınının sunumunu da eleştirmekte ve kadın için baskı altında olmanın ve erkek için baskı uygulamanın bir Türk özelliği gibi sunulduğunu, böylelikle izleyicilerin/okuyucuların diğer göçmenlerin ve Almanların içinde de baskı altında olan kadınlar olabileceğini fark edemediklerini söylemekte; bunu örtmek için de haber üretiminde başörtülü kadınlara tutunulduğunu belirterek “Böylelikle Alman medyasında bir klişe inşa edilmekte ve bu da yaşam alanlarında önyargıları onaylanmaktadır” demektedir (Toker, 1996: 40).

Siyaset arenasında ve sosyal alanlarda tartışmacıların ileriye sürdükleri gerekçe ve fikirlerin de ötesinde, araştırmacıların ortaya koyduğu veriler Türk ve Türkiye imgeleri söz konusu olduğunda Alman basınının sorgulanmasını gerektirecek niteliktedir.

Merten, Alman medyasında yabancılarla ilgili haber üretiminde önyargıların ifade edilmesinin ayrımcılığa neden olacağı uyarısında bulunmakta ve sadece yabancılar doğrudan hakaret edilen metinlerin değil, aynı zamanda yabancılar sorununun kaynağı olarak yabancıların gösterildiği, yabancıların Alman yasalarına, değerlerine ve çıkarlarına zarar vereceğine ilişkin ve benzeri tezlerin savunulduğu metinlerin de ayrımcı olduğunu savlamaktadır (1988: 22-24). Merten, yabancılar Alman medyasında kendi sunumlarına doğrudan müdahale eder duruma gelmediği sürece, kendilerine Almanların statüsünün verilmeyeceğini söylemekte ve Alman medyasında yabancıların sunumuna ilişkin olarak “Söz konusu olan tesadüfi ve bireysel haksızlıklar değildir, tersine, sistematik ayrımcılık yapılmaktadır” demektedir (Merten, 1988: 24).

Alman Bulvar basınına bakıldığında genellikle, Türklerin adli suçlarının abartılarak anlatıldığını, ciddi gazetelerde yabancılar politikası konusunda

tarafsız haberler verildiğini aktaran Yolcu da, “Türkiye konusunda tarafsız yayın yapıldığı söylenemez. Türkiye söz konusu olduğunda basın etiği ve objektiflik ilkesinin rafa kaldırıldığı görülür” demektedir (Yolcu, 1997: 111).

Almanya’da milyonlarca Türk yaşamasına rağmen Alman basının Türklere ve Türkiye’ye hayret verici biçimde yeterli ilgiyi göstermediğini yazan Christian Petry, Almanların Türkiye’de politika, ekonomi, eğitim, kültür, kamuoyuna ilişkin ve Almanya’da yaşayan Türklerin sosyo-kültürel gelişimlerine ilişkin imgelerin de yüzeysel, eksik ve sıklıkla da çarpıtılmış olduğunu söylemektedir (Merten, 1986).

Türkiye üzerine uzmanlaşmış gazeteci W. Günther Lerch de Alman medyasında ayrıntılı ve derli toplu bir Türkiye imgesi olmadığını, bilakis, anlık ve süresiz bir imgenin bulunduğunu söylemektedir. Türkiye’ye ilişkin verilen tek tük haberler, genellikle olumsuz politik olaylar konusundadır. Tercih edilen konular arasında terör, bakan istifaları, doğal felaketler yer almakta; Türkiye’ye ve Türk insanına ilişkin olumlu gelişmeler çok seyrek konu edilmekte; tutucu medya Türkiye’nin İslam kültürü nedeniyle Avrupalı olamayacağını söylerken, sol medya insan hakları sorunlarını vurgulamaktadır (Lerch, 1991: 83-88).

Almanya’da yabancı ve Türk imgesine ilişkin çalışmalar bizi benzer sonuçlara götürmektedir.

Türkiye Araştırmalar Merkezi’nin (ZfTS) Klaus Merten yönetiminde yapılan “Alman Basınında Yabancı İmgesi” araştırması Almanya’da bu alana ilişkin yapılmış araştırmaların önde gelenlerindendir ve araştırma sonuçlarında, metinlerde yabancılara, turistler, sporcular ve sanatçılar söz konusu olduğunda olumlu, göçmen işçiler ve ilticacılar söz konusu olduğunda ise olumsuz bakıldığı belirtilmektedir (Merten, 1988: 2).

Araştırma, basında yer alan metinlerin yarısı kadarında ‘yabancı’lar derken göçmen işçilerin kastedildiği; yabancılarla ilgili haberlerin polisiye suçlar bağlamında konulaştırıldığı; yabancıların daha yoğun yaşadığı yerlerde basında yabancı imgesinin daha olumsuz (hatta çok olumsuz) sunulduğu; metinlerin büyük kısmında, yabancı sorunun yabancılardan kaynaklandığı görüşünün hakim olduğu; metinlerde yabancı sorunun sık sık toplumsal güvenlik ve nüfus fazlalığı bağlamında olumsuz bir biçimde sunulduğu; metinlerde özellikle Türklerin olumsuz ve polisiye suçlar bağlamında konulaştırıldığı ve sadece Türklerle ilgili metinlerde (diğer yabancılarla değil) yabancı sorunun çözümü için ‘şiddet’ önerildiği sonuçlarına ulaşmaktadır (Merten, 1988: 3-6).

‘Yabancı işçiler’in Alman basımında sunumu konusunda en kapsamlı ve içerik olarak da en güçlü çalışmalardan biri olarak kabul edilen Delgado’nun niceliksel içerik analizi çalışmasında, Nordrhein-Westfallen basınında yayınlanmış 3096 metni inceleyen Delgado basının önyargıları yayarak güçlendirdiğini yazmaktadır (Delgado, 1972: 17).

Berlin Teknik Üniversitesi Medya Bilimleri Bölümünün, Berlinli Türklerin televizyon haberlerinde nasıl sunulduğuna ilişkin içerik analizinde, o dönem Berlin nüfusunun yüzde beşini oluşturan Türklerle ilgili yapılan haberlerin diğer haberlere oranının yüzde 1,65 olduğu saptanmakta ve yayınların Türklerle Almanları, yaşam tarzı bakımından birbirlerine yaklaştırmadığı, Türklerle ilgili eksik ve yanlış bilgiler veren medyanın yanlış anlaşılmalara ve Türklerle Almanlar arasında sorunlar ortaya çıkmasına neden olduğu sonucuna varılmaktadır (Eulgem/ Kaczmarik/ Weiser, 1980: 107).

Aynı dönemde, yine Berlin’de yabancıların basında sunumunu inceleyen Elke Heine, Berlin’de çıkan 5 günlük gazetede yabancılarla ilgili yayınların yüzde 31’inin siyasal tartışmalarla ve yüzde 20’sinin de yabancıların polisiye suçlarıyla ilgili olduğunu saptamakta; basının yabancı

düşmanlığına mesafeli yaklaştığını ancak yabancıların sorunlarına Almanların bakış açısıyla baktığını ve farklılıkların çok vurgulanmasının okuyucuların korkularını körüklediğini ifade etmektedir (akt: Merten, 1986: 11).

Ruhrmann ve Kollmer'in basında yabancılarla ilgili metinlerle ilgili araştırmaları da Bielefeld basınında yabancıların en çok polisiye suçlar nedeniyle haber olduğunu (basında yer alan tüm metinlerin üçte biri yabancıların suçlarıyla ilgili); günlük gazetelerin metinlerinin yarısından fazlasında (yüzde 54.8), haftalık dergilerin okuyucu mektuplarının ise üçte ikisinde (yüzde 67.2) Almanya'nın kaynaklarının kullanımı ve refahı açısından yabancıların yük olduğunun ifade edildiğini; metinlerin yüzde 61.1'inde ise yabancılar dendiğinde Türklerden bahsedildiğini; özellikle okuyucu mektuplarında Türklerin yabancılar sorunuyla birlikte anıldığını saptamaktadır (akt: Merten, 1986: 14-17).

Doğrudan Alman basınında Türk imgesinin konu edildiği çalışmalardan biri Orhan Gökçe'nin çalışmasıdır. Gökçe, dönemin başbakanı Turgut Özal'ın 1984 yılında gerçekleştirdiği Almanya ziyareti sırasında Türkler ve Türkiye ile ilgili haberleri incelemiş, Özal'ın ziyareti, Türk Alman ilişkileri, Türkiye'de politik ve ekonomik duruma ilişkin haberlerin dışında, Türkler ve Türkiye ile ilgili diğer haberlerin sosyal durum, iltica, polisiye suçlar, Türklerle Almanların ilişkileri, Alman kuruluşlarının uyum için gösterdiği etkinlikler ve çabaları, Türk ailesinin yanan evde ölmesi (Solingen faciası), Türklerin politik faaliyetleri gibi alanlarda konulaştırıldığını saptamış; ayrıca Türkiye'deki politik duruma ilişkin haberlerde insan hakları ihlalleri ve demokratikleşmeyle ilgili haberlerin öne çıktığını tespit etmiştir (Gökçe, 1988: 88, 118).

Türlere ilişkin metinlerin büyük kısmında "Almanya'da çok fazla/aşırı Türk var", "Almanya'ya çok fazla/aşırı Türk geliyor" ve "Türkler Almanya'ya uyum sağlamak istemiyor" görüşlerinin savunulduğunu belirten Gökçe'nin Alman basınında Türlere ilişkin rastladığı streotiplere göre, "Türkler

törelere çok bağlıdır”, “Türkler tehlikelidir”, “Türkler konukseverdir”, “Türkler yoksuldur”, Türkler içine kapanık (kendi aralarında) yaşamayı tercih etmektedir”, “Türkler batı değerlerini (abendländische Wertvorstellungen) tehdit etmektedir”, “Türk kadınları baskı altındadır ve başörtülüdür” (Gökçe, 174-175).

Alman basınında Türk imgesini Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri bağlamında inceleyen Gürsel Gür, çalışmasında 1987-95 yılları arasında Türkiye ile ilgili ne kadar sıklıkla, hangi redaksiyon alanlarında, yorum mu yoksa bilgilendirme amaçlı tarzda mı, hangi kaynaklar kullanılarak haber üretildiğine, haberlerde Türkiye-AB ilişkilerine nasıl bakıldığına ilişkin veriler ortaya koymakta; metinleri haberlerin türleri, alanları, konuları, yayınlanma sıklıkları, habere konu olan eylem, olay ya da ifadeler, eylem ya da ifadelerin sahipleri (-resmi- görevlerine göre sahibi, milliyetine göre sahibi, haberin türüne göre sahibi, haberin konusuna göre sahibi) gibi pek çok ayırım gözeterek kategorilendirilmekte ve bu kategorilere ilişkin istatistiki bilgiler vermektedir (Gür, 1998: 27-41)

Gür, Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkisine doğrudan ya da dolaylı olarak değinen metinlere; türüne göre yüzde 35 haber, yüzde 22 kısa haber, yüzde 14 röportaj ve yüzde 8 yorum yazılarında, bu metinlerin yüzde 42’sinin Türkiye-AB ilişkileri, yüzde 27’nin Türk Dış politikası ve yüzde 19’unun Türkiye Almanya ilişkileri alanlarda rastlandığını; AB-Türkiye ilişkilerini konu alan metinlerin yüzde 3,6’sında olumlu, yüzde 6,6’sında olumsuz değerlendirme yapıldığı, yüzde 89,8’lik kısmında ‘olumlu-olumsuz’ değerlendirme yapılmadığını belirtmektedir (Gür, 1998: 142-143, 146-147).

Gür, Alman basınında Türkiye hakkında 1991’den sonra daha sık ve daha fazla sayıda metin yayınlandığını, bunun okuyucuların daha sağlıklı bilgi alabildiği anlamına gelmediğini; Türkiye haberlerinin olaylara bağlı olarak dönemsel biçimde arttığını, AB-Türkiye konusunun Alman basınında tartışmalı bir konu olarak ele alındığını, fikir edinmek isteyen okuyuculara nesnel bilgiler yerine avans fikirler verildiğini yazmaktadır (Gür, 1998:165-168).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. NİCEL BULGULAR

2.1.1. SZ ve FAZ'a göre 17 Aralık 2004 AB Zirvesi Döneminde Alman Basınında Türk İmgesi

İncelenen gazetelerde Türkiye'nin öncelikle hangi alanlarda ve ne yoğunlukta ele alındığına ilişkin değerlendirilmenin yapılabilmesi için çalışmanın analizine nicel verilerle başlanmaktadır.

Bu bölümde örnek olay kapsamında, örneklem sürecinde incelenen SZ ve FAZ'ın yayınlamış olduğu metinler ve metin içerikli görsellerle ilgili elde edilen sayısal bilgiler değerlendirilecek, tablolar ekte sunulmaktadır (**Tablo: 1, 2, 3 ve 4**).

Elde edilen verilere göre 1-31 Aralık 2004 tarihleri arasında SZ'de Türkiye ve Türklerle ilgili toplam 94, FAZ'da ise 141 yazılı ve görsel içeriğe rastlanmaktadır. SZ'deki metinlerin ve görsellerin 78'i doğrudan Türkleri ve Türkiye'yi konu edinirken, 16'sı dolaylı olarak konu edinmektedir. FAZ'da doğrudan konu edinen metin ve görsel sayısı 124, dolaylı içerik sayısı ise 17'dir (**Tablo 1**).

SZ'de bu dönemde Türkiye ve Türk imgesinin olumlu sunulduğu içerik sayısının 4, olumsuz sunulduğu içerik sayısının 37 olduğu; 53 içeriğin olumlu ya da olumsuz içerik üretmeden tarafsız bir biçimde yayınlandığı belirlenmiştir. FAZ'da ise Türk ve Türkiye imgesinin olumlu sunulduğu içerik sayısı 8 olmasına karşın olumsuz sunulduğu içerik sayısı 85'tir. Olumlu-

olumsuz imge üretilmediği ve nesnel olduğu tespit edilen içerik sayısı ise 46'dır (**Tablo 1**).

Türkiye-AB ilişkileri konusunda doğrudan yazar tarafından Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkılan ya da Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı çıkanların gerekçelerine, buna karşılık olarak da doğrudan Türkiye'nin üyeliğinin savunulduğu ya da savunanların görüşlerine yer verildiği içerik açısından yapılan değerlendirmede SZde "Türkiye'nin AB üyeliğine Hayır" mesajı veren metinlerin sayısının 20, "Türkiye'nin AB üyeliğine Evet" mesajı veren metinlerin sayısı ise 8 olduğu tespit edilmiştir. FAZ gazetesi için "Türkiye'nin AB Üyeliğine Evet" mesajı veren metin sayısı 10, "Türkiye'nin AB Üyeliğine Hayır" mesajı veren metin sayısı ise 51'dir (**Tablo 1**).

SZnin yayınlamış olduğu 94 içerikten 18'inin taraflı, 48'inin tarafsız bir dille yazıldığı, 28 içeriğin dilinde de örtük bir taraflılık bulunduğu tespit edilmiştir. FAZ için nesnel bir dilin kullanıldığı metin sayısı 51, taraflı olduğu tespit edilen metin sayısı ise 75'tir, 15 içerikte örtük taraflılık bulunmaktadır (**Tablo 1**).

SZnin yayınlamış olduğu 31 metinde Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı tezlerin savunulduğu tespit edilmiştir. FAZ için Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı tezlerin savunulduğu metin sayısı 48 olarak belirlenmektedir (**Tablo 1**).

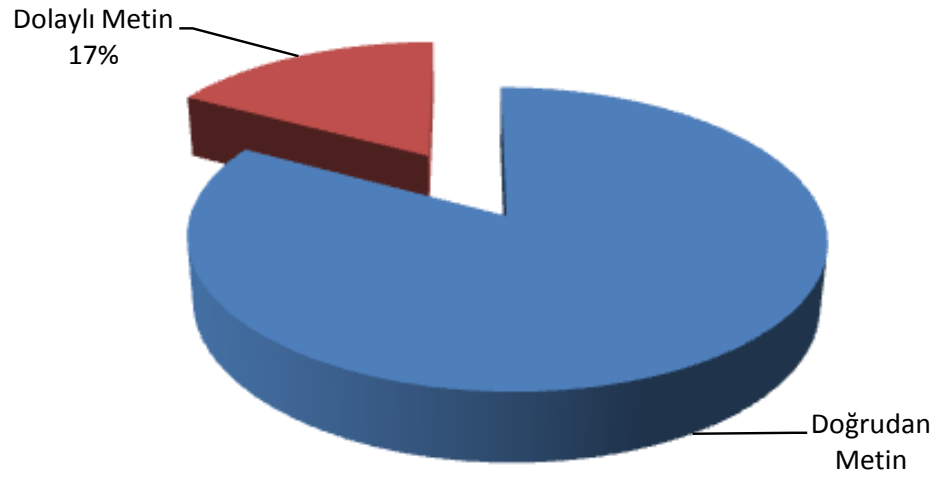
SZ ve FAZın metin-metin içerikli görsellerinin türlerine göre karşılaştırmalı dağılımı incelendiğinde, SZde yayınlanan 94 içeriğin 29'unun haber, 11'inin kısa haber, 17'sinin haber-yorum, 24'ünün makale, 5'inin röportaj, 5'inin ilan ve 3'ünün karikatür türlerinde olduğu görülmektedir. FAZ için 141 içeriğin türleri 37 haber, 9 kısa haber, 19 haber-yorum, 39 makale, 8 röportaj, 18 okuyucu mektubu, 10 ilan ve 1 karikatür olarak tespit edilmektedir (**Tablo 2**).

SZ gazetelerindeki metinlerin 58'inin politika, 19'unun toplum, 2'sinin ekonomi alanlarında yazıldığı tespit edilmiş, ilan, karikatür gibi türlerdeki içerik ve bu üç ana alan dışında kalan 15 içerik diğer kategorisinde değerlendirilmiştir. FAZ'da 141 içeriğin alanları, 98 politika, 16 toplum, 11 ekonomi ve 16 diğer olarak saptanmaktadır (**Tablo 3**).

SZ ve FAZ'ın metin-metin içerikli görsellerinde kullanılan fotoğraf sayısı ve bu fotoğraflarda sunulan olumlu-olumsuz imge bağlamında sayısal oranlarına bakıldığında, SZ'de fotoğraf kullanılan metin sayısının 26 olduğu, Türkler ve Türkiye ile ilgili olumsuz imgeye 9 fotoğrafta rastlandığı, 1 fotoğrafta ise Türkiye'nin ya da Türklerin olumlu sunulduğu, 16 fotoğrafta imge üretilmediği tespit edilmektedir. FAZ'da 18 fotoğraf kullanılmakta, bunlardan 8'i olumsuz 1'i olumlu imge kapsamında değerlendirilmekte, 9 fotoğrafta imge üretimine rastlanmamaktadır (**Tablo 4**).

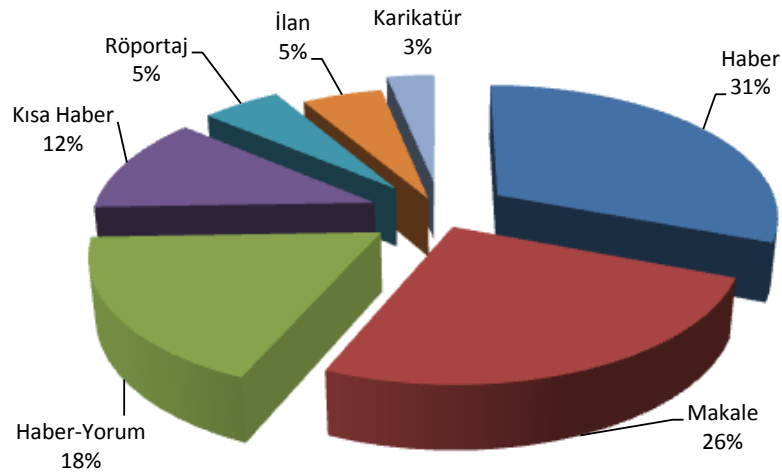
2.1.2. SZ Analizi

SZ örneklem sürecinde örnek olayla ilgili toplam 94 metin yayınlanmıştır. Yayınlanan 94 metnin 78'i doğrudan Türkiye ve Türklerle ilgili metinlerken 16'sı da dolaylı olarak Türkiye'ye ilişkindir. Bu metinlerin doğrudan-dolaylı kategorisindeki yüzdelik dağılımı, **Grafik 1**'de görüldüğü gibidir.

Grafik 1: SZ'nin 17 Aralık 2004 AB Zirvesi'yle ilgili yayınladığı metinlerin doğrudan-dolaylı kategorisindeki yüzdelik dağılımı.

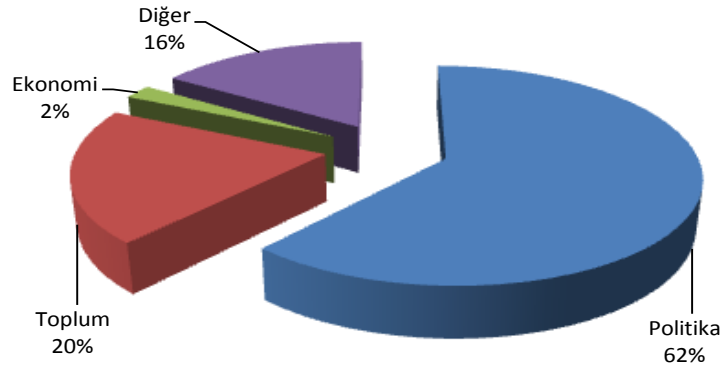
Bu grafiğe göre, söz konusu gazetenin, Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle yakından ilgilendiği ortaya çıkmaktadır. Gazetenin metinlerinin yüzde 83'ü doğrudan Türkiye ile ilgiliyken, yüzde 17'sinde Türkiye dolaylı olarak ele alınmıştır.

Grafik 2: SZ'de yayınlanan metin-metin içerikli görsel içeriklerin türlere göre dağılımının yüzde dağılımı.

SZ'nin içeriği türlere göre incelendiğinde içeriğin yüzde 31'inin haber, yüzde 26'sının makale, yüzde 18'inin haber-yorum, yüzde 12'sinin kısa haber, yüzde 5'inin ilan ve yüzde 3'ünün de karikatür olduğu görülmektedir.

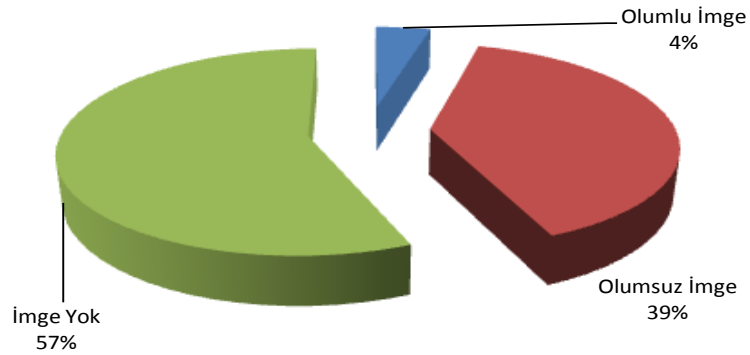
Gazete tarafından yayınlanan metin-metin içerikli görsellerin, 58'i politika, 19 toplum ve 2'si de ekonomi içeriklidir. 15 metin-metin içerikli görsellerin içeriği de politika-toplum-ekonomi kategorisinde değerlendirilemeyecek niteliğe sahiptir. Örneğin ilanlar diğer kategorisine girmektedir. Bu kategoride metinlerin yüzdelik dağılımı **Grafik 3**'teki gibidir.

Grafik 3: SZ'nin örnek olayla ilgili yayınlamış olduğu haberlerin politika, toplum ve ekonomi kapsamında yüzde dağılımı.

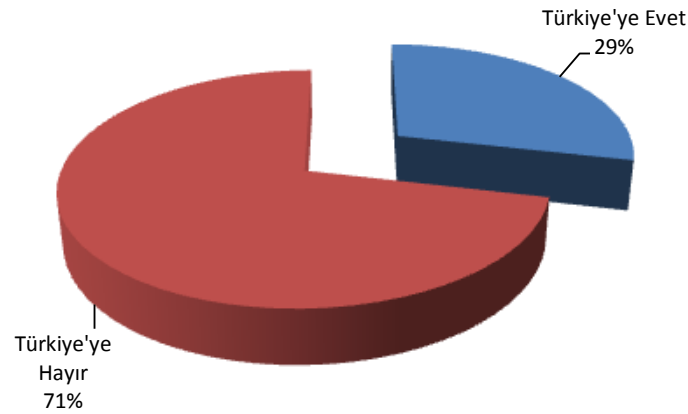
2.1.3. SZ'nin Metinlerinde İmge

SZ'de yayınlanan Türkiye'nin veya Türkiye'yi ilgilendiren metin-metin içerikli görsellerin 53'ünde imgeye rastlanmamıştır. Bu metinler genel olarak 17 Aralık 2004 AB zirvesiyle ilgili Türkiye'nin AB ile ilişkilerini, Türkler ve Türkiye hakkında bilgiler içeren haber ve oluşmaktadır. oluşmaktadır. Metinlerin 37'sinde olumsuz imgelere rastlanırken, olumlu imgeler içeren metin-metin içerikli görsellerin sayısı da 4'te kalmaktadır. Bu sayısal verilerin yüzdelik oranları **Grafik 4**'te görüldüğü gibidir.

Grafik 4: SZ'nin yayınlamış olduğu metinlerin, olumlu imge, olumsuz imge ve imge yok kategorilerindeki yüzde dağılımı.

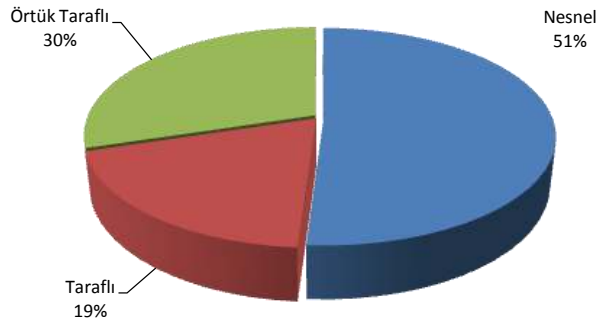
Grafik 4 incelendiğinde, SZ'nin Türkiye'yle ilgili yayınladığı olumsuz içerikli imgelerin üretildiği metinlerin oranı yüzde 39 olarak görülmektedirken, metinlerin sadece yüzde 4'ünde olumlu imgeye rastlanmıştır. Herhangi bir imge içermeyen metinlerin yüzde oranı ise yüzde 57'lik bir oranla birinci sırada gelmektedir. Bu veriler bağlamında düşünüldüğünde, SZ'nin, Türkiye'nin AB'ye girmesine sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır. SZ'nin bu şekildeki tavrı, gazetenin okurları bağlamına indirgenildiğinde, okurların da yüzde 39'luk bir oranının Türkiye'nin AB'ye girmesine olumlu bakmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu düşüncüyü destekleyen diğer bir veri ise, nitel analizler sonucu elde edilen, Türkiye'nin AB'ye girip girmemesiyle ilgili 'Türkiye'ye Evet – Türkiye'ye Hayır' sınıflandırmasıdır. Örneklem sürecinde SZ'nin yayınlamış olduğu 94 metin-metin içerikli görsellerin yaklaşık üçte birinde (28 metin-metin içerikli görseller) gazetenin, 'Türkiye'ye Evet veya Türkiye'ye Hayır' seçeneklerine cevap verir niteliğe sahip metin-metin içerikli görseller üretmesi gösterilebilir. Gazete, 28 metnin 20'sinde Türkiye'nin AB'ye girmesine 'hayır' derken, 8 metinde 'evet' niteliğinde sahip niteliklere rastlanmaktadır. 'Türkiye'ye Evet-Türkiye'ye Hayır' metinlerinin yüzdelik dağılımı **Grafik 5**'teki gibidir.

Grafik 5: SZ'nin Türkiye'nin AB'ye girişine tutum belirtilen içeriğinde 'evet-hayır' niteliği taşıyan metin-metin içerikli görsellerin yüzde dağılımı.

Grafikteki veriler doğrultusunda değerlendirildiğinde SZ'nin Türkiye-AB ilişkileri bağlamında yaptığı yayınların olumsuz olduğu, Türkiye'nin AB'ye girişine karşı fikirlerin olumlu fikirlere oranla çok daha yoğun bir biçimde SZ'nin içeriğinde ifade edildiği söylenebilmektedir. Doğrudan tutum belirtilen ya da tutum tespit edilen metinlerin yüzde 71'inde Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkılan ifadeler yer verildiği görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye girmesi yönünde olumlu tutuma sahip metin-metin içerikli görsellerin oranı ise sadece yüzde 29'dur. SZ'nin örneklem sürecinde yayınlamış olduğu metin-metin içerikli görsellerin 94'ünde, Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırılık taşıyan metin sayısı 31'dir.

SZ'nin yayınlamış olduğu 94 metin-metin içerikli görsellerin nesnel bir dille üretilip üretilmediğinin sorgulandığı diğer bir kategoride ise, nesnel bir dille üretilen metinlerin sayısı 48 olarak gerçekleşirken, taraflı bir dille üretilen içeriğin sayısı 18'de kalmaktadır. 28 içerikte ise örtük taraflılık tespit edilmiştir. Bu verilerin yüzdelik dağılımı **Grafik 6**'daki gibidir.

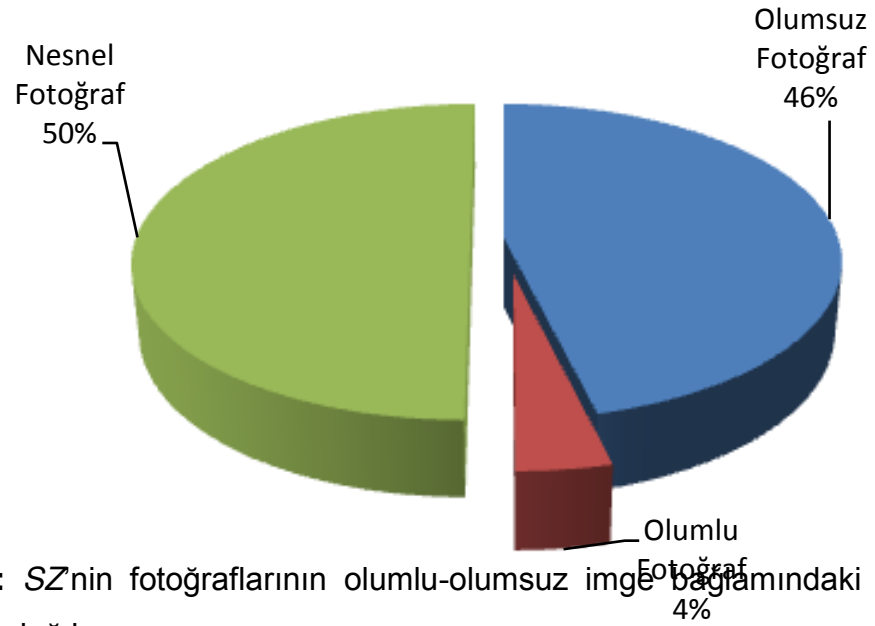

Grafik 6: SZ'nin içeriğinin nesnel-taraflı kategorisindeki yüzdeler oranları.

Grafik 6 incelendiğinde gazetenin Türkiye ile ilgili üretmiş olduğu içeriğinin yüzde 51'inin dil açısından nesnel olduğu gözlemlenmektedir. SZ'nin genel olarak haber üretim sürecinde metinlerde kullanılan dil açısından tarafsız davrandığını söylemek olanaklıdır. Ancak dildeki bu nesnellik, seçilen konular, aktarılan ya da öne çıkarılan fikirler de dikkate alındığında olumsuz imgelerin üretilmediği metinler anlamına gelmemektedir.

2.1.4. SZ'nin Fotoğraf Kullanımı ve İmge

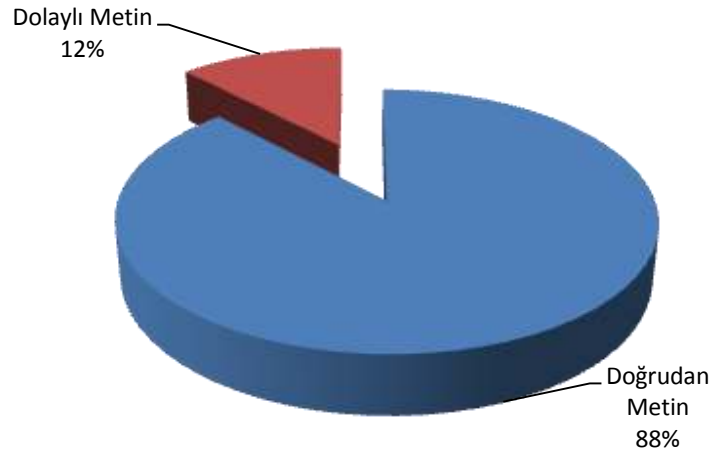
SZde, metin-metin içerikli görsellerin 26'sında fotoğraflara yer verilmiş, bazı metinlerde birden fazla fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafların da kullanıldığı içeriklerin 13'ünde olumlu-olumsuz imgeye rastlanmaktadır. Kullanılan 12 fotoğraflı içerik nitel içeriği olumsuz imge niteliğine sahipken, sadece 1'inde olumlu imgeye rastlanmıştır. Diğer 13 fotoğraflı içerik nesnel niteliktedir. SZ, metin-metin içerikli görsellerle ilişkilendirerek kullandığı fotoğraflarında imge üretimi yüzde 50'dir. Üretilen imgelere bakıldığında ise olumsuz imgenin oranı **Grafik 6**'da görüldüğü gibi yüzde 46'dır. Olumlu fotoğraflı imgelerin oranı yüzde 4'te kalmaktadır. Nesnel fotoğrafların oranı ise yüzde 50'lik bir oranla ilk sırada yer almaktadır.

Grafik 7: SZ'nin fotoğraflarının olumlu-olumsuz imge bağlamındaki yüzde dağılımı.

2.1.5. FAZ'ın Analizi

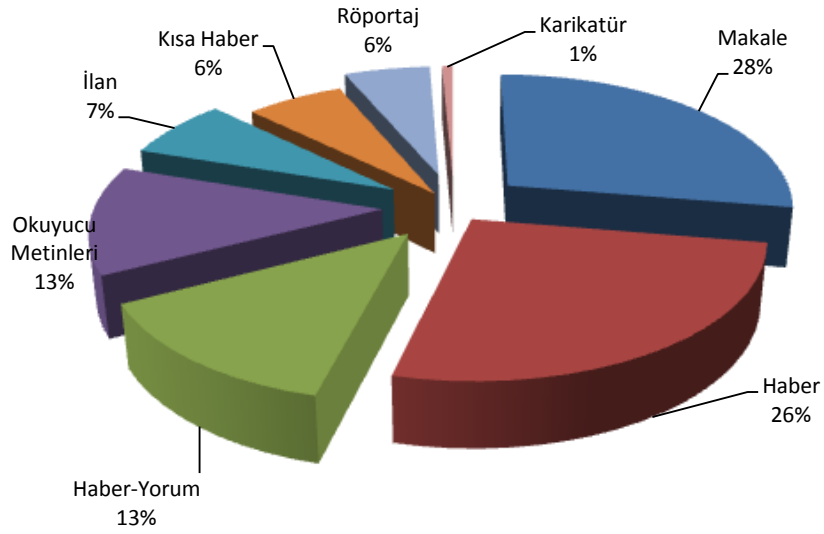
FAZ örneklem sürecinde örnek olayla ilgili toplam 141 metin-metin içerikli görsel yayınlanmıştır. Bu metinlerin 3'ünü gazete manşetinde okura duyurmuştur. Yayınlanan 141 metnin 124'ü doğrudan Türkler ve Türkiye'yle ilgiliyken 17'si de dolaylı biçimde Türkler ve Türkiye'yi ilgilendiren metinlerdir. Bu metinlerin doğrudan-dolaylı kategorisindeki yüzde dağılımı, **Grafik 8**'de görüldüğü gibidir.

Grafik 8: FAZ'ın 17 Aralık 2004 AB Zirvesi'yle ilgili içeriğinin doğrudan-dolaylı kategorisindeki yüzde dağılımı.

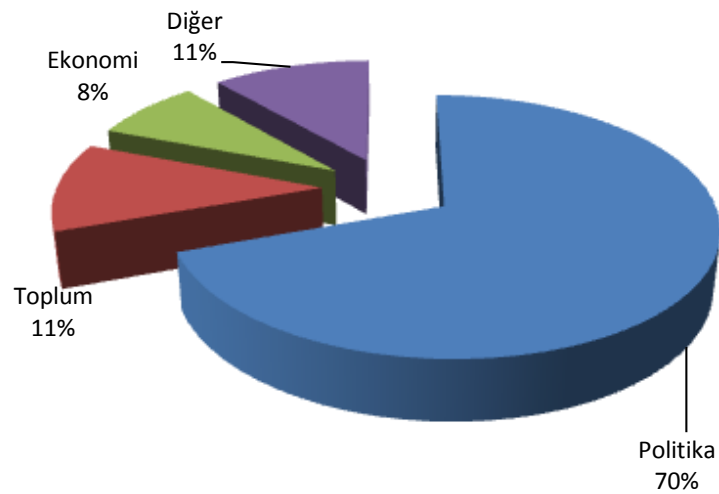
Yukarıdaki grafik incelendiğinde FAZ'ın, Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle ilgili yoğun bir şekilde metin-metin içerikli görsel ürettiği gözlemlenmektedir. Gazetenin konuyla ilgili içeriğinin yüzde 88'i doğrudan Türkiye ve Türklerle ilgiliyken, yüzde 12'sinde Türkiye ve Türkler dolaylı ele alınmıştır.

Gazetenin yayınlamış olduğu 141 metin-metin içerikli görsellerin; 39'u makale, 37'si haber, 19'u haber-yorum, 18'i okuyucu mektubu, 10'u ilan, 9'u kısa haber, 8'i röportaj ve 1'i de karikatürdür. Yayınlanan bu metinlerin 3'ü, gazete tarafından manşete taşınmıştır. Metinlerin gazete öğeleri bağlamında dağılımının yüzdesi, **Grafik 9**'da görülmektedir. Bu grafik incelendiğinde gazetenin makale, haber ve haber-yorum kategorisinde yayınlamış olduğu metinlerin oranlarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Gazetenin özellikle çok sayıda haber-yorum (yüzde 13), makale (yüzde 28) gibi düşünce yazıları yayınlaması, gazetenin bir nevi fikir gazetesi olduğunu göstermektedir.

Grafik 9: FAZ'ın metin-metin içerikli görsel içeriğinin türlere göre dağılımının yüzdelik oranları.

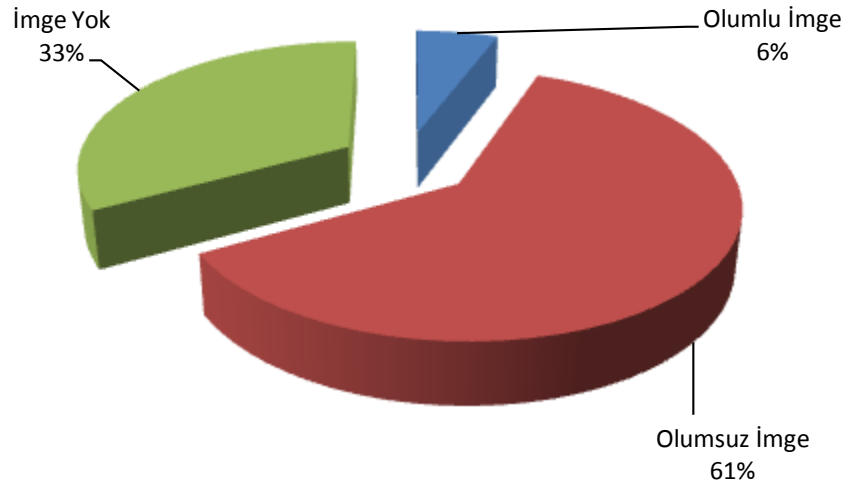
Gazete tarafından yayınlanan metin-metin içerikli görsellerin, 98'i politika, 16'sı toplum ve 11'i ekonomi içeriklidir. 16 metin-metin içerikli görsellerin içeriği de, örneğin ilanlar gibi, politika-toplum-ekonomi kategorisinde değerlendirilemeyecek türden içeriklerdir. Bu kategoride metinlerin yüzdelik dağılımı **Grafik 10**'da görülmektedir.

Grafik 10: FAZ'ın içeriğinin politika, toplum ve ekonomi kapsamında yüzde dağılımı.

2.1.6. FAZ'ın İçeriğinde İmge

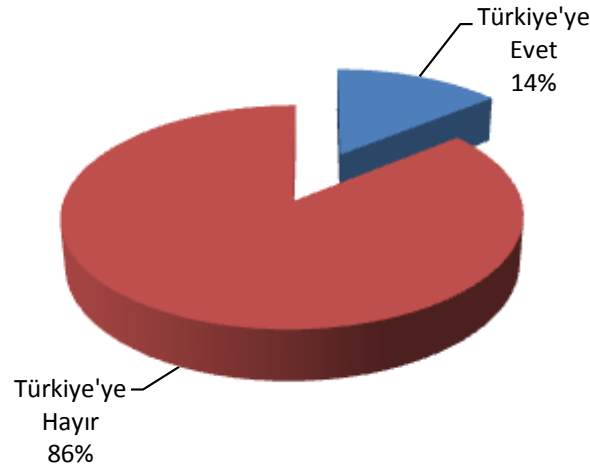
FAZ'ın konuyla ilgili yazılı ve görsel içeriklerinde SZ'ye göre çok daha yoğun biçimde imge üretildiği belirlenmiştir. FAZ'ın incelenen dönemde konuyla ilgili ürettiği 141 metin-metin içerikli görsellerin 93'ünde imgeye rastlanmaktadır. 53'ünde imgeye rastlanmamıştır. Bu içerik Türkler ve Türkiye'yi genel olarak 17 Aralık 2004 AB zirvesi ve AB-Türkiye ilişkileri bağlamında ele alan yazılı ve görsel içerikten oluşmaktadır. İmge üretildiği tespit edilen içeriğin 85'inde olumsuz imgelere rastlanırken, olumlu imgeler içeren metin-metin içerikli görsellerin sayısı 8 oranında gerçekleşmektedir. Bu sayısal verilerin yüzdelik dağılımı **Grafik 11**'de görüldüğü şekildedir.

Grafik 11: FAZ'ın içeriğinin olumlu imge, olumsuz imge ve imge yok kategorilerindeki yüzde oranları.

Grafik 11 incelendiğinde, FAZ'ın Türkiye'yle ilgili yayınladığı olumsuz imgeleri içerir metin ve görsellerin oranı yüzde 61 civarındadır ki bu oran SZ'ye oranla oldukça yüksektir. Bu veriler doğrultusunda düşünüldüğünde FAZ'ın, SZ'ye göre Türkiye'ye daha baskın bir şekilde olumsuz yaklaştığı anlaşılmaktadır. FAZ'da herhangi bir imgesel içeriğe rastlanmayan metin-metin içerikli görsellerin oranı yüzde 33 iken, sadece yüzde 6'sında olumlu

imge görülmektedir. Bu veriler bağlamında, *FAZ*ın, Türkiye'nin AB'ye girmesine son derece olumsuz yaklaştığını söylemek olanaklıdır. *FAZ*ın bu tavrı, gazetenin okur kitlesi kapsamına genellenirse, *FAZ* okurlarının büyük kısmının Türkiye'nin AB üyeliğine sıcak bakmadığı söylenebilmektedir. *FAZ*ın Türkiye'nin AB'ye girmesine olumlu yaklaşmadığını anlamak için ulusal çıkarlar bağlamında ürettiği metinlere de bakılabilir. Bu şekilde gazetede toplamda yayınlanan 141 içeriğin 48'inde Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı tezlerin savunulduğu ya da ifade edildiği belirlenmektedir. Öte yandan *FAZ*ın, Türkiye'nin AB'ye girip girmemesiyle ilgili 'Türkiye'ye Evet – Türkiye'ye Hayır' şeklinde ürettiği metinler irdelendiğinde, 141 metin-metin içerikli görsellerin 61'inde (toplam metin-metin içerikli görsellerin içerisindeki oranı yüzde 30) bu soruya cevap verildiği görülmektedir. Bu metinlerin 51'inin nitel içeriği 'Türkiye'nin AB'ye girmesi düşüncesine hayır yanıtı verir şeklindedir. Metinlerin sadece 10'unda Türkiye'nin AB'ye girmesi doğrultusunda olumlu görüş bildirilmekte ya da bildirenlerin ifadelerine yer verilmektedir. İncelenen dönemde *FAZ*ın yayınlamış olduğu 'Türkiye'ye Evet-Türkiye'ye Hayır' metinlerinin yüzdelik dağılımı **Grafik 12**'deki gibidir.

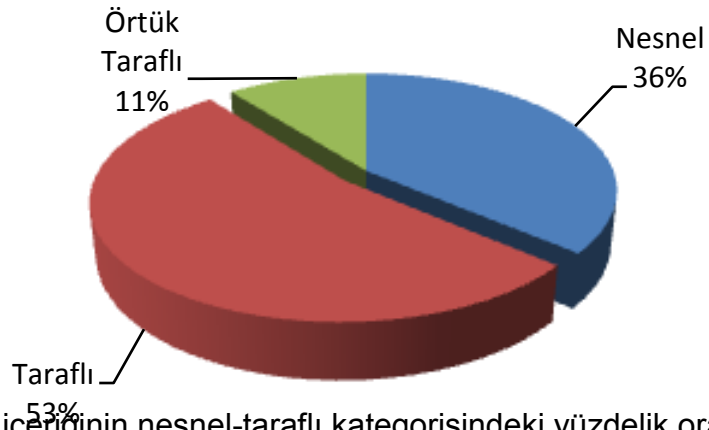

Grafik 12: *FAZ*ın Türkiye'nin AB'ye girişine 'evet-hayır' nitelik taşıyan içeriğinin yüzde oranı.

Grafikteki veriler değerlendirildiğinde *FAZ*ın, ‘Türkiye’nin AB’ye girmesine’ ilişkin olumsuz içeriği yüzde 86’lık bir oranda gerçekleşmektedir. Türkiye’nin AB’ye girmesi yönünde olumlu görüş bildirilen metin-metin içerikli görsellerin yüzdelik dilimi 14’tür. Bu veriler ışığında konu irdelendiğinde *FAZ*ın, *SZ*ye oranla Türkiye’ye daha olumsuz yaklaştığı ortaya çıkmaktadır.

Olumsuz imge, ulusal çıkarlara aykırılık, Türkiye’nin AB’ye girmesine olumsuz yaklaşım gibi tutumların tümünde, *FAZ*, *SZ*ye göre çok daha olumsuz tutumlar sergilemektedir. Bu kategorilerdeki rakamsal değerlerin tümü (toplam sayı ve yüzdelik bağlamında) *FAZ*da daha yüksek oranda gerçekleşmektedir.

*FAZ*ın içeriğinin tarafsız bir dille üretilip üretilmediğinin sorgulandığı diğer bir kategoride dili nesnel olan sayısının 51 olduğu, buna karşılık taraflı bir dille üretildiği tespit edilen içeriğin sayısının 75’e ulaştığı görülmektedir. 15 içerik ise örtük taraflı kategorisine girecek niteliktedir. Bu verilerin yüzdelik dağılımı **Grafik 13**’ki gibidir.

Grafik 13: *FAZ*ın içeriğinin nesnel-taraflı kategorisindeki yüzdelik oranları.

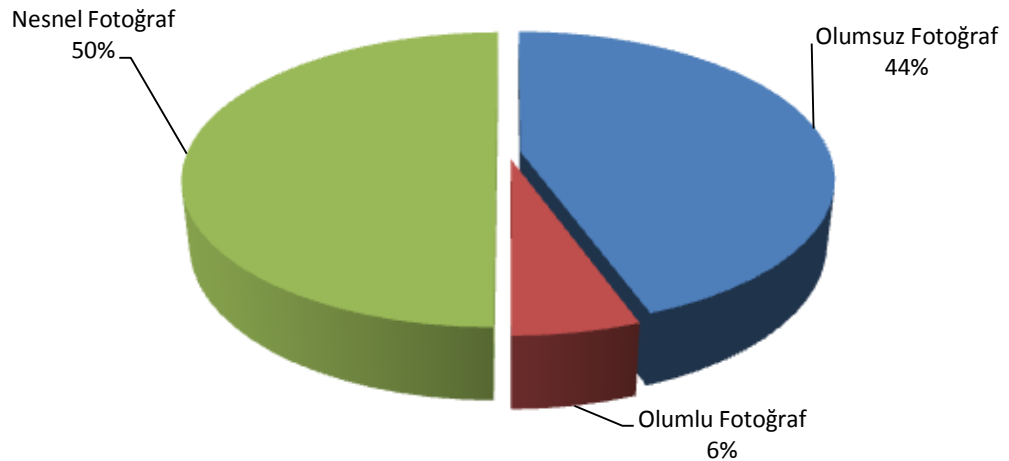
Grafik 13 incelendiğinde gazetenin Türkiye ile ilgili üretmiş olduğu içeriğinin yüzde 36’sının dil açısından nesnel olduğu gözlemlenmektedir. Taraflı metinlerin yüzdelik dilimi yüzde 53 iken, yüzde 11’lik bir oran da örtük taraflı metinler niteliğindedir. *FAZ*, **Grafik 13**’teki veriler doğrultusunda

değerlendirildiğinde, genel olarak taraflı bir gazete olduğu ve Türkiye'nin AB'ye girmesine sıcak bakmadığı söylenebilmektedir.

2.1.7. FAZ'da Fotoğraf Kullanımı ve İmge

FAZ metin-metin içerikli görsellerin sadece 18'ini sayfalarında fotoğrafla ilişkilendirerek okuyucusuna sunmuştur. Bu içeriğin olumlu kategorisindeki sayısı 1 olarak gözlemlenirken, 8'i de olumsuz içeriğe sahiptir. Diğer 9 fotoğrafta ise nesnel davranılmıştır.

FAZ gazetesinin, metin-metin içerikli görsellerle ilişkilendirerek kullandığı fotoğraflarında imge üretimi yüzde 50'dir. Fakat üretilen imgelere bakıldığında olumsuz imgenin oranı **Grafik 14**'te görüldüğü gibi yüzde 44'tür. Olumlu imgeler üretilen fotoğraflı içeriğin oranı yüzde 6'da kalmaktadır. Gazetenin genel tavrı olan 'Türkiye'nin AB'ye girmesine hayır' düşüncesi gazetenin bütün öğelerine yansımıştır. İçerikler gazetenin genel yayın politikası çerçevesinde üretilmiştir.

Grafik 14: FAZ'ın fotoğraflarının olumlu-olumsuz imge bağlamındaki yüzdelik dağılımı.

2.2. NİTEL BULGULAR

2.2.1. SZ ve FAZ'ın Yayınlarında Farklılıklar Benzerlikler

AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlama kararı aldığı 17 Aralık 2004 AB zirvesinin öncesinde ve sonrasında SZ ve FAZ'da Türkiye-AB ilişkileri ve Türkiye konusunda yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Gazetelerin ikisi de Türkiye tartışmasına ilgi göstermiştir. Temsil ettikleri siyasi eğilimler iki gazetenin yaklaşımlarını farklılaştırmaktadır.

Liberal sağ ve muhafazakar politik çizgiyi temsil eden FAZ'ın Türkiye AB ilişkilerini coğrafi, kültürel, dini boyutlarıyla ele aldığı, bir "Avrupalı kimliği" tartışması yürüttüğü söylenebilmektedir. Türkiye'deki Hristiyan azınlıkla ilgili yayınlarıyla dikkat çeken FAZ'ın bu dönemde yaptığı yayınların Türkiye'nin "İslam ülkesi"² olması üzerinde yoğunlaştığı ve İslam'a ilişkinse Hristiyanlıkla farklarını, uzlaşmazlıklarını vurgulayan bir yayın yaptığı görülmektedir. Genel olarak, açıkça Türkiye'nin AB üyeliğine karşı bir yayın çizgisi izleyen, Türkler ve Türkiye ile ilgili yayınlarında olumsuz imgelerin üretildiği FAZ'ın, ekonomi ekinde yer alan metinlerde Türkiye'nin AB üyeliği şaşırtıcı düzeyde olumlanmaktadır.³

Liberal sol çizgiyi temsil ettiği kabul edilen SZ'nin ise Türkiye-AB ilişkilerini jeopolitik konum, ekonomi, demokratikleşme, bireysel haklar ve özgürlükler boyutlarıyla ele aldığı, özellikle Kıbrıs'la ilgili tartışma yürüttüğü görülmektedir. SZ'nin Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin tartışmanın ekonomiyle ilgili boyutunu FAZ'ın aksine olumsuz ele alması dikkat çekicidir.

² Türkiye halkın büyük kısmı Müslüman ülke olarak bu şekilde tanımlanmakta, ancak İslami rejimlerle yönetilen ülkelere de İslam Devleti denildiği için bu tanımlama olumsuz imgelere gönderme yapmaktadır.

³ FAZ'da ekonomi eki dışında politika ve gündem sayfalarında yayınlanan Türkiye ile ilgili metinler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu metinlerin önemli bir kısmında Türkiye'nin AB'nin ekonomisine yük getireceği savlanmaktadır.

Her iki gazetenin de Türkiye-AB bağlamında ilgi gösterdiği konular vardır. Bu konuların başında Türkiye'deki Kürt sorunu, Ermeni tezleri, işkence olayları, Türkiye'nin olası üyeliğinin AB'nin idari işleyişine etkisi, birliğe üye ülkelerin halklarının Türkiye'nin üyeliğine ilişkin tavrı gelmektedir. Her iki gazetede en çok işlenen konu, zirve etrafındaki tartışmalara da damga vuran ve gündemin en önemli maddesi haline gelmiş olan Türkiye ile müzakerelerin nasıl yürütüleceğine ve tam üyelik modeline üretilen alternatiflere ilişkin tartışmalardır.

Gazetelerin konulara yaklaşımlarında dikkat çeken benzerliklere rastlamak mümkündür. Örneğin her iki gazete de Türkiye'de yapının anti-demokratik olduğu, laik Cumhuriyeti savunanların statükocu olduğu, Ermenilerin soykırım tezlerinin gerçek olduğu, Türk ordusunun Kıbrıs'ta işgalci olduğu tezinin gerçek olduğu, Türkiye'de Kürtlerin baskı altında olduğu, ezildikleri ve işkence gördükleri, azınlıkların haklarının tanınmadığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyaset üzerinde etkisi olduğu ve anti-demokratik yapıda payı olduğu, Türkiye'de din özgürlüklerinin kısıtlı olduğu, Müslümanlar da dahil dindarların dini vazifelerini özgürce yerine getirmesinin önünde engel olduğu, işkencenin sürdüğü tezlerinin gerçek olduğuna ilişkin fikirlerin ön kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bu fikirler, yayınlanan metinlerde tartışılmamakta, ifade edilmektedir.

Her iki gazetenin yayınlarında Türkiye'de yaşanmakta olan her iyi gelişmeyi Avrupa Birliğine bağlayan, Türkiye'nin AB süreciyle demokratikleştiğini, bu sürecin kesilmesi halinde Türkiye'nin "yeniden geri gideceği"ni, yüzünü Doğu'ya ve İslam ülkelerine döneceğini, bunun da AB ülkeleri için tehlike ya da en azından olumsuzluk yaratacağını savlayan bir anlayış hakimdir. Dikkat çekici bir diğer nokta da, her iki gazetenin de dönemin iktidar partisi Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti ve dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'la ilgili yayınlarının son derece olumlu olmasıdır.

AKP hükümetinden “reform hükümeti” diye söz edilmekte, Erdoğan’ın başkanlık ettiği AKP hükümetinin Türkiye’yi demokratikleştirdiği savlanmaktadır. Özellikle, İslam’a ilişkin olumsuz yayınlarıyla dikkati çeken *FAZ*’ın, dini duyarlılıklarıyla tanınan bu siyasi parti ve lideri konusunda yaptığı olumlu yayınlar dikkate değer bulunmaktadır.

Almanya’da yaşayan Türkleri ilgilendiren yayınlarda iki gazetenin yaklaşımları arasında fark olduğu görülmektedir. Uyum tartışmaları çerçevesinde *FAZ* yabancıları eleştiren ve farklılıkları öne çıkaran bir yayın anlayışı izlemekte, *SZ* ise sorunları ortaya koyan, hükümetin uyum politikalarını eleştiren, görece daha nesnel bir yayıncılık faaliyeti yürütmektedir.

2.2.2. Türkiye İçin Alternatif Arayışları Ya da “Türkiye Üye Olmasın Ama Bizden de Kopmasın”

AB’nin Türkiye ile müzakerelere başlama kararı aldığı 17 Aralık 2004 AB Zirvesi öncesinde, Almanya’nın gündemini Türkiye ile müzakerelere başlanıp başlanmayacağı, başlanırsa hedefin tam üyelik olup olmayacağı, tam üyelik hedefi olmayan başka alternatiflerin üretilip üretilmeyeceği oluşturuyordu. Tartışmalar o dönemde muhalefette olan Hristiyan Birlik Partilerinin öteden beri getirdiği Türkiye için tam üyeliğin alternatifi “imtiyazlı ortaklık” önerisi etrafında dönüyordu.

Zirve öncesinde her iki gazetenin de Türkiye haberlerinde yoğun olarak Türkiye-AB ilişkileri bağlamında alternatif arayışlarını konulaştırdıkları görülmektedir. İmtiyazlı ortaklık tartışmaları zaten Türkiye’ye yönelik eleştirilerin içkin olduğu tartışmalar olma özelliğini taşıdığı, yani her imtiyazlı önermesinin zaten Türkiye’ye atfedilen olumsuz özellikler, yöneltilen eleştiriler bağlamında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda gazetelerde yayınlanan metinler tarafsız bir dille bile yazılmış olsa Türkiye’ye ilişkin

olumsuz imgelerin hakim olduğu metinlerdir. Türkiye'nin üyeliğine karşı görüşler haberin konusu kişilerin ağzından ifade ediliyor olsa da, karşısında diğer görüşleri savunanlarla bu fikirler dengelenmemesi, başlığa ve spota ifade edilen olumsuz etkileyici sözlerin çıkarılması dikkati çeken unsurların başında gelmektedir.

Örneğin 6 Aralık 2006 tarihli *FAZ*'da Avusturya'nın 32 emekli büyükelçisinin kendi hükümetlerine Türkiye'nin AB'ye olası girişı hakkında yazdıkları uyarı amaçlı açık mektup haberleştirilmiş ve habere "Avrupa'nın Birliğı Tehlikede" başlığı atılmıştır. Haberde, emekli büyükelçilerin Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin engellenmesi ve müzakerelere de tam üyelik dışında alternatif bir hedefle başlanması istenildiğı anlatılmaktadır. (*FAZ*, 6 Aralık 2004).

22 Aralık 2004'te yine *FAZ*'da yayınlanan bir haberde Sarkozy'nin açıklamaları "Türkiye'nin Avrupa'nın İstikrarını Bozmasına Karşı" başlığıyla haberleştirilmiştir. Haberde Türkiye'nin Asya'da bulunması, yani coğrafi konumu, kültürel farklılıkları, Avrupa'nın idari yapısını bozacağı ve Avrupa'yı zorlayacağı gerekçeleriyle Türkiye'nin AB'ye tam üye olmaması gerektiğini ifade eden Sarkozy imtiyazlı ortaklığı savunmakta (AB'nin Türkiye ile müzakerelere tam üyelik hedefiyle başlama kararından sonra) ve "Türkiye'nin istikrarı bozulur korkusuyla Avrupa'nın istikrarsızlığı göze alınıyor" demektedir. (*FAZ*, 22 Aralık 2004).

17 Aralık 2004 AB zirvesi sırasında AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlamasına karşı etkin muhalefetiyle öne çıkan Avusturya Başbakanı Wolfgang Schüssel'in ifadeleri, Türkiye tartışmalarının yapıldığı metinlerde çok rağbet görmektedir. Schüssel, "Türkiye'ye kapıyı kapamamalıyız ama onu evimizin oturma odasına kadar değil bir yan odaya almalıyız" (*SZ*, 16 Aralık 2004) demektedir. Yine Schüssel'in "Türkiye'yi kapının önünde açlıktan ölmeye terk etmeye hakkımız yok, tersine ona kapıyı açmalıyız. Ama bu tam üyelik aracılığıyla gerçekleşmemeli" (*FAZ*, 13 Aralık 2004) şeklindeki

ifadelerine Türkiye'nin Kıbrıs'ı tanıması gerektiğine ilişkin metinde yer verilmektedir. Schüssel'in Avusturya parlamentosunda Türkiye'nin AB üyeliği için diğer siyasi partilere referandum kararı alma çağrısında bulunması "SPÖ: Türkiye'yi önce halka sorun" başlığıyla haberleştirilirken Schüssel, müzakerelerin 2014'ten önce kesinlikle sonuçlanmayacağını ifade etmektedir. (FAZ, 23 Aralık 2004).

Hristiyan Birlik partileri CDU/CSU'nun dönemin iktidarının Türkiye'yle müzakerelere tam üyelik hedefiyle başlamasını savunmasına tepkilerinin ve koalisyon hükümetinin Başkanı SPD'li Schröder'e ve Yeşiller üyesi Dışişleri Bakanı Fischer'e yönelik eleştirilerinin de imtiyazlı üyelik tartışmaları çerçevesinde oldukça sık haber olduğu görülmektedir. Hatta Hristiyan Birlik Partileri müzakerelerin tam üyelikle başlamasını engellemesi için Schröder'e mektup göndermekte, imtiyazlı üyelik önermekte, müzakerelerin açık uçlu yürütülmesini istemektedir. Mektupta "Türkiye'nin üyeliği AB'de çok fazla gerilime neden olacaktır" denilmektedir. (FAZ, 6 Aralık 2004).

Gazeteler Türkiye destekçilerine tepkilerin sadece Almanya'da olmadığını da vurgulamaktadırlar. FAZ eski Fransa Adalet Bakanı ve Anayasa Mahkemesi başkanı Robert Badinter'in "Kamuoyuna Karşı Değil" başlıklı makalesini yayınlamıştır (FAZ, 15 Aralık 2004).

"Çoğunluğu Türkiye'nin AB'ye alınmasına düşmanca karşı çıkan Fransızlar, bu kadar ileri gidilmesini reddediyor. Cumhurbaşkanı ne derse desin, Fransa'yı Türkiye'nin üyeliği yükümlülüğüne sokacak halk desteğine sahip değil. Bu karşı duruş diplomatik hilelerle de aşılamayacak.

"Avrupalı hükümet yetkilileri yıllar boyunca Türkiye'ye düşüncesizce sözler verdiler, kendi halklarına sormadan, halkı dahil etmeden. "Biz Türkiye'yi Avrupa Birliği'nin ortasında istiyor muyuz?" Bu temel soru hiçbir zaman sorulmadı. AB'nin sınırlarına ilişkin soru da. Fakat müzakerelere başlanmadan sorulmalı, çünkü bu Türkiye'nin kaydedeceği ilerlemelerden çok bizim vizyonumuzla, Avrupa'yla ilgili...

“Fransızların AB anayasasına hayır demesinin nedeni sınırsız bir Avrupa’da bir yarar görmemeleri, bunda bir anlam ve sonuç görmemeleri olduğu ifade ediliyor ve diğer tüm AB ülkelerinde böyle bir darbe alınmaması için bugün tek akılcı yolun Türkiye ile müzakerelerin başlamasını ertelemek ve tüm ülkelerin parlamentolarının Avrupa halklarını temsil eden AB üzerinde tartışması olduğu belirtiliyor. “Bu (müzakerelerle ilgili) bir karar vermeden olmalı, orta sınıf bütün AB’nin kaderine son noktayı koymadan”

Doğrudan Türkiye’nin üyeliğine karşı çıkılan bazı metinlerde Türkiye destekçileri eleştirilmekte ve ‘tam üyelik hedefi’ koymaları ancak “müzakereler başlasın da sonuçlar ne olur, Türkiye bu hedefe ulaşabilir mi? “nasılsa erişemez” şeklinde düşündükleri belirtilerek bu yaklaşıma tepki gösterilmekte; Türkiye’ye karşı ‘dürüstlük’ istenmekte; Türkiye gibi ‘anti-demokratik’ bir ülkeyi AB’ye sokmak isteyenlere seçimlerde ‘demokratik’ cevabın verileceği ifade edilmektedir (SZ, 14 Aralık, 16 Aralık, 18 Aralık 2004). “Halkın tepkisine rağmen Türkiye’ye destek veren politikacılar”a kızılmaktadır (FAZ, 1 Aralık 2004).

FAZ müzakerelerle ilgili kararın verileceği zirvenin hemen öncesinde bir yurttaş hareketinin “Türkiye’ye AB üyeliği Yok” başlıklı ilanına çeyrek sayfadan büyük yer vermekte sakınca görmemektedir (FAZ, 10 Aralık 2004). İlanda “Federal hükümet Türkiye’nin AB üyeliğine girişini destekleyerek Avrupa Birliğinin ve Almanya’nın geleceğini tehdit etmektedir” denilmekte ve Türkiye’nin üyeliği ile ilgili referandum yapılması talep edilmektedir.

FAZ Helmut Kohl’un tam üyelik hedefiyle müzakerelere başlanmasının Türkiye’ye karşı haksızlık ve samimiyetsizlik olduğuna ilişkin açıklamaları 15 Aralık 2004 tarihli baskısında “‘Vicdansızlık’ ve ‘Samimiyetsizlik’ – Türkiye İle Müzakerelere Başlanmasıyla İlgili Uyarılar” başlığıyla manşete taşıyarak Kohl’un “Müzakereler açık uçlu, ciddi ve kontrol edilebilir olmalı ve zaman baskısı olmamalı en az 10-15 yıl sürmeli, Türkiye Kopenhag kriterlerini üyeyken yerine getirmemeli” sözlerini aktarmaktadır. Kohl’un “Türkiye’nin kriterleri yerine getirmeyeceğini anladım” da dediğinin aktarıldığı

açıklamalarda Türkiye'nin tam üyeliğinin asla gerçekleşmeyeceğini duyumsatması ve üyelik sözü verenleri eleştirmesi şöyle aktarılmaktadır (FAZ, 15 Aralık 2004):

“... Türkiye ile müzakereler en az 10-15 yıl sürecek. O zaman, bugün Türkiye'nin üyeliğini destekleyenler görevde olmayacak ama bu Türkiye'ye karşı haksızlık (vicdansızlık) ve samimi yetsizlik (hilekarlık) Bu diğer bazı Politikacılar gibi Chirac için de geçerli. Schröder her şeyden önce seçimleri kazanmak istiyor ve (Türkiye'yi destekleyen) tutumuyla Almanya'da oy kullanma hakkı olan Türklerin sempatisini kazanmak istiyor...”

Kohl'un sözlerinin manşete taşındığı gün FAZ aynı haberde eski Avrupa Birliği Komiseri Bolkestein'in açıklamalarını spottan “Bu Ülke Avrupa Birliği İçin Fazla Büyük” başlığıyla vererek kullanmaktadır ve bu spotun hemen yanında aynı gün Türkiye'yle ilgili oylama yapılacağı bildirilmektedir. Bolkestein, Türkiye'nin birliğe girişinin Avrupalı kimliğini ortadan kaldıracağına inanmaktadır (FAZ, 15 Aralık 2004):

“Türkiye'nin üyeliği hatadır. Bu kadar büyük bir ülkenin AB'ye girmesinin birliğe bir fayda sağlayacağına ilişkin şüphem var. Bu Türkiye için iyi bir şey çünkü demokratik bir topluluğa demir atıyor. Ama sonra Avrupalı kimliğini ve ortak bir Avrupalı dış politikayı unutabiliriz. Türkiye Avrupa için fazla büyük fazla fakir ve fazla farklı” demektedir”.

Türkiye'ye ilişkin imtiyazlı ortaklık önerisinin reddedilmesi gazeteler tarafından manşete taşınmıştır. Dönemin muhalefet lideri Angela Merkel'in önerinin reddinin ardından yaptığı konuşmaya geniş yer verilmiştir. Merkel, Türkiye'ye tam üyelik dışında bir alternatif sunulmamasının ama aynı anda müzakerelerin açık uçlu olmasının söz konusu olmasının dürüst bir tutum olmadığını söylemektedir. Merkel'e göre bu, Türkiye'nin 5 ya da 10 yıl sonra bomboş ellerle öylece kalakalmasına neden olabilecektir ve Merkel “Bir başarısızlık felaketle sonuçlanır” demektedir (FAZ, 17 Aralık 2004). Merkel'in başarısızlıktan kastı Alman politikacıları, uzmanlar ve yazarlar tarafından sık

sık ifade edilen, üyeliğin olmaması durumunda AB-Türkiye ilişkilerinin tamamen kopma noktasına gelmesidir.

2.2.3. Sıra Dışı Müzakereler Ya Da “Üyelik Süreci Artık Durdurulamaz Mı?”

Önce imtiyazlı ortaklık önerisinin reddedilmesi, ardından müzakerelere tam üyelik hedefiyle başlanması kararının verilmesiyle bu kez müzakerelerin nasıl yürütüleceğine ilişkin tartışma gazetelerde ağırlık kazanmıştır.

İmtiyazlı ortaklık önerisinin reddedilmesinin ardından Merkel'in Türkiye'nin üyeliğini engelleyeceğine ilişkin sözleri SZ'nin 16 Aralık baskısının manşetine “Merkel Türkiye'nin Üyeliğini Süreç İçerisinde Engellemek İstiyor” başlığıyla taşınmış, Merkel'le iç sayfalarda yapılan tam sayfa röportajda Türkiye'nin neden AB'ye üye olmaması gerektiği uzun uzadıya tartışılmıştır (SZ, 16 Aralık 2004).

Merkel'in Türkiye'nin üyeliğini engelleyeceklerine ilişkin sözlerinin, imtiyazlık önerisinin reddedilmesi karşısında hayal kırıklığı ve Türkiye'nin Avrupa'ya bir adım daha yaklaşmış olmasının tedirginliği içinde bulunan kesimleri rahatlatmaya yönelik olarak manşete çıkarıldığı şeklindeki yorumlar, kararın ardından, Türkiye ile müzakere sürecinin nasıl yürüyeceğinin, daha doğrusu nasıl yürümeyeceğinin, üyeliğin nasıl engelleneceğinin ve zaten ne kadar uzun süreceğinin her iki gazetede yoğun bir biçimde tartışılmasına bakıldığında hiç de yanlış görünmemektedir.

Kararın ardından “Artık yapacak bir şey yok” (FAZ, 17 Aralık 2004), “Üyelik süreci: Artık durdurulamaz mı?” (FAZ, 18 Aralık 2004), “Müzakerelere başlama, üyelik değil” (FAZ, 9 Aralık 2004), “Sıra dışı/Alışılmamış müzakereler” (FAZ, 16 Aralık 2004) şeklindeki gazete başlıklarıyla verilen haberlerde müzakerelerin diğer aday üye ülkelerden farklı işleyeceğine dikkat

çekilerek, Türkiye'ye serbest dolaşımın tanınmayacak olması, müzakerelerin dondurulabilecek olması ve sonunda da halk oylamasına gidilerek, en küçük ülke karşı gelse bile Türkiye'nin üyeliğinin reddedilebileceği aktarılmaktadır.

Kararın hemen ardından 18 Aralık'ta SZ'de yayınlanan "Büyük Ama" başlıklı makalede Türkiye'yle müzakerelere başlama kararı alan politikacılarla alay edilmektedir (SZ, 18 Aralık 2004).

"Onlar Türkiye ile müzakerelere başlamaya cesaret etme kararlarını gururla 'tarihi bir karar' olarak sunuyor. Ama yanılıyorlar (...) Merkel ve onun keskin muhalefетinin Avrupa'nın uçurumun kıyısında olduğu, ve Boğaz'dan atılması planlanan bu adımla aşağı uçacağı intiharı kararlaştırdığı yönündeki fikirleri de; Başbakan (Schröder) ile onun globalstratejisti Joschka Fischer'in daha büyük bir AB'nin kaçınılmaz olarak büyüyeceği ve batıyla islamın uzlaştığı bir dünya gücü haline geleceği fikirlerinin ikisi de ölçsüz, abartılı, lime lime gerekçelendirilmiş ve temelsiz tahminler"

"Büyük Ama" politikacılara halkı karşılarına almama uyarısında bulunmaktadır:

"Çünkü Devlet başkanları ve Başbakanlar bir AB zirvesinde öyle bir bildiri yayınlayarak Türkiye'yi kıtanın en dışındaki kenarından (halkasından-Rande) Avrupa'nın merkezine taşımayı sağlayamazlar. Deneyecek olurlarsa ikinci bir Maastricht'i göze almaları gerekir ki bu da Avrupa'nın elitleriyle yurttaşları arasında derin bir güven krizi, anlamına gelmektedir. Daha da kötüsü, Avrupa Birliğinin ve Ankara'nın batıyla birleşmesinin (bu projelerin) başarısızlığa mahkum edilmesi anlamına gelir (...)Yurttaşların rızasını almadan AB'de –kendimize dönüp iç sorunlara mı derinleşeceğiz yoksa dışa mı genişleyeceğiz gibi- yapısal değişikliklere karar verildiği zamanlar geride kaldı. Ama birçokları rahatsız. Pek çok kişi, uzak olduğu kadar yabancı Türkiye'nin Brüksel'e uyup uymadığına ilişkin, ya da kendi Avrupa'larının neye benzeyeceğine ilişkin kuşku taşıyor. Kendi Halkları tarafından terk edilmiş bir AB ölü olur."

"Gizli Özel Şart" ara başlığıyla Türkiye'ye konulan gizli özel şart aktarılmakta ve tek bir üye ülkenin halkının bile Türkiye'nin üyeliğini istememesi durumunda Türkiye'nin bugün olduğu yerde "kapının önünde" kalacağı söylenmektedir:

“Neyse ki, devlet ve hükümet başkanları uzlaşmalarını ifade ettikleri diplomatik jargonlarının içine, Türklerin batıya yolculuğunun hemen öncesinde son sözü Avrupa yurttaşlarına bağışlayan özel bir şart gizlediler: Üyeliğin onanması sürecinde, eğer tek bir AB halkı bile referanduma gider ve Brüksel kapısındaki Türkiye’ye karşı çıkarsa, devasa ülke bugün neredeyse orada kalacak, yani dışarıda, kapının önünde.”

Türkiye destekçilerine yaklaşan seçimler ve kamuoyunun Türkiye’nin üyeliğine ne kadar karşı olduğu vurgulanmaktadır:

“Fransa ve Avusturya’da halk hemen oylayabilme şansına sahip, diğer yerlerde sınırları olmayan bir AB korkusu, en azından Ankara’nın sadık dostlarını bir sonraki seçimlerde alaşağı edilmesine neden olabilir. (...) Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Alman Başbakan Gerhard Schröder Türkiye ile ilgili kuşkuları olan vatandaşlarını bu kıtalararası deneyim için ikna etmek zorundalar. Yoksa Ankara bunu asla başaramayacak.

“Büyük Ama” müzakerelerin en az 10 yıl süreceğine dikkati çekerek müzakerelerin sonunda üyelik kararı verileceğini, müzakerelere başlamanın üyelik demek olmadığı mesajını vermektedir:

“AB’de o yukarıdakilerden bazıları bunu kavlıyor. Yeni komisyon başkanı Jose Manuel Barosso, potasiyel olarak en riskli bu genişlemesini sadece diplomatlara bırakmama uyarısında bulunuyor. Ve Türk başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’a da bundan sonra sadece 25 hükümet ve devlet başkanına sokulmayı değil, Avrupa yurttaşlarının kalplerini ve zihinlerini fethetmeyi öneriyor...

“Erdoğan’a yeterli vakit kalıyor. Ülkesinin AB için hazır hale gelmesi için on belki on beş yıl geçmeli. Ancak o zaman karar verilecek, şimdi değil”.

“Büyük Ama” müzakereler sürecinde AB’nin Türkiye’nin işlerine nasıl karışılacağını ve Türkiye’ye nasıl müdahale edileceğini anlatmaktadır. Buna göre, Türkiye’ye konan özel şartlar haklıdır çünkü Türkiye bugüne kadarki tüm adaylardan “daha büyük, daha fakir ve daha farklı”dır:

“Bir o kadar önemli bir şey, şimdi sonunda gerçeği söylemek. AB’nin katı şartları, Ankara’nın yakındığı gibi ayrımcılık değil. Bu şartlar bu ülke söz konusu olunca meşru. Çünkü o bugüne kadar ki tüm adaylardan daha büyük, daha fakir, daha farklı...”

“Hayır AB bir Hristiyan Kulübü değil, İslam’ın baskın olduğu bir ülke de ona ait olabilir. Ama Osmanlı İmparatorluğunun ardıllarının her şeye sürekli ‘dışardan müdahale’ olarak değerlendiren ve tepki gösteren ‘katı milliyetçiliğinden’ rahatsız olmak da batı ve orta Avrupalıların en doğal hakkı. Örneğin Brüksel’in Anadolu’daki cezaevlerindeki işkenceyle ilgili şikayetleri ya da kadın düşmanı geleneklere devletin göz yumması nedeniyle Türk namusunun aşılanması... Ankara buna alışmalı”.

Müzakerelerle ilgili gazetelerin yayınlarında dikkati çeken nokta müzakerelerin ne kadar uzun süreceğinin vurgulanmasıdır: “Müzakereler en az 10-15-20 yıl sürecektir”, “Türkiye en erken 10-15 yıl içerisinde üye olabilir”. “Önünde çok zorlu-uzun bir yol var”dır. “Müzakerelere başlanması Türkiye’nin mutlaka AB’ye tam üye olacağı anlamına gelmez” (SZ, 17 Aralık, 18 Aralık, 20 Aralık; FAZ, 1 Aralık, 2 Aralık, 13 Aralık 2004). “Türkiye şartları yerine getiremezse üyelik gerçekleşmeyecektir” (SZ, 18 Aralık 2004). “Reformlar yapıldı ama yeterli değil, daha yapılması gerekenler çok”tur (SZ, 20 Aralık 2004). “Müzakereler çok uzun ve çok zorlu olacak”tır ve hiç kimse, Türkiye bile, 10 yıl geçmeden bir kalifikasyonun mümkün olduğunu düşünmüyor”dur (SZ, 20 Aralık 2004).

Metinlerde müzakerelerin en az 10-15 yıl sürecektir olmasının yanı sıra açık uçlu olacağı, Türkiye’nin Kopenhag kriterlerini yerine getirmezse, özellikle de insan hakları konusunda sorunlarını çözmezse tam üye olamayacağı vurgulanmakta, Chirac’ın konuyla ilgili açıklamaları bu bağlamda her iki gazetede yankı bulmaktadır. Chirac, “Türkiye ile müzakereler çok uzun olacak ve sonunda ille de üyelik olmayacak. Zaten Fransa halkı Türkiye’nin üyeliğine referandumla karar verecek” demektedir (FAZ, 3 Aralık 2004).

2.2.4. Türkiye'nin Üyeliğine Karşı Gerekçelerin Gazetelerdeki Sunumu ya da “Büyük, Fakir, Müslüman”

Bu tartışmalar bağlamında Türkiye'nin neden Avrupa Birliğine üye olmaması gerektiği yönünde de çok kapsamlı bir tartışma yürümekte, Türkiye ile ilgili tarihsel olumsuz imgelere gönderme yapan başlıklar, farklılıkları vurgulayan metinler, Türkiye gerçekliğinin tümüyle örtüşmeyen fotoğraflar, incitici ve alçaltıcı karikatürler de basında yoğun biçimde yer almaktadır.

Türkiye'nin büyük bölümünün Avrupa'da bulunmadığı, yüzde 90'ının Asya'da bulunduğu belirterek Türkiye'nin üyeliğine coğrafi nedenlerle karşı çıkılan metinlerde Asyalılık imgesine de gönderme yapılarak (SZ, 16 Aralık 2004; FAZ, 15 Aralık, 16 Aralık, 20 Aralık 2004) “Avrupa'da yeri yok” denilmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

Irak, İran ve Suriye ile komşu olmanın jeopolitik sorumluluğu (SZ, 17 Aralık, 18 Aralık; FAZ, 10 Aralık 2004), Türkiye'nin uzaklığı, (SZ, 20 Aralık 2004) söz konusu ülkelere kadar uzanınca Avrupa'nın ‘dünyanın en tehlikeli bölgesi’ne güvenlik mesafesini kaybedeceği ve Avrupa'nın coğrafi, jeo-politik, kültürel çerçevesinin yarılacağı yazılmaktadır (FAZ, 6 Aralık 2004).

9 Aralık'ta FAZ'da yayınlanan “Avrupa Projesi” adlı metinde AB üyeliği için adayların Avrupa'da bulunması gerekmediği fikri şöyle eleştirilmektedir (FAZ, 9 Aralık 2004):

“Eğer artık coğrafi nedenler bir rol oynamıyor ve küçük Asya ile müzakerelere başlanıyorsa, neden Avustralya ve Yeni Zellanda'nın değer ortaklığı ve kültürel ortaklıkları bizi birleştirmiyor? Eğer bir ülke köktencilikten korunmak isteniyorsa, bu tehdidin olduğu diğer ülkeler, örneğin Suudi-Arabistan, Pakistan, Endonezya neden alınmıyor? Eğer köktenci merkezlerdeki saldırcılığa karşı köprü fonksiyonu oluşturulmak isteniyorsa, üyelik müzakereleri neden, örneğin güney Sudan'daki terörü engellemek için Mısır'dan Fas'a

bütün güney Akdeniz ülkeleriyle yürütülmüyor? Ne tuhaf bir tablo”.

Türkiye’nin ‘Müslüman’ bir ülke olması basındaki tartışmalarda en sık dile getirilen fikirlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır (SZ, 18 Aralık 2004). SZ, “AB’nin sınırlarının belirlenmesinde Türkiye’nin Müslüman olmasının önemi yok ama İslam’ın ‘aydınlanma çağını yaşamamış olması’nın önemi var” (SZ, 16 Aralık 2004) şeklindeki fikirleri öne çıkararak bir yandan inanç özgürlüklerini savunmakta ama Avrupa merkezci bakış açısıyla İslam’a ilişkin olumsuz imgelere gönderme yapmaktadır.

Aynı bakış açısı FAZ’da keskinleşerek İslam’la ve Türkiye’nin ‘İslam Ülkesi’ olmasıyla ilgili son derece olumsuz yayınlar yapmasına kadar gitmektedir. Yayınlanan metinlerde yapılan vurgulara göre: “Hristiyanlıkla İslam’ın din özgürlüğüne bakışı farklı”dır (FAZ, 2 Aralık 2004). “Kültür farkı” vardır (FAZ, 6 Aralık 2004). “İslam Türk kimliğinin bir parçasıdır ama Avrupa’nın değil”dir (FAZ, 15 Aralık 2004). “Türkiye, kültürel anlamda, Avrupa’nın her zaman karşıt olduğu, başka bir kıtaya ait”tir (FAZ, 16 Aralık 2004). Türkiye Asya’nın bir parçası ve öyle kalacak”, “Türkiye bugün Avrupalı mantosu giymeye çalışsa bile bir sabah ülkesi (morgenländisch)”dir (FAZ, 17 Aralık 2004).

FAZ’da kültürel ve tarihsel farklar oldukça yoğun bir biçimde vurgulanmaktadır (FAZ, 10 Aralık, 18 Aralık, 20 Aralık, 21 Aralık 2004). Türkiye’nin üyeliğine karşı öne sürülen ve farklılıkları vurgulayan yayınlara cevap vermek üzere kaleme alınmış bir okuyucu mektubunda, Türkiye’nin antik Yunan kültürünün merkezi üzerine inşa edildiği için batı kültüründen aslında çok uzak olmadığına ilişkin tezlere diğer okuyuculardan çok sayıda sert yanıt geldiği görülmekte, mektuplarda “Avrupalıların her gittiği, işgal edip krallık kurduğu yeri AB’ye mi alalım?” ve “1. Dünya Savaşının sonuna kadar buralarda yunanlılar yaşıyordu” gibi tezler öne sürülmektedir (FAZ, 11 Aralık 2004). Örneğin Dr. Dieter Wagner FAZ’da yayınlanan “Kültüre katkı yok”

başlıklı okuyucu mektubunda AB üyesi her ülkenin az ya da çok Avrupa'nın ortak kültürünün şekillenmesine katkısı olduğunu ancak Türkiye'nin olmadığını söylemekte. Wagner'ın aklına 'kahve'den başka bir şey gelmemektedir. (FAZ, 23 Aralık 2004) Gazetelerde yayınlanan metinlerde Türkiye'de kültürün Avrupa kültüründen ne kadar farklı olduğu şöyle vurgulanmaktadır: "Türkiye'de evlilik, kadın hakları ve eşitliği, bireyin rolü Avrupa kültürüne benzememekte"dir (SZ, 16 Aralık, 18 Aralık 2004; FAZ, 15 Aralık 2004). "Kültürel şerit çok az dikkate alınmaktadır, Avrupa'nın kültürü her yerde aynı olan ve görülebilen bir kültürdür. Bu Türkiye için geçerli değil"dir. "AB'nin uyumu, yani 'özümseme'si de problem olacak"tır (SZ, 16 Aralık 2004; FAZ, 2 Aralık 2004). "Türkiye'nin tarihsel kimliği Avrupalıların birliğini (Avrupa'yı) yok edecek"tir (SZ, 17 Aralık, 18 Aralık 2004). "Avrupa'nın birliği tehlikede"dir (FAZ, 6 Aralık, 15 Aralık 2004).

Yine FAZ'ın 21 Aralık 2004 tarihli sayısında "Koalisyonun yanlış öncelikleri" başlıklı uzunca okuyucu mektubunda Türkiye'nin üyeliğine karşı benzeri gerekçeler şöyle ifade edilmektedir (FAZ, 21 Aralık 2004):

"Türkiye cezaevlerinde işkence? Yapılıyor. Aşırı bir göç potansiyeli? Biz bunu yaşayacağız. Valéry Giscard d'Estaing'den Helmut Schmidt'e kadar herkesin, yüzde 90'ından fazlası Asya kıtasında bulunan Müslüman bir ülkenin ve tamamen bambaşka bir kültür çevresinin AB'ye üyeliği ile AB'nin bütün entegrasyon sürecinin başarısızlığa uğrayacağına ilişkin bütün uyarıları kulak arkası edilmiştir".

Basında Türkiye-AB ilişkileri bağlamında çok tartışılan bir diğer konu da AB'nin idari işleyişinin Türkiye'nin üyeliği gerçekleşirse çökeceği iddiasıdır. 16 Aralık'ta SZ'de yayınlanan "Risk Kararı" adlı makalede hiçbir politikacının Türkiye'nin de dahil olduğu 30 üyeli bir AB'nin nasıl işleyeceğini açıklayamayacağı iddia edilmektedir (SZ, 16 Aralık 2004). Yine SZ'de yayınlanan bir makalede Avrupa'nın yönetilemeyecek kadar büyüyeceği ifade edilmektedir (SZ, 17 Aralık 2004).

FAZ'da 16 Aralık 2004'te yayınlanan Nikolas Busse'ye ait "En büyük üye ülke" başlıklı makalede Türkiye'nin belirleyici bir rol oynar hale geleceği belirtilmektedir. Busse, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin yönetiminde 'anahtar' bir rol edineceği uyarısında bulunmaktadır (FAZ, 16 Aralık 2004):

"Açık olan şu ki: Türkiye AB'nin karar mekanizmalarında belirleyici bir rol oynayacak ve bu ülkeye büyük mali destek verilmesi gerekecek. Temsil komisyonlarında Türkiye'nin en büyük ağırlığa sahip olacağı konusunda neredeyse tartışma yok. Gerçi daha onaylanmadı ama AB anayasasına göre AB parlamentosunda, 2009 yılından sonra her devletin en az 6 en fazla 96 sandalyeye sahip olacağı 750 milletvekili bulunacak. Türkiye kesin olarak en yüksek sayıyla temsil edilme hakkına sahip olacak. Çünkü Türkiye'nin 2015'te 79 milyon, yani şu anda en büyük üye ülke olan Almanya kadar nüfusa sahip olması bekleniyor. Hemen 10 yıl sonra bu sayı 87 milyona çıkacak. Birlikteki en büyük ülkeye büyük bir farkla Türkiye en fazla milletvekili ile temsil edilme hakkını kazanacak.

Türkiye'nin bu demografik gelişimi bakanlar kurulunda, üye ülkelerin AB'de temsilinde de çok ciddi şekilde etkili olacak. Bakanlar kurulu hala birliğin en önemli yasama organı. Anayasa'ya göre, Kasım 2009'dan sonra 'çift çoğunluk' diye adlandırılan prensip işleyecek. Bu çoğunluk oylamalarında hükümetlerin yüzde 55'inin ve diğer taraftan üye ülkelerde halkın yüzde 65'inin temsil edilmesi zorunluluğu anlamına geliyor. Türkiye, nüfusu en fazla ülke olarak, bu sistemle anahtar bir rol ele geçiriyor."

Bertelsmann Vakfı'nın, 15 "eski" AB ülkesinin birliği biçimlendirmeye yetecek çoğunluğu kaybedeceği, bu ülkelerin (istenmeyen gelişmeleri) bloke etme şanslarının ortadan kalkacağı değerlendirilmesine yer veren Busse, "Amerika'ya eleştirel bakan ülkeler" olarak tanımlanan Almanya, Fransa, Belçika'nın kararları engelleme şansının da kalmayacağını yazmaktadır.

Türkiye'nin çok büyük bir ülke olduğu üye olursa AB parlamentosunda çok milletvekili ile temsil edileceği ve bunun da birliğin yapısını bozacağına ilişkin kaygılar, gazetelerde yayınlanan çok sayıda metinde ifade edilmektedir.

16 Aralık'ta SZ'de yayınlanan "İmtiyazlı Ortak" adlı haber-yorum türündeki metinde CDU'nun Federal Meclis Avrupa Komisyonu Başkanı Matthias Wissmann'ın değerlendirmelerine yer verilmektedir. Wissmann tam üyelik fikrinin fanteziden öteye geçmeyeceğini, asla gerçekleşmeyeceğini söylemektedir. Wissmann'ın metne yansıyan değerlendirmeleri Türkiye'ye ilişkin yaygın kanıyı en iyi aktaran sözlerdendir. Wissman "Türkiye bizimle ticaret yapabilir ama bizimle karar veremez" demektedir. Aynı ifadeye sık sık rastlamak mümkündür (SZ, 16 Aralık 2004; FAZ, 10 Aralık, 15 Aralık 2004).

Her iki gazete de Türkiye-AB ilişkilerindeki gelişmelerin, olası bir üyeliğin birliğin ve Almanya'nın ekonomisine nasıl yansıtacağı konusundaki tartışmalara yer vermekle beraber, tartışmalarda hakim kanı Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda, AB'nin bu yükü kaldıramaması sonucu çözüleceğidir (SZ, 14 Aralık, 16 Aralık, 18 Aralık 2004; FAZ, 15 Aralık 2004). Türkiye'nin çok fakir olduğu, metinlerde çok sık ifade edilmektedir (SZ, 18 Aralık; FAZ, 15 Aralık 2004). Türkiye'nin üyeliği AB'ye "Ekonomik açıdan fazla yüklenmek olur, AB'nin istikrarını ve dengesini bozar, yapı tamamen çöker" şeklindeki ifadelerle metinlerde oldukça sık rastlanmaktadır (SZ, 14 Aralık; 16 Aralık, 18 Aralık 2004; FAZ, 20 Aralık 2004). AB'nin gerçekleştirecek son üyeliklerle (Bulgaristan, Romanya... - o dönem henüz gerçekleşmemişti) maksimal büyüklüğüne ulaşacağı savunulmaktadır (FAZ, 15 Aralık 2004).

Türkiye'nin üyeliği durumunda Avrupa'ya işçi göçü olacağına ve bu göçün olumsuz sonuçlar vereceğini duyumsatan metinlerin sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır (SZ, 16 Aralık, 17 Aralık, 18 Aralık 2004). Türkiye için serbest dolaşım kesinlikle istenmemektedir (FAZ, 6 Aralık 2004). Busse makalesinde "Forost araştırmasında, 2013 yılından sonra, göçle en fazla 4,4 milyon Türk'ün daha Almanya'ya geleceği öngörülüyor. İki ülkede gelirler arasındaki farkın yarı yarıya düşürülmesi durumunda bu sayı 1,3 milyona düşecek" demektedir (FAZ, 16 Aralık 2004). AB fonlarının Türkiye'ye akacağı vurgulanmaktadır (SZ, 16 Aralık, 18 Aralık 2004).

Busse Türkiye'nin AB ekonomisine ve Alman ekonomisine getireceği yükü şöyle anlatmaktadır (FAZ, 16 Aralık 2004):

“Özelikle tartışılan başka bir soru da Türkiye'nin üyeliğinin neye mal olacağı. Eğer kökten anayasa değişiklikleri yapılmazsa bu ülke diğer bütün üye devletler gibi tarım ekonomisi, ekonomiyi ve alt yapıyı iyileştirmek ve diğer bütün yardımları kapsayan desteği alma hakkına sahip olacak. Forschungsverbunds Süd- und Südosteuropas'ın bir araştırması şu sonuca ulaşmış: 2014 yılında üyelik söz konusu olduğunda Türkiye'ye yıllık 10,2 milyar Avroluk bir transfer (net, yani Türkiye'nin kendi katılımı çıkarıldığında, 8,5 milyar) hesaplanmalı...”

“Bu üç senaryoya da bakıldığında Almanya Türkiye'ye yılda 1,7 ya da 4,2 ya da 5,0 milyar Euro ödeme yapacak. Ancak şu an refah içerisindeki AB devletlerinin gelecekte bu miktarlarda ödemeleri yapacak gücü olup olmayacağını şimdiden söylemek zor.”

FAZ'da 17 Aralık'ta yayınlanan “Türkiye Asya'nın bir parçasıdır” başlıklı okuyucu mektubunda “Biz zaten Brüksel tarafından zorlanan vergi mükellefleri olarak neden günün birinde devasa Türkiye'yi milyarlarca ama milyarlarca Avro tutarında beslemek durumunda olalım?” diye sorulmaktadır. (FAZ, 17 Aralık 2004). FAZ, 15 Aralık'ta Eski AB İçpazar Komiseri Frits Bolkestein'in Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili görüşlerine geniş yer vermiş (neredeyse tam sayfa) ve Bolkestein'la yapılan röportajı, “Fazla büyük, fazla fakir ve fazla farklı” ifadeleriyle başlığa taşımıştır. Metnin spot başlığında AB eski komiseri Bolkestein'in Türkiye'nin üyeliğini reddettiği bildirilmektedir. Bolkestein “Türkiye ile müzakereler başlarsa Türkiye öyle söylenildiği gibi 10-15 yıl sonra değil hemen 5-6 yıl içinde tam üye olur. Onlar (Türkler) hızlı bir giriş için baskı yapacaklardır, ‘hayır’ sözcüğünün anlamını bilmiyorlar” demektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

2.2.5. Türkiye'nin Üyeliğini Destekleyen Gerekçelerin Sunumu Ya da “Ekonomik İlişkiler ve Avrupa Firmaları Zora Girecek”

Diğer yandan Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili olumsuz yayınlarıyla dikkati çeken FAZ'ın ekonomi ekinde AB'nin Türkiye'yle müzakerelere başlama kararı büyük memnuniyetle karşıladığı ve bu kararın olumlu sonuçları üzerine haberler yapıldığı görülmektedir.

FAZ'ın ekonomi ekinde 17 Aralık'ta “Ekonomide Türkiye'nin üyeliği için Umut Prensibi Geçerli” başlıklı haber-yorumda Türkiye ekonomisiyle ilgili değerlendirmelere yer verilmekte, istatistiklerle ekonomideki olumluluk ve daha çok da olumsuzluklar ortaya konmakta, ancak haberin içeriğinde görüş alınan ekonomistlerin Türkiye'nin bu zirvede olumsuz bir yanıt almasının ya da müzakerelerin tam üyelik hedefi ile başlamamasının Alman ve Avrupa ekonomilerine çok şey kaybettireceğine ilişkin görüşleri aktarılmaktadır (FAZ, 17 Aralık 2004):

“Mannheim Avrupa Ekonomi Araştırmaları Merkezi (ZEW) ekonomistlerinden Friedrich Heinemann Türk ekonomisinin entegrasyonunun sağlayacağı faydadan sadece üyelik gerçekleştiğinde maksimum düzeyde yararlanılabileceğini ifade ediyor.

Alman Ekonomisi Enstitüsü (IW) Direktörü Michael Hüther “Türkiye'nin şimdi açık bir sinyal almamasının neden olacağı ekonomik zararın haddi hesabı olmaz. Geçtiğimiz yılların reform süreci son bulur ve bu sadece politik süreçler üzerinde ölümcül etki yapmaz. 2001'deki gibi bir sürecin yaşanması AB ekonomisine de hiç yarar sağlamaz” Üyeliğe kadar uzun bir geçiş süreci yaşanacağına dikkati çeken Hüther şöyle konuştu: “Önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde orada çok şey olacak.”

Alman ekonomi birlikleri ile IW şefinin gerekçeleri benzerlik gösteriyor. Onlar da Türkiye'nin üye olmamasının tehlikelerine karşı uyarıda bulunuyorlar.

Metinde ayrıca, Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımlarının büyük bölümünün Almanlar olduğu vurgulanmakta, IW Ekonomisti Michael Grömming'in "Bütün büyük Alman şirketleri şimdiden orada. Bunlar pazarın büyümesi beklentisiyle yatırım yapıyorlar" sözleri aktarılmaktadır. Metnin sonunda 'umut prensibinin 'zorunlu' olarak geçerli olduğu belirtilerek ironi yapılmaktadır.

FAZ'ın 21 Aralık'ta yayınlanan ekonomi ekinde "Sanayi Türkiye ile Müzakerelerden Memnun" başlıklı haberde Sanayi ve Ticaret Odaları ile Sanayi ve İşveren örgütlerinin Avrupa'daki çatı örgütlerinin (Eurochambres ve UNICE) başkan ve genel sekreterlerinin değerlendirmelerinin aktarıldığı aktarılmakta "Ekonomi alanından bakıldığında, Türkiye'nin AB'ye üyeliği beklentisi çekici fırsatlar sunuyor..." denilmektedir. Metinde 80 milyonluk bir pazarın ciddi perspektifler sunduğu" vurgulanmaktadır (FAZ, 21 Aralık 2004).

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi Alman ve Avrupa Birliği ekonomilerinin Türkiye ile ekonomik ilişkilerin gelişmesinde son derece önemli çıkarları bulunmaktadır. Kamuoyundaki genel tavrın tersine sanayi ve finans çevreleri Türkiye ile müzakerelere başlanmasını desteklemektedir. Bunun yararcı bir anlayış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle FAZ gibi, incelenen dönemde yayınları neredeyse bir karşı kampanya haline gelmiş bir yayın organının ekonomi ekinde bu tür metinlere rastlanması dikkate değer görülmektedir.

Türkiye-AB ilişkileri bağlamında SZ'de yapılan olumlu ekonomi yorumları oldukça cılız kalmakta, SZ daha çok Türkiye'nin AB'ye getireceği ekonomik yükün ifade edildiği metinlerle öne çıkmaktadır. Olumsuz yaklaşımlar sergilenen metinlere göre, sayısı az olmakla birlikte Türkiye'nin AB'ye ekonomik ve kültürel çeşitlilik sağlayacağını ifade edildiği metinler de SZ'de yayınlanmıştır. Gazetenin "Basına Bakış" bölümünde Yeni Zürih Gazetesinden yapılan kısa alıntıda, Türkiye'nin AB'ye ekonomik ve kültürel çeşitlilik açısından katkı sağlayacağı ancak Türkiye'nin üyeliğinin Türk

göçüne neden olacağı, Avrupa Kalesinin zayıflayacağı vurgulanmaktadır (SZ, 16 Aralık 2004).

Yine 16 Aralık tarihli SZ’de yayınlanan ‘Alman Dostlar’ adlı makalede Başbakan Schröder’in ve Dışişleri Bakanı Fischer’in “Neden Türkiye’yi mutlaka almak istediği” sorgulanmakta ve “Almanya’nın ve Fransa’nın Türkiye ile müzakerelere başlamasını desteklemesinin nedenlerinden biri Türkiye ile ekonomik ilişkiler olarak sunulmaktadır” (SZ, 16 Aralık 2004). Bir “fakirler evi”nin (Türkiye) AB’ye girecek olması eleştirileri de Türkiye’nin üyeliğini destekleyenler tarafından, bu ekonomik ilişkiler ve Türkiye ekonomisindeki canlılık (ki Türkiye’nin üye olacağı 10-15 yıl içinde Türk ekonomisi AB ile eşitleneceği iddia edilmektedir) gerekçe gösterilerek yanıtlanmaktadır (SZ, 16 Aralık 2004).

FAZ’ın 16 Aralık tarihli baskısının “Diğerlerinin Sesi” köşesinde (çeşitli gazetelerden kısa alıntılar yapılan bölümde) 4 alıntı dikkati çekiyor. Bu alıntıların dördünde de müzakerelere başlanmazsa neler olabileceğine ilişkin değerlendirmelere yer vermektedir.

Bunlar müzakerelere başlanmamasının doğurabileceği olumsuz sonuçları sıralayan ve müzakerelere başlanması gerektiğini ifade eden metinler olarak ilk başta ‘olumlu’ gibi görünse de değerlendirmelere göz attığımızda Türkiye ile ilgili ‘olumlu’ bir imgenin sunulmadığı anlaşılmaktadır (FAZ, 16 Aralık 2004). İlk alıntının başlığı “Ret olursa deprem olur” demekle ve Türkiye ile müzakerelerin başlanmaması noktasında olabilecekler şöyle sıralanmaktadır:

“Avrupa Birliği ile ilişkilerin dondurulması”

“Akdeniz’de, Kıbrıs’ta istenmeyen sonuçlara neden olması” (‘deprem’ sözcüğüyle ifade edilmektedir)

“Türklerin kendilerine olan özgüvenlerinin incitilmemesi gerekmektedir”

“Ekonomik ilişkiler, özellikle de Avrupa firmaları zora girecektir”

“AB’nin güvenilirliği söz konusudur ve bu sorunun cevabı (güvenin sarsılması) Türkiye ve onun AB ile ilişkilerinde, İslam ülkesi komşularında ve Müslüman halkı üzerinde etkisiz kalmayacaktır”.

“AB Türkiye’de siyasal kültürün demokratikleşmesine katkı sunabilir ya da hayır diyerek bu gelişmenin başarısızlığa uğramasına neden olabilir”.

“Türkiye’de liberalleşme, modernleşme süreci AB’yle sağlanmaktadır ve bu nedenle Türkiye’ye AB yolunu tamamen kapatmak yanlıştır”.

2.2.6. Türkiye AB’ye Güvenlik Sağlasın Ya da “Türkiye Bizim İçin Bir Roketatar Sisteminden Önemli”

Metinlerde Türkiye’nin üyeliğini destekleyen kişilerin ve gazete yazarlarının en önemli gerekçelerinden biri Türkiye’nin üyeliğinin AB’nin güvenliği için önemli olduğu ve AB’nin Türkiye aracılığıyla kriz bölgeleriyle stratejik önemi olan Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya gibi bölgelere müdahale etme şansına sahip olacağı tezleridir. Özellikle SZ gazetesinde yer alan ve Türkiye’yle müzakerelere tam üyelik hedefiyle başlanmasını savunan politikacıların görüşlerinin aktarıldığı metinlerde Türkiye’nin AB’nin güvenliği açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde 11 Eylül 2001’de ikiz kulelere yapılan saldırının ardından gelişen kavram “uluslararası terör” bağlamında konuya yaklaşıldığı ve Ortadoğu gibi merkezlerin terör kaynağı olarak nitelendiği anlaşılmaktadır. 11 Eylül’den sonra AB’nin Türkiye’ye farklı baktığı, Türkiye’nin ‘jeopolitik’ öneminin çok büyük olduğu ifade edilmektedir (SZ, 16 Aralık 2004).

Dönemin Alman Dışışleri Bakanı Fisher Türkiye’nin AB’nin güvenliği için önemini, “Türkiye Avrupa’nın güvenliği için bir roket atar sisteminden çok daha önemli” sözleriyle anlatmaktadır (SZ, 16 Aralık 2004).

Yine SZ'de diğer gazetelerden alıntıların yapıldığı 'Basına Bakış' adlı bölümde Kommersant'dan yapılan alıntıda Türkiye'nin üyeliğinin AB'yi stratejik önemi büyük Ortadoğu'ya kadar genişleteceği ifade edilmektedir:

"AB'nin yapısal dönüşümü vurgusu ve Türkiye'nin üyeliği AB'ye sadece sınırlarını stratejik önemi çok büyük olan Ortadoğu'ya kadar genişletmekle kalmıyor, ayrıca 'öncü modern dünyaya' tarihiniz ve uygarlığınız nereden gelirse gelsin sizi kabul etmeye hazırım mesajı verme şansı sağlıyor" (SZ, 17 Aralık 2004).

SZ'de "Türk Rüyası" başlığıyla yayınlanan makalede Türkiye'nin bölgede Avrupa'ya sağlayacağı yarar şöyle aktarılmaktadır:

"Türkiye'nin AB'ye gerçek girişiyle ilgili karar sonraki günün kararı (yarın bile değil). Bu karar başka Başbakanlar tarafından verilecek ve bugün birleşiminin nasıl olacağını kimsenin bilmediği parlamentolar tarafından onaylanması gerekecek. Yine de müzakerelere başlanması bile Avrupa düşüncesi için meydan okuma anlamına geliyor. Çünkü şirkette (AB) ortaklığı olan Türkiye'yle, Avrupa'nın, hareketli Ortadoğu'da ve ABD ile Rusya'nın rekabet ettiği petrol zengini merkez Asya'da hemen yarın ağırlığı artacak" (SZ, 13 Aralık 2004).

"Türk Rüyası"nda ayrıca, Türkiye ile müzakerelere başlama kararının Avrupa'da yaşayan Müslüman göçmenler üzerinde de sakinleştirici etkisi olacağı, içsel gerilimi düşüreceği belirtilerek bunun da Avrupa'nın iç huzuruna katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (SZ, 13 Aralık 2004). Türkiye'nin Avrupa ile İslam arasında güvenli bir köprü görevi üstlenmesi gerektiği de bu bağlamda ifade edilen fikirlerdendir (FAZ, 1 Aralık 2004).

16 Aralık 2004'te SZ'de yayınlanan "Alman Dostlar" adlı metinde, Türkiye'nin 'Alman Dostları'nın (dönemin Alman Başbakanı Gerhard Schröder ve Dışişleri Bakanı Joschka Fischer) 11 Eylül'deki terör saldırılarından sonra, Türkiye'yi Yakındoğu ve Ortadoğu'da kriz bölgelerinin demokratikleştirilebilmesi için 'anahtar' ülkelerden biri olarak kabul ettiği

vurgulanmaktadır. Türkiye'nin 'Avrupa perspektifiyle' modernleşmesinin, Berlin'de, ABD'nin silahlı müdahaleciliğine karşı üretilen bir model olduğu ifade edilmektedir. Buradan hareketle, 'Berlin' ya da Almanya, ya da AB, Türkiye'nin de Irak gibi demokratikleşmesi gerektiğini ancak bunun silahla, işgalle değil, bütün 'demokratikleşmesi gereken' Ortadoğu ülkelerine örnek olacak şekilde farklı bir modelle, 'Avrupa perspektifiyle' yapılması gerektiğini düşünmektedir (SZ, 16 Aralık 2004).

Schröder'in "Eğer İslami inançlarla Avrupa aydınlanmasının değerleri birbirleriyle uzlaştırılabilirse Avrupa güvenliği devasa bir biçimde artacak" (SZ, 16 Aralık 2004) değerlendirmesiyle Türkiye'ye biçilen rol pekiştirilirken bir yandan da "İslami inançların aslında laik aydınlamacı görüşlerden nasibini almadığı"na ilişkin kanı da doğrulanmış olmaktadır.

2.2.7. "AB için Türkiye'nin Demokratikleşmesi Önemli" Ya da "Türkiye Avrupa'dan Kopup Yüzünü Doğu'ya Dönmesin"

Gazete metinlerinde Türkiye'nin AB üyeliğinin savunulduğu metinlerde en çok öne çıkan anlayış "tam üyelik hedefinin sulandırılması ya da Türkiye ile ilişkilerin gerilmesi Türkiye'nin 'başarılı yenilenmesi'nin durmasına neden olacaktır" (SZ, 14 Aralık 2004) şeklinde özetlenebilir. Bu da Türkiye'de AB sürecinin Türkiye'yi tam anlamıyla değiştirdiği "demokratikleştirdiği" tezinin ve arka planında 'demokrasi' gibi değer ve kavramların sadece batıya özgü olduğu, Avrupa merkezci fikirlerin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alman Dışişleri Bakanı Fischer ve SPD Grup Başkanı Münteferring Türkiye ile müzakerelere başlamayı Türkiye'deki reform sürecinin ancak bu yolla teşvik edilmeye devam edilebileceği gerekçesiyle savunmaktadırlar (FAZ, 17 Aralık 2004). "Bir felaket yaşanırsa Türkiye geldiği uzun yoldan geri dönecek, hukuk devleti ve demokrasiye giden yolu terk edecek"tir (SZ, 17 Aralık 2004).

18 Aralık tarihli *FAZ*'da diğer basından alıntılar yapıldığı bölümde şu satırlara yer verilmektedir:

“Avrupa Türkiye’ye dondurucu bir cevap vermekle gerçekten meydan okuma cesaretini gösterme arasında seçim yapmak zorundaydı. Şu an itibariyle cesaret kazanmış görünüyor. İslami terör tehditleriyle travmatize edilmiş kamuoyunun ve Türkiye düşmanı dalgalarda yüzen politikacıların aksine. Türkiye’nin üyeliği, AB için hiç şüphe yok ki risk ama bu ülkenin coğrafi konumu dikkate alındığında almaya değecek bir risk. Avrupa laik, genç, dinamik ve ordusu güçlü bu ülkeyle bağlantısından sadece kazanabilir. Türkiye riski cesaretle alınmalıdır.” (FAZ, 18 Aralık 2004).

*FAZ*ın sayfalarına taşıdığı bir başka alıntıda Türkiye’nin AB’den koparak yönünü doğuya çevirmesinin ‘felaket’ olacağı ifade edilmektedir:

“Avrupa devlet başkanları ve başbakanlarının Türkiye ile müzakerelere başlama konusunda aldıkları karar gerçekten tarihi. Bu, tersi düşünüldüğünde daha elle tutulur bir açıklıkla anlaşılacaktır: Geri çevrilmiş ve Rusya’ya, Orta Asya’ya ve Arap bölgesine yönelmiş bir Türkiye. AB zirvesinin büyük kararı en nihayetinde sadece, AB’nin ortak pazardan siyasal Avrupa’ya yavaş dönüşümünün bir aşamasıdır. Türkiye’nin Avrupa topluluğunun bir parçası olma talebinin kabul edilmesi doğru kararlardan biridir. Bunu bozmak felaket olurdu” (FAZ, 18 Aralık 2004).

Buraya kadar incelenen metinlerde iki anlayışın ortaya çıktığını söylemek mümkün hale gelmiştir. Birincisi yararcı anlayıştır. Türkiye’nin AB ile müzakerelere başlaması AB’nin ve Avrupalıların kendi çıkarları doğrultusunda desteklenmektedir. Türkiye’nin üyeliğini destekleyen görüşlerin ifade edildiği metinlerde Türkiye’nin mutlaka olumlu sunulduğunu söylemek zordur. Türkiye ile ilgili olumsuz bir tablo çizen ancak, AB’nin ekonomik ya da siyasal çıkarları gerektirdiği için üyeliğinin olumlandığı metinler çok sayıdadır. Metinlerde ortaya çıkan ikinci anlayış Türkiye’deki gelişmeleri ve demokratikleşmeyi tamamen AB sürecine bağlayan anlayıştır. Türkiye’nin AB sürecinden kopmasıyla geri gideceğinin ifade edildiği

metinlerde dikkati çeken diğer bir yaklaşım, dönemin iktidar partisi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a verilen açık destektir.

“Türkiye bugün ‘tabuların yıkılmasıyla’ sivil toplumculuğun geliştiği, ‘Orhan Pamuk’un bu konuda sevindiği gibi’ 10 yıl önce vatana ihanet sayılan şeylerin sadece yasalarda olduğu bir ülke. Kürtçe Diyarbakır’ın sokaklarında rahatça konuşuluyor, eskisi gibi kulaktan kulağa fısıldanmak zorunda değil. Polisler insan hakları seminerlerine katılıyor ve buna rağmen şiddet uygularlarsa (birini döverlerse-dayağa başvurlarsa) medya tarafından teşhir ediliyorlar. Bütün bunları, hukuk devletine ve insan haklarına saygı gösterilmesini talep eden AB sağladı. (SZ, 13 Aralık 2004)

AB Türkiye'nin siyasal kültürünü demokratikleştirecektir:

“Birkaç gün içerisinde bundan sonraki on yıllarda boğazda neler olacağına ilişkin yol haritası belirlenecek. AB yönündeki gelişme süreci Türkiye’de siyasal kültürü demokratikleştirebilir –ya da başarısızlığa uğratabilir, Avrupa devletleri yardım edebilir ya da kötü niyetle uzaktan bakabilir.” (FAZ, 16 Aralık 2004)

Bazı metinlerde Türkiye'nin demokratikleşebilmesi için AB ile ilişkilerinin kopmaması gerektiği ancak bunun için ille de tam üyelik hedefi konulması gerekmediği belirtilmektedir:

“İstanbul ve Ankara’da yüzünü batıya dönmüş geniş bir topluluk var. Onlar Avrupa Birliğine girişi Türkiye’de dünyevileşme, kadın hakları, liberalleşme ve modernleşme süreçlerini kesin olarak yerleştirme şansı verdiğini düşünüyorlar. Bu nedenle Türkiye’ye AB yolunu tamamen kapatmak temelden yanlış olur. Ama neden ille de hemen tam üyelik? AB, ekonomik ve kültürel olarak daha gideceği çok uzun bir yol olan bir ülkeyle neden tam üyelik müzakerelerine somut olarak başlamalı?” (FAZ, 16 Aralık 2004).

Orhan Pamuk’la yapılan ve 16 Aralık 2004’te SZ’de “Avrupa’ya Kış Yolculuğu” başlığıyla tam sayfa yayınlanan röportajda Pamuk “AB’ye üyelik

fikri bile Türkiye'yi son 20 yılda ne kadar değiştirdi. Bir de üye olduğunu düşünün..." demektedir (SZ, 16 Aralık 2004).

SZde yayınlanan "Uçan Halıda" balıklı makalede Türkiye'nin AB hedefinden kopmasının felaketle sonuçlanacağı ifade edilmektedir:

"Sonuç olarak herkes, Türkiye'nin Avrupa'ya uçan halıyla gelmediğini, tersine uzun ve zorlu bir yol üzerinde geleceğini biliyor. Ve yine herkes biliyor ki onu Batı'ya bu uzun yolundan geri çevirmek bir felakete neden olur ve Türkiye hukuk devleti ve aydınlanmacı demokrasiye giden yolu yeniden terk eder. İstikrarlı bir Türkiye olmadan istikrarlı bir Avrupa da olmayacaktır." (SZ, 17 Aralık 2004).

En dikkat çekici olansa İslam'la ilgili yoğun biçimde olumsuz yayın yapan FAZ'ın, diğer taraftan şaşırtıcı bir biçimde Türkiye'de AKP tarafından temsil edilen İslam'ı göklere çıkarmasıdır. FAZ'ın, Fethullah Gülen'i, cemaatini ve AKP'yi de çok olumlu sunduğunu söylemek mümkündür. Örneğin 15 Aralık 2004 tarihli FAZ'da yarım sayfadan daha büyük olmak üzere "Paçacı-Gülen-Erdoğan – Türkiye'deki İslam'ın Aydın Düzlemleri" başlıklı metinde Türkiye'de İslam'ın 3 evreden geçtiği ve yeni bir evrede olduğu, AKP ve Gülen'in İslamcı değil demokrat olduğu belirtilerek "Bunlar artık politik değil kültürel anlamda Müslüman" denmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

"... Bir röportajda Gülen Türk Müslümanların 20 yıl önce hiç demokrasiden bahsetmediğini fark ediyor. Ama Bugün Erdoğan'ın AKP'sinin üyeleri kendilerini İslamcı olarak değil 'gelenekçi demokratlar' olarak nitelendiriyor."

FAZ'a göre Erdoğan da hapiste kaldığı 11 ay içerisinde ülkenin İslam'a değil özgürlüğe ihtiyacı olduğunu anlamıştır (FAZ, 15 Aralık 2004).

Aynı makalede Fethullah Gülen'in, Said-i Nursi'nin ardılı olduğu ve Said-i Nursi'nin de politikayla uğraşmadığı, dini değil modern bilimi hedeflediği anlatılmakta Said-i Nursi'yle ilgili oldukça olumlayıcı ifadelerden

sonra, Nursi'nin bu yolla akli temel alan bir inanca ulaşmak istediği belirtilmektedir. Gülen'in de bu geleneği devam ettirdiğini yazan FAZ Erdoğan'ın Gülen'le yakınlığını vurgulamaktadır. Türkiye'nin anti-demokratik bir biçimde elitler tarafından tepeden yönetildiğini önkabul olarak aldığı anlaşılan FAZ'a göre 2002 seçimlerinden sonra artık Türkiye tepeden yönetilmemektedir, Gülen ve AKP kenar mahalleri temsil etmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

“Bununla birlikte Gülen, Türk sosyolog Nilüfer Göle'nin Anadolu'nun kenar mahallerinin 'siyah Türkler'i dediği Türklerin vaizi haline geldi (...) Onlar ülkeyi 1923'ten Kasım 2002 seçimlerine kadar yönetmiş olan Kemalist, cumhuriyetçi elitlerin, 'beyaz Türkler'in karşısında duruyorlar”.

Gülen'in modern İslam fikrini popüler hale getirdiği, Erdoğan'ın da İslamcı bir partiden 'Müslüman demokrat bir halk (kitle) partisi' yarattığının ifade edildiği metinde Türkiye'deki bu model Arap ülkelerine de önerilmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

Yine 15 Aralık 2004 tarihli FAZ'da “Kameralar için Jestler” başlıklı bir makalede Hristiyan azınlıkların sorunları işlenirken Erdoğan'ın Hristiyan azınlıklar konusunda yaptıkları olumlukla anlatılmaktadır. Alman basınında yer alan haberlerde Türkiye'de Hristiyan azınlıklar ve özgürlüklerin nasıl sunulduğunu daha kapsamlı ele adlımız bölümde de incelenecek bu makaleden kısaca aktarmakta fayda vardır. Başbakan Erdoğan'ın Belek'te 3 tek tanrılı dinin de ibadethanelerinin bulunduğu bir bahçeyi açması, azınlıkların sorunları sürdüğü için, önce jest olarak ifade edilmekte ancak, Tayyip Erdoğan'ın bir Ermeni müzesi açılışına katılarak orada yaptığı konuşmadan övgüyle bahsedilmekte ve Ermenilerin bunu sadece bir 'gösteri' (şov amaçlı bir girişim) olarak görmediği, çok olumlu değerlendirdikleri belirtilmektedir. Türkiye'de yaşayan Ermeni vatandaşların görüşleri aktarılarak Erdoğan olumlanmaktadır. Makalede “Devlet kabul etmek istemiyor” denilerek (diğer yayınların toplamından çıkan imgeyle söylemek

gerekirse, özgürlükçü, reformcu) Erdoğan'ın tüm bunları devlete karşı yaptığı duyumsatılmaktadır (FAZ, 15 Aralık 2004).

FAZ'da, 18 Aralık'ta "Erdoğan eve en önemli zaferle dönüyor" başlığıyla yayınlanan bir başka metinde Erdoğan'ın zirveden evine en önemli zafer nişanı olan 'müzakerelere başlama tarihiyle' döndüğü belirterek Türkiye'de AKP hükümetiyle özdeşleşen (hükümetine bağlı) siyasal, ekonomik ve toplumsal reform sürecine devam edeceği vurgulanmaktadır (FAZ, 18 Aralık 2004).

Recep Tayyip Erdoğan'ın biyografisini içeren "Türkiye'nin AB'ye girişinin mimarı" (Erdoğan) adlı metinde Erdoğan oldukça sempatik gösterilmektedir. Recep Tayyip Erdoğan, AB'ye girişin mimarı olarak nitelendirilerek reformlarla (metinde Avrupa'nın 'hasta adamı' olarak tanımlanan) Türkiye'yi on yıllardır süren durgunluktan kurtarmaya çalıştığı ifade edilmekte. Erdoğan çok özgürlükçü ve demokrat olarak sunulmaktadır (FAZ, 18 Aralık 2004). 'Hasta adam' göndermesi bu noktada gerçekten ilginçtir, çünkü daha önce de aktardığımız gibi 'hasta adam' imgesinin arkasında Osmanlı'nın topraklarını sömürgeleştirilmesine meşruiyet kazandırma amacı vardır.

20 Aralık 2004'te FAZ'da yayınlanan "Yol açık" başlıklı ve yarım sayfadan daha büyük olarak verilen metinde ise çok ilgi çekici değerlendirmeler bulunmaktadır. Erdoğan'ın AB zirvesinin kararından sonra Ankara'ya gelişinin bayram gibi kutlandığı, Sıhhiye Meydanından Kızılay'a gelişi gibi ayrıntılar verilmektedir. 1929'da Alman şehir plancısı Hermann Jansen tarafından 'eski Ankara'dan modern Ankara'ya geçiş' olarak tasarlanan Sıhhiye Meydanının resmi adının Lozan Meydanı ya da Zafer Meydanı olduğu belirtilmekte ve bu meydanın sağındaki caddenin Anıtkabir'e götürdüğü solundakinin ise Türkiye'nin en büyük camisi Kocatepe'ye götürdüğü, bunun bir karşıtlık olduğu ve Erdoğan'ın bu karşıtlığı kaldırmak istediği ifade edilmektedir (FAZ, 20 Aralık 2004). Özetle, Erdoğan'ın

Anıtkabir'e ve Kocatepe'ye giden yol ayrımı yani laik – dindar ayrımını kaldıracağı imajı verilmekte ve haberin devamında da Erdoğan'ın demokrasiyle ilgili sözleri öne çıkarılmaktadır.

AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından önceki ekonomik durum anlatılarak AKP iktidarında Türkiye'de ekonominin geldiği noktadan oldukça övgüyle bahsedilmektedir (SZ, 2 Ocak 2005).

FAZ'ın "Rüşvet Mücadelesi" başlıklı metnindeki değerlendirmelerinde, Türkiye'de ciddi krizlere neden olduğu ifade edilen ve 'yani büyük boyutta olan' şeklinde nitelendirilen rüşvete karşı mücadelede AKP'nin kararlılığı vurgulanmaktadır. Metinde "Milletvekili seçimlerinde adaylar ince elenip sıkı dokunuyor en ufak bir şaibe bile varsa başka bir aday değerlendiriliyor" denilmektedir (FAZ, 30 Aralık 2004).

Ancak her iki gazetede de AKP hükümetinin ve Başbakan Erdoğan hakkındaki en olumlu değerlendirmelerin Kıbrıs konusundaki tavırları nedeniyle yapıldığı görülmektedir. Kıbrıs konusunda AKP'nin kelimenin tam anlamıyla övüldüğü ve Kıbrıs'ta Türkiye'nin ulusal politikalarını savunanların 'stotükocu-gerici-aşırı milliyetçi...vs.' olduğu şeklinde nitelendirildiği ve en azından izleniminin verildiği çok sayıda metinle karşılaşmaktadır. Öyle ki yine basın bu yöndeki yayınlarının da etkisiyle Kıbrıs konusundaki 'sorun'un çözülmesi beklentisine girmiş olan Avrupa kamuoyuna, Erdoğan'ın bugüne kadar pek çok olumlu adım attığı ama Türkiye'deki statükoyu 'şimdilik' çok da değiştiremediği, ama bunun da zamanın geleceği ve 'sorun'un çözüleceği mesajının verildiği metin sayısı hiç de az değildir.

Ancak bu metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi için Kıbrıs'la ilgili tartışmaların Alman basınında nasıl sunulduğunu incelemekte fayda bulunmaktadır.

2.2.8. Basında Kıbrıs Tartışmaları Ya da “Kıbrıs Tanınmazsa Müzakereler Asla Sonuçlanmayacak”

Alman basının Kıbrıs tartışmalarında tek yanlı ve nesnel olmayan bir tutum içerisinde olduğu çok açık bir biçimde görülmektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin adada işgalci olduğuna ilişkin fikirler ön kabul olarak metinlere içkindir. Kıbrıs Rum kesiminin tanınması tartışması incelenen dönemdeki zirveye de damgasını vuran konulardan biri olduğu için bu dönemde basında yoğun şekilde işlenmektedir. Metinlerde Kıbrıs konusunun neredeyse bir tehdit halini aldığını, “Türkiye Kıbrıs’ı tanımalı-Kıbrıs sorununu çözmeli yoksa” ifadesinin çok tipik olduğunu ve “Türkiye Kıbrıs konusundaki tavrını sürdürürse müzakereleri rizike eder” yaklaşımının hakim olduğunu söylemek mümkündür.

Bu konunun işlendiği ya da öne çıkarıldığı metinlerde Türkiye’nin AB’ye üye olabilmesi için Türkiye’nin Kıbrıs Rum kesiminin tanınmasının şart olması ön kabuldür (SZ, 2 Aralık, 18 Aralık, 20 Aralık 2004). Kıbrıs’ın tanınması istenmektedir (SZ, 16 Aralık 2004). Kıbrıs’ın süreç içerisinde nasılsa tanınacağı ifade edilmektedir (SZ, 16 Aralık 2004). Zirve’de Kıbrıs Rum kesiminin tanınmasının istenmesi zaten haber olmaktadır (SZ, 16 Aralık, 18 Aralık 2004; FAZ 1 Aralık, 13 Aralık 2004).

Türkiye’nin alttan alması ve çözümü sağlaması önerilmekte, yoksa müzakerelerin asla sonlanmayacağı belirtilmekte, Kıbrıs müzakerelerin üzerinde sallanan Demokles’in kılıcına benzetilmektedir (SZ, 20 Aralık 2004). Müzakereler 10-15 yıl devam ettikten sonra, Türkiye kriterleri yerine getirir de üyelik söz konusu olursa üye ülkelerin hepsinin –küçük ya da büyük fark etmez- ‘evet’ oyu vermesi gerektiği, Rum kesiminin de bunlardan biri olduğu hatırlatılarak, Kıbrıs sorunu çözülmeden üyeliğin asla gerçekleşmeyeceğine dikkat çekilmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

Türkiye Kıbrıs'ı işgal ettiği ya da Kıbrıs'ta işgalci olduğu belirtilmektedir.

“Türkiye nasıl oluyor da devletler hukukuna göre tanımadığı ve üstüne üstlük üçte birinden fazlasını işgal ettiği bir devletten, AB ile üyelik müzakerelerine başlamasına onay vermesini bekleyebiliyor? 1974'deki bölünmesinden bu yana uluslararası arenada yalnız başına Yunan-Kıbrıslı çoğunluğu temsil eden Kıbrıs Cumhuriyeti, zirvenin hazırlıkları sırasında bu soruyu yeniden gündeme getirdi” (FAZ, 14 Aralık 2004)

16 Aralık'ta FAZ'da “Türkiye, Kürtler, Kıbrıs, Avrupa – Bir Kronik” başlıklı, AB-Türkiye ilişkilerinde (yazar tarafından) önemli görülen olayların kronolojisine yer verilmekte ve bu olaylar arasına “Kıbrıs'ın İşgali” de konulmaktadır (FAZ, 16 Aralık 2004).

Türkiye ile ‘tam üyelik hedefiyle’ müzakerelere başlanmasının ardından zirvedeki Kıbrıs Rum kesiminin Türkiye tarafından ‘dolaylı’ tanınmasına ilişkin haberler yoğunluk kazanmaktadır. Zirvenin sonuçlanmasıyla ilgili haberlerin büyük kısmında da Kıbrıs tartışmasına yer verilmekte, çoğunda bu konu öne çıkarılmaktadır. Örneğin konu 18 ve 20 Aralık tarihli FAZ'larda tam ayrı metinde ifade edilmektedir. Kıbrıs'ın tanınması kaçınılmazdır (FAZ, 18 Aralık, 20 Aralık 2004).

18 Aralık'ta FAZ'da yayınlanan metinde Türkiye'de Kıbrıs meselesinin nasıl algılandığı ve Erdoğan'ın tavrı şöyle aktarılmaktadır:

“Yeniden bir kez daha Kıbrıs. Türkler yalvarır gibi Kıbrıs'ın Kopenhag müzakerelerinin bir parçası olmadığını tekrarlıyorlar, Avrupalılar tersini kabul ediyor: Kıbrıs Türkiye'nin girmek istediği Avrupa Birliği'nin bir devleti (...) Kıbrıs en azından Türkiye'nin üst tabakası için, şakasının bile kabul edilmediği, çok önemli bir konu (Herzenssache).”

Bu dönemde, Erdoğan'ın Brüksel'e birlikte gitme teklifini reddetmiş olan muhalefet lideri Baykal bile suskunluğunu bozuyor. CHP lideri, canlı yayınlarda her zamanki

suratsızlığıyla AB'nin Kıbrıs'ı tanıma talebinin kabul edilemez olduğunu ve buna cevabın sadece görüşmeleri dondurmak olabileceğini söylüyor (...) Baykal üst düzey Kemalist yetkililerin tercümanı olduğu için Erdoğan şimdilik tamamen dikkate almamazlık edemiyor” (FAZ, 18 Aralık 2004).

Gazetelerin yayınlarında daha önce de aktardığımız gibi AKP hükümeti ve Başbakan Erdoğan’a açık bir destek söz konusudur. Kıbrıs söz konusu olduğundaysa, yine daha önce belirtildiği gibi, Erdoğan’ın Kıbrıs sorununu AB’nin talep ettiği biçimde çözmek istediği ancak statükonun buna izin vermediği anlayışı hakimdir. Metinlerde Kıbrıs konusunda Erdoğan’ın tavrının açıklanmaya ve (sorunun çözülmemesi nedeniyle AB kamuoyunun vicdanlarında) aklanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

FAZ’ın “Gümrük üzerinden dolambaçlı yol” başlıklı makalesinde bu yaklaşım açıkça görülmektedir:

“Kıbrıs’ın tanınmasının Türkiye ve özellikle de Başbakan Erdoğan için neden yutulması zor bir lokma olduğunu anlamak ancak bu arka plandan anlaşılabilir. Erdoğan Annan Planının desteklenmesini silahlı kuvvetlerdeki ve devlet bürokrasisindeki dirence karşı zorlukla gerçekleştirebildi. Siyasal muhalefet daha o zaman Türkiye’nin çıkarlarının satılmasından bahsediyordu. Bu nedenle şimdi talep edilmekte olan Kıbrıs’ın tanınması meydan okuma anlamına geliyor. Bu (Kıbrıs’ın tanınması) ama kaçınılmaz, çünkü bu ülke AB’ye üye. Türkiye müzakereleri fiili olarak AB komisyonu ile yürütse de, sonuç olarak üye ülkelerin 25’iyle de yürütmek zorunda...

“Bütün katılımcılar için Erdoğan’ın bu kadar ileri gidemeyeceği açıktı. Bu nedenle kılı kırk yaran diplomatlar çıkış yolu olarak, Gümrük Birliğinin AB’ye yeni üye olan ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmesini öngören bir protokolün imzalanmasını buldular (icat ettiler). Devletler arasında – bu durumda AB ile onun 25 üye ülkesi arasında 1996’da yürürlüğe giren Gümrük Birliği ile ilgili- bir anlaşma ilişkisi devletler hukukuna göre tanımanın bir biçimi anlamına gelir. Gerçi Erdoğan müzakerelerin resmi olarak başlayacağı 3 Ekim 2005’e kadar ek protokolleri imzalamaya hazırdı ama kendisinden talep edildiği gibi hemen Brüksel’de imzalamayı

reddetti. Bu nedenle Hollanda Başbakanı – özellikle de Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Almanya Başbakanı Schröder ve İngiltere Başbakanı Blair’in desteğiyle – Kıbrıs Cumhuriyeti Devlet Başkanı Papadopoulos ve Erdoğan’la da herkes tarafından kabul edilebilecek bir çözüm üzerinde çalıştı. Çözüm öyle formüle edildi ki, hem Kıbrıs’ın dolaylı tanınması garanti edildi hem de Erdoğan bunun sadece bir formalite olduğunu ve gerçek bir tanıma olmadığını söyleyebilecekti” (FAZ, 20 Aralık 2004).

18 Aralık tarihli SZ’de “Kıbrıs İkilemi” başlığıyla yayınlanan metinde Erdoğan’ın, “iç politikadaki sorunlar” nedeniyle sadece sözlü olarak Kıbrıs’ın tanınabileceğine söz verebildiği ifade edilmektedir:

“AB liderleri müzakerelerin resmi olarak başlayacağı 3 Ekim 2005’e kadar 1963 Ankara Anlaşmasının Kıbrıs’ı da kapsayacak şekilde genişletilmesine ilişkin yazılı bir taahhüt istemekteydiler. Bu aynı zamanda Kıbrıs’ın dolaylı olarak tanınması anlamına gelmektedir. Ancak Erdoğan Türkiye’nin Kıbrıs sorununun çözüleceğine ilişkin Türkiye’nin iradesini göstermeye yönelik sadece sözlü bir açıklamak yapmak istedi. Erdoğan’ın tereddüdün nedeni iç politikada sorun yaşamaması. Türkiye’de Ankara’nın bu yıl (Kıbrıs’taki referandumda) uzlaşma çabası içerisinde olduğunu fazlasıyla gösterdiği anlayışı hakim” (SZ, 18 Aralık 2004).

Başka bir metinde Erdoğan’ın da bu uzlaşma çabasını gösterdiği ancak sonuç karşısında ‘korktuğu için’ statükoya sarıldığı söylenir:

“İki halk arasındaki kanlı nifak ulusal bilince öyle sıkı sıkıya bağlı ki, Ankara’da Erdoğan’ın liderliğini yaptığı Reform hükümeti bile, yılın başında Kıbrıs’taki Annan planını coşkuyla destekledikten sonra, yine korkuyla sıkı sıkı statükoya tutundu (SZ, 20 Aralık 2004).

SZ’de “Kıbrıs Bozgunu Ankara’da Sevinci Gölgeyor” başlıklı başka bir metinde Türkiye’de Kıbrıs konusunun zirvede ek protokolle çözüme bağlanacağı şeklindeki sonuca eleştiriler verilmektedir. Bu eleştirilerin ‘Türk milliyetçileri’ tarafından yapıldığı belirtilmekte “(...) Türk milliyetçileri ve Denктаş (Türkiye’nin Kıbrıs Rum kesimini dolaylı olarak tanımasıyla

sonuçlanacak) Protokolleri imzalayacak olmasına sert tepki gösterdi. Bu Pazartesi Ankara'ya geleceği belirtilen Denктаş, AB'ye karşı 'Ayaklanma' çağrısı yaptı" denilmektedir (FAZ, 20 Aralık 2004).

FAZ'da 'Büyük Uzlaşma' başlıklı metinde Erdoğan kabinesinin bütün politikasını AB süreci üzerine kurduğu bu nedenle Brüksel'de mutlaka bir zafer kazanmak istediği ve bunun imtiyazlı üyelik olmaması gerektiği ifade edilmekte, Erdoğan'ın bu süreçte toplumunun bütün kesimlerinin desteğini aldığı belirtildikten sonra İslamcılarının ve milliyetçilerin yeniden güçlenmemesi için 'bazı konuları' gündeme getiremediği ifade edilmektedir. Kemalist milliyetçilerin ve İslamcılarının eleştirilerinin zayıfladığı (toplum tarafından daha az dikkate alındığı) dönemde Erdoğan'ın bu büyük uzlaşmanın sağlanabilmesi için 'bazı bedeller' ödemesi gerektiği yazılmaktadır:

"... Ortodoks partiliğinin ekümenikliğinin verilmemesi tartışması, Erdoğan'ın eski milliyetçi pozisyonu coşkulu bir biçimde temsil etmesi bunun bir bedeliydi. Aynı nedenden dolayı Erdoğan hükümeti önümüzdeki günlerde Kıbrıs konusunda harekete geçmeyecek. AB Ankara'dan, 15 Avrupa Birliği ülkesiyle yapmış olduğu gümrük anlaşmasını 25 AB ülkesini kapsayacak şekilde genişletmesini istiyor. Bu ülkelerin içerisinde Kıbrıs Cumhuriyeti de var. Türkiye'nin protokolü zirve sırasında ya da sonuçlarını görür görmez imzalaması mümkün" (FAZ, 16 Aralık 2004).

2.2.9. Basında Kürt Sorunun Sunumu Ya da "AB Kürtlere Yardım Etmeli"

Kürt sorunu ve Türkiye'de Kürtlerle ilgili gelişmelerin Alman basınında haber değeri oldukça yüksek bir konu olduğunu söylemek mümkündür. AB-Türkiye ilişkileri bağlamında yapılan yayınların sıklığı bu konunun Türkiye'deki 'demokratikleşme' ya da 'demokratikleşmeme' noktasında bir ayna görevi gördüğünün düşünüldüğünü akla getirmektedir.

Bazı Metinlerde Türkiye'nin bölünerek bir Kürt devleti kurulması konusunda Türkiye'nin üniter yapısını korumaya yönelik yaklaşımı açık şekilde eleştirilmekte, hatta Kıbrıs'ın bölünmesi Türkiye'nin bu konudaki çelişkisi olarak sunulmaktadır (SZ, 14 Aralık 2004).

SZ, 21 Aralık 2004 tarihli baskısında, Kürt kökenli Ahmet Dağ'ın AB'yi göreve çağıran "AB Kürtlere yardım etmeli" başlıklı makalesinde Türkiye'ye yöneltilen eleştirilere geniş yer vermektedir. Alman basınında Kürt sorunun nasıl sunulduğuna iyi bir örnek oluşturması açısından bizce önemli görülen makalede "Türkiye Kürtlere zulüm yapıyor", "Kürtler 1984'den bu yana süren çatışma nedeniyle çok acı çekti", "3428 köy ve yerleşim birimi yerle bir edildi", "3,5 milyon Kürt kendi yurdunu terk ederek batıda yaşamaya zorlandı", "Çoğu Kürt sivillerden oluşan 35 milyon insan yaşamını yitirdi", "3000 Kürt aydını Türk gizli servisi tarafından öldürüldü", "Kürdistan'ın ekonomik yapısı yok edildi-tahrip edildi", "Kürdistan'ın ekolojik dengesi bozuldu, bu da Kürtlerin yaşamsal temelini kaybetmesine neden oldu" ifadelerine yer verilmektedir (SZ, 21 Aralık 2004).

Aynı makalede Alman sosyal demokratların ve yeşillerin iktidara gelmeden önce Kürtlere destek verdiği ancak iktidara gelince Türklerin hassasiyetlerini ve onurunu zedeleyen konuları dikkate alarak artık Kürt sorunundan bahsetmediği belirtilmekte ve Kürtlerin demokratik bir Türkiye'de Kürt sorunun çözümünü umduğu için Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini desteklediği vurgulanmaktadır (SZ, 21 Aralık 2004).

Federal hükümete Kürtleri de müzakerelere dahil etme çağrısı yapılan makalede bunun sadece Türkiye'de yaşayan 20 milyon Kürt için değil, Almanya'da yaşayan ve çoğu Alman vatandaşlığına geçmiş 750 bin Kürt için de yapılması gerektiği ifade edilmekte, 2002'den bu yana yapılan reformlarda Kürt sorununun ele alınmadığı, AB resmi dokümanlarında bir kez bile olsun 'Kürt' ve 'Kürtçe' kelimelerinin ağza alınmadığı belirtilmekte ve bunun Kürt halkının hala sınırlandırılmasına ve eşit bir varlık göstermesinin

engellenmesine neden olduğu yazılmaktadır. Türkiye’de Kürtçe konuşma ve öğrenme sınırlılıklarının aktarıldığı makalede insan hakları konusunda adım atılsa da Kürtlerin hakları konusunda hiçbir ilerleme olmadığı vurgulanmakta AB göreve çağrılmaktadır (SZ, 21 Aralık 2004):

“Müzakerelerde, Kürtlerin talepleri doğrultusunda, bağlayıcı düzenlemeler ve şartlar söz konusu olmadıkça Türkiye Kürtlerin haklarını kabul etmeyecek. Bu gerçek göz önünde bulundurulduğunda, bu durum Federal hükümete demokratik ve istikrarlı bir Türkiye’ye (oluşmasına) katkı sağlaması için özel bir meydan okumadır(talep). Bunun için Kürtlerin talepleri dikkate alınmalıdır”

“Çatışma sona ermeden demokratik ve istikrarlı bir Türkiye olmaz” denilen makalede, Türkiye’de yaşananlardan ‘iç savaş’ diye bahsedilmekte ve Kürtlerin talepleri özetle şöyle sıralanmaktadır:

- *“İlk olarak Türkiye’deki Kürt varlığının ‘yasal’ olarak tanınması (anayasal tanınma ve hakların anayasal güvenceye kavuşturulması).*
- *Kürt dili, kültürü ve kimliğinin geliştirilmesi için adımlar atılması.*
- *İç savaş nedeniyle kendi yerleşim birimlerini terk edenler ve terk etmeye zorlananların zararlarının karşılanması ve geri dönüş koşullarının yaratılması. AB gözlemcilerinin denetimi altında kısa zamanda bu dönüşün sağlanması.*
- *Türkiye’de işkence devam ediyor ve işkencecileri yargı önüne çıkartmak için hiçbir çaba sarf edilmiyor. Kürt sorunu çözülene ve işkence son bulunana kadar AB ülkeleri ilticacıları Türkiye’ye geri göndermemeli.*
- *Ayrıca AB’nin Türkiye’ye vereceği finansal destek, (fonlar...) Kürt sorununun çözümüyle bağlantılı olmalı” (SZ, 21 Aralık 2004).*

Metinde ancak bu talepler karşılandığı zaman Kürt halkının yasal, politik, kültürel ve sosyal ayrımcılığa uğramasının önünün kesilebileceği ifade edilerek talepler sıralanmaya devam edilmektedir:

“Genel afı siyasi hükümlüler serbest bırakılmalı, toplumsal yaşama kazanımları için özel önlemler alınmalı.

Vatandaşlıktan çıkarılmış ve yurt dışına kaçmak zorunda bırakılmış kişilerin Türkiye'ye dönebilmelerinin şartları sağlanmalı ve onlara tüm politik hakları geri verilmeli. Kürt örgütlenmeler ve siyasi partilere uygulanan yasak kaldırılmalı, Kürt partilerine özgürce örgütlenme hakkı tanınmalı. Köy koruculuğu gibi sistemlerin (ki bölgedeki 'savaş'ın temel nedenlerinden biri olarak gösteriliyor) kaldırılması. Devlet dine karışmamalı. Bütün cemaatler (Müslüman, Hristiyan, Musevi, Yezidi, Süryani ve Alevi) inançlarının gereklerini kendi sivil kuruluşları aracılığıyla özgürce yaşayabilmeli yerine getirebilmelidir. Yerel yönetimler güçlendirilmeli ve savaştan etkilenmiş belediyelerin borçları silinmeli. Kadın ve insan hakları desteklenmeli, ideal olarak finansal. AB temsilciliği Diyarbakır'a kurulmalı. Hem pek çok Avrupalı politikacı Türkiye'nin AB'ye giden yolunun Diyarbakır'dan geçtiğini söylemişti" (SZ, 21 Aralık 2004).

FAZ, 15 Aralık 2004'te, Paris Kürt Enstitüsü'nün çeyrek sayfadan daha büyük "Türkiye'deki Kürtler ne talep ediyor?" başlıklı bir ilanını yayınlamaktadır. 200 Kürt aydını ve siyasetçi tarafından imzalanan bu metnin aynı gün International Herald Tribune ve Le Monde gazetelerinde de yayınlandığını sonraki bir haberden öğrenmekteyiz. 'Çağrı' da denilebilecek İlanda Avrupa Komisyonunun Ekim 2004 raporuna göre Türkiye'de 15-20 milyon Kürt yaşadığı bunun da Türkiye nüfusunun çeyreğini oluşturduğu belirtilmekte ve üyelik sürecinin Kürtler için yeni perspektifler açtığı ifade edilmektedir:

"...Ama Türkiye bu demokrasiler ailesiyle birleşebilmek için kültürel çeşitlilik ve siyasal çoğulculuğa saygı göstermeli. Türkiye her şeyden önce Kürtlere Avrupa ülkelerindeki azınlıkların sahip olduğu ve bizzat kendisinin Kıbrıs'taki Türkler için talep ettiği hakları vermeli. İkili bir politika kamuoyu tarafından hoş görülemeyeceği gibi AB'nin güvenilirliğini de dinamitleyecektir ve Türk hükümeti de saygınlığını yitirecektir..."

"Üyelik süreci Türklerle Kürtler için vaatlerle dolu yeni perspektifler açmakta ve Kürt sorununun mevcut sınırlar içerisinde barışçıl çözümüne dayanan bir uzlaşma olanağını sunmaktadır..." (FAZ, 15 Aralık 2004)

Çok sayıda Kürt önderinin ve aydınının imzaladığı metinde de imzacıların talepleri sıralanmaktadır. Bu talepler özetle şöyledir:

- *“Kürt halkının tanındığı yeni bir anayasa. Kürt halkına resmi eğitim sistemi ve kendi dilinde medya hakkının verilmesi. Dernek ve yapıların, siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesi ve bunların ifade özgürlüklerinin, kendi kültürlerinin temsilcisi olarak siyasi faaliyet gösterme özgürlüklerinin garanti altına alınması.*
- *Barışın yararına, güveni inşa edebilmek için genel siyasi af ve şiddete, silahlı çatışmalara son verilmesi.*
- *Kürt bölgesi için kapsamlı ekonomik destek programı oluşturulması. Köylerini boşaltmak zorunda kalanların köylerine dönmesinin sağlanması” (FAZ, 15 Aralık 2004).*

Metinde ayrıca, bu taleplerin yerine getirilmesinin Türkiye’nin AB üyeliğine giden yolda Türkiye’nin sağladığı gelişmeleri değerlendirmenin başlıca kriteri olması istenmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004). “Yine Kürt Parçası” başlıklı haberde ise, “Türkiye’deki Kürtler ne talep ediyor?” başlıklı ve imzalı çağrı metninin Türkiye’de topladığı tepkiye yer verilmekte, Hükümetten, muhalefetten ve gazetelerden gelen tepkiler aktarılmaktadır (FAZ, 17 Aralık 2004).

FAZ’da “Türkiye, Kürtler, Kıbrıs, Avrupa – Bir Kronik” başlığıyla 16 Aralık’ta yayınlanan metinde “1993, 1995 ve 1997 yıllarında Türk birlikleri Anadolu ve Kuzey Irak Kürtlerine karşı ‘büyük saldırılar’ düzenledi. Yaklaşık 2 milyon sivil kaçtı, binlercesi öldürüldü” denilmektedir (FAZ, 16 Aralık 2004).

FAZ’da yayınlanan “AB Kürtlerin Çıkarlarını Dikkate Almalı” başlıklı okuyucu mektubunda Türkiye’ye yönelik çok ağır eleştiri ve ithamlara yer verilirken AB Kürtler’in haklarını savunmamakla eleştirilmekte ve AB’ye Kürtlerin çıkarlarını dikkate alma çağrısı yapılmaktadır:

“Şimdi kesin olarak, Türkiye’nin AB ile üyelik müzakerelerine başlaması için bir tarih belirlenecek. Ama bu üyelik bazı koşullarla zorlaştırılacak: Türkiye Kıbrıs’ı tanımalı, Yunanistan’la sorunlarını çözmeli, cezaevlerinde işkence

yapılmamalı. Ama AB yetkililerinin ağzından bir kez olsun Türkiye'nin ülkesindeki 20 milyon Kürde doğuştan gelen haklarını vermesi gerektiğine ilişkin bir söz çıkmıyor. Onlar Türkiye'yi kızdırmamak için Kürt halkını görmezden geliyor, Kürt halkını sakinleştirmek içinse parlamentoda milletvekillerine Kürtçe konuştuğu için 10 yıl hapis yatmış Leyla Zana'ya Sacharow ödülünü veriyorlar. Yetkililer Kürtlerle değil, Türk devletiyle müzakere yürüttükleri savunması yapıyorlar. Olabilir. Ama 20 milyon Kürdü görmeyecek kadar körler mi? Türkiye Kürtlere karşı bir savaş yürüttüğü, binlerce Kürt köyünü yerle bir ettiği, Kürtlerin kimliğini hala yok saydığı, Kürt çocuklarına resmi okullarda anadilini öğrenme şansı tanımadığı halde, tüm bunlar problem olarak görülüyor...

"Almanya başta olmak üzere bazı AB ülkeleri Türkiye'deki değişimleri olağanüstü diye adlandırıyor. Bunlar öncelikli olarak kendi çıkarlarını ve Türkiye ile nasıl pazarlık edeceklerini düşünüyor ama gerçek problemi görmemek için gözlerini kapatıyorlar..."

"Türk politikacıları üyeliğe çoktan karar verilmiş gibi açıklamalarda bulunuyor. Açıkça Kürt sorunu diye bir şey olmadığını söylüyorlar, çünkü AB bu sorunu görmezden geliyor. Yani onlar sadece kendilerinden talep edilen ödevleri yapabiliyorlar..."

"Türkiye'de egemenler katı, ırkçı ve faşist ideolojize edilmiş Kemalistler olduğu ve rejime zarar verecek hiçbir reformu yapmayacakları için, bizler AB'nin ülkeyi demokratik reformlara zorlayacağını düşünmüştük. AB Türkiye çok ilerleme kaydettiği için övünüyor ama Türk askeri Kürt çocuklarını öldürmeye, polis Kürtleri işkenceden geçirmeye devam ediyor..."

"Kürt kimliği Türkiye Anayasasına girmedikçe, Kürt çocuklarının resmi okullarda kendi anadillerini öğrenme hakkı olmadıkça, Kürtler, nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları kendi bölgelerinde, siyasal, sosyal, ekonomik otonomilerini geliştiremedikçe bir ilerlemeden söz edilemez. İlerleme bunlarla ölçülür..."

"Kürt taleplerinin gerçekleşebilmesi için, AB'nin meşru Kürt temsilcilerini taraf olarak müzakerelere dahil etmesi kesinlikle gereklidir." (FAZ, 16 Aralık 2004).

2.2.10. Basında Ermeni Tezleri Ya da “Türkiye Soykırımı Kabul Etmeden AB’ye üye Olamaz”

Bazı Kürt örgütlerinin ve çevrelerinin tezleri Alman basınına bu şekilde yansırken gazetelerin bazı metinlerinde ‘ermenî soykırımı’ tezler savunulmakta ya da bu tezlerin doğruluğunun ‘önkabul’ olarak konuyla ilgili tüm metinlere içkin olduğu görülmektedir. Politikacıların, parti veya hükümetlerin Türkiye’nin “Ermeni soykırımını kabul ederek tarihiyle yüzleşmesi/barışması” beklentileri, bunu şart koşmaları, bu konuyla ilgili değerlendirmeleri oldukça sık haber olan bir konudur (SZ, 7 Aralık , 15 Aralık, 16 Aralık 2004; FAZ, 3 Aralık, 16 Aralık, 17 Aralık, 30 Aralık 2004).

Metin yazarının yani gazetenin ifadesiyle “1915’te başlayan Ermeni soykırımı”na ilişkin olarak Türkiye’den tarihi ile yüzleşmesini talep eden Fransa Dışişleri Bakanı Barnier’in değerlendirmelerine yer verilen metinde Barnier Ermeni soykırımını tanımanın müzakerelerin başlaması için önkoşul olmayacağını, bunu talep etmenin hukuki olarak mümkün olmadığını belirtmektedir. Buna rağmen Türkiye’nin soykırımı kabul etmesi gerektiğini belirten Barnier’in gerekçeleri şöyledir:

“Avrupa projesi kendi tarihiyle barışma fikrine dayanır. Fransızlar ve Almanlar bu yeni Avrupa’yı kurabilmek için barıştılar. Türkiye de bu görevi kendisine verilen süre içerisinde yerine getirmeli. Türkiye’ye yeterli zaman kalıyor. Çünkü AB ile müzakereler 10-15 yıl sürecektir” (FAZ, 15 Aralık 2004).

FAZ’da 21 Aralık’ta yayınlanan okuyucu mektubunda barışma ve kendi tarihiyle hesaplaşmanın Avrupa Birliğini oluşturan fikirlerden biri olduğu belirtilerek koalisyon hükümeti (SPD/Yeşiller) Türkiye’nin 1915 yılında Hristiyan Ermenilere yapılan soykırımı kabul etmedeki problemlerini konu etmemesi (gündeme getirmemesi) eleştirilmektedir. Koalisyon hükümeti Avrupa’nın entegrasyonunun çekirdek fikirlerine, Avrupa kimliğinin köklerine

önem vermemekle suçlanmakta ve “Bütün çabalarını ağır sonuçları olacak Türkiye’nin tam üyeliğine konsantre etmek yerine, Ukrayna gibi Avrupalı ülkelerin desteklenmesine” çağrılmaktadır (FAZ, 21 Aralık).

Türk-Ermeni araştırmacıların ortak çalışmalarından bahsedilirken, Ermeni araştırmacıların görüşleri aktarılmakta “Ermenilerin soykırımı uğradığı konusunda (Türk araştırmacılarla) aramızda fikir ayrılığı yok. Bu görüş Türk sivil toplumunda yaygınlaşıyor. Ama Türk devleti tarihi yorumlama egemenliğini elinden bırakmak istemiyor” ifadeleri dikkati çekmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004)

Bir diğer metinde soykırımı tanımadığı için Türklerin Avrupa’nın parçası olmaktan çok uzak olduğu belirtilmektedir:

“Türklerin Ermeni soykırımını reddetmesi aynı şekilde çok edici. Fransızlar ve Almanlar geçmişin üstesinden gelmeden asla barışamazlardı ve politik bir Avrupa kuramazlardı. AB çıkarına bağımsızlıktan feragat etmek geçmişte yapılan hataların kabulünü gerektirir. Türkler bundan çok uzak” (FAZ, 15 Aralık 2004).

FAZ’ın diğer Avrupa basınından yaptığı alıntılar köşesinde Fransız gazetesi Le Monde’dan yaptığı alıntıda, diğer Avrupa devletleri gibi gerçekten demokratik bir toplum olabilmek için Türkiye’nin kendi tarihiyle hesaplaşması/barışması gerektiği belirtilmektedir:

“Türkiye insan haklarından hukuka, polise kadar birçok alanda yasa metinlerini gerçeğe dönüştürmek (uygulamak) zorunda. Buna ek olarak Türkiye komşuları, kendisi, kendi tarihiyle nihai bir biçimde barışmak zorunda. Türkiye, diğer Avrupa devletlerinin gerçekten demokratik toplumlar olabilmek için yaptığı gibi, geçmişiyle ilgili bu (tanısal) çalışmayı (soykırımın kabul edilmesi) kabul etmek zorunda. İnsan Alman halkının soykırım nedeniyle acı dolu vicdanını hatırlıyor. 1905 (metinde bu tarih verilmiş) yılındaki Ermeni soykırımını inkar etmek, Türkiye’yi kendi tarihinden kurtarmaz. Adayların reformları gerçekleştirmesine, modernleşmesine, azınlıkların haklarına dikkat etmesine ve hükümlerliklerin çözülmesine

yardım etmek AB'nin temel ilkeleri arasındadır. Bu eğitsel (pedagojik) erdemın Türklerde de işe yaramaması için hiçbir neden yoktur" (FAZ, 20 Aralık 2004).

AB'ye üyeliğın en açık şartlarından birinin azınlıklarıyla ve sınır problemlerini de kesin ve barışçıl bir biçimde çözmüş olmak olduğunun ifade edildiğı "Tarih bilgisi olmadan" adlı okuyucu mektubunda, mektubu yazan Profesör Dr. Imanuel Geiss Türkiye'nin bundan çok uzak olduğunu vurgulamakta ve "Çünkü 1. Dünya Savaşında can çekişen Osmanlı Devleti ve sonrasında Kemalist Cumhuriyet Ermenileri toptan imha ettikten ve sürdürdükten sonra yukarıdan gelen devlet terörü Kürtlerine yöneldi" demektir. Soykırım iddialarını savunan Geiss üstelik sadece Osmanlı'nın değil Cumhuriyetin de Ermenileri yok ettiğini iddia etmektedir (FAZ, 23 Aralık 2004).

2.2.11. Türkiye'de Azınlık Hakları, Demokrasi ve Özgürlüklerin Sunumu ya da "Demokratikleşmenin Önündeki Engeller: TSK, Cumhuriyetçiler ve Laikler"

Türkiye'de Hristiyan azınlıkların inançlarını yaşamasıyla ilgili sıkıntıları olduğuna ilişkin yayınlar da dikkat çekmektedir. Hristiyan azınlığın baskı altında yaşadığı ve Türkiye'de din özgürlüğünün olmadığına ilişkin 'ön kabul'lerin metinlere içkin olduğu görülmektedir.

Ortodoks kilisenin ekümenikliğine ilişkin tartışma oldukça yoğun biçimde basında işlenmektedir. Patriğin ekümenikliğinin kabul edilmemesi eleştirilmekte ve "Avrupa'nın değerleriyle böyle bir otokratizm (despotluk/zorbalık) bağdaştırılmaz" denilmektedir (SZ, 9 Aralık 2004). Bazı metinlerde de "Türkiye'nin olası üyeliğinden önce Hristiyan azınlığa din özgürlüğünü sağlaması ve üye olmak istiyorsa 'kendini düzeltmesi' gerektiğine yönelik görüşlerin ifade edilmesi dikkati çekmektedir (SZ, 14 Aralık 2004). Politikacıların Türkiye'de azınlıklara karşı uygulamalarını

eleştirdiği değerlendirmeleri haber değerine sahip bir konudur (FAZ, 15 Aralık 2004).

FAZda yayınlanan “Kameralar için Jestler” başlıklı metinde “Kameralar için güzel jestler çok sayıda var ama buna karşın Türkiye’deki azınlıklar için somut iyileştirmeler yapılmıyor” denilmekte, Başbakan Erdoğan’ın Belek’te 3 tek tanrılı dinin de ibadethanelerinin bulunduğu bir bahçeyi açtığı, ancak bunun sadece jest olduğu, Türkiye’de Hristiyan azınlıkların sorunlarının çözümü ulaşmadığı vurgulanmakta, birçok kilise binasının tamir edilmek için izin beklediği belirtilmekte, devletle azınlıklar arasındaki gerilimin arttığı ifade edilmektedir. Aynı metinde Ortodoks kilisesinin ekümenikliğin tanınmaması alaycı bir üslupla eleştirilerek bu tanınmamanın Lozan’a dayandığı belirtilmekte ve ruhban okulunun kapalı olması, kilisenin gayrimenkul edinmemesi sıralanmaktadır. Yazar Ermeni soykırımı tezlerinin Türkiye’de sivil toplum içerisinde yaygınlaştığını, soykırımı sadece devletin kabul etmediğini yazmaktadır (FAZ, 15 Aralık 2004).

Metinlerde azınlıkların hakları ile ilgili verilen sözlerin tutulmamasının eleştirilmesi haber olmakta (FAZ, 9 Aralık 2004). Alevilerin Azınlık olup olmadığı tartışması yapılmaktadır (FAZ, 7 Aralık 2004).

Türkiye’de özgürlüklerin olmadığını savlayan metinlerin sayısı ise hiç de az değildir. Özgürlüklerin olmaması da AB üyeliğinin önünde engeldir ve “Türkiye üye olabilmek için bu sorunu çözmeli”dir (SZ, 20 Aralık 2004). Bazı metinlerde Türkiye’de Müslümanların da özgürce dini görevlerini yerine getiremedikleri, baskı altında oldukları iddia edilmektedir:

“Türkiye’de İslam devlet tarafından kontrol altında tutuluyor... AB şimdi, daha fazla din özgürlüğü talep ediyor. Ama buna Ankara’da şüpheyle yaklaşıyor. Birçok kişi yeni gevşemelerin türbanı serbest bırakacak başka halifelerin

ortaya çıkmasına neden olmasından korkuyor.” (SZ, 21 Aralık 2004).

Bazı metinlerde ise laikler ve cumhuriyetçiler demokratikleşmenin, insan haklarının önündeki en büyük engel gibi gösterilmekte diğer toplum kesimlerine (özellikle dindarlara ve Kürtlere) baskı uyguladıkları belirtilmektedir (SZ, 16 Aralık 2004). Laik ve cumhuriyetçi kesimlerin Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkisi olduğu iddia edilmektedir (SZ, 16 Aralık 2004). Aynı metinde Orhan Pamuk laik devletin ‘Kürtlere ait bölgede’ sadece açık şiddetle kendini sürdürebildiğini söylemektedir (SZ, 16 Aralık 2004).

Atatürk ve kurduğu Cumhuriyet’in ‘otoriter’ olarak nitelendirildiği bazı metinlerde, Erdoğan hükümeti döneminde AB’nin çabalarıyla gerçekleşen sivilleşmeye dikkat çekilmektedir (SZ, 18 Aralık 2004).

Metinlerde laiklik tartışması yapılması dikkat çekmektedir:

“Laiklik sorunu merkezi bir anlam taşıyor. Bay Erdoğan’ın kendi kızını okumak için Amerika’ya göndermesi ve orada türbanıyla okuyarak “özgürlük”lerden faydalanmasını sağlaması onun laikliğe bıçtığı değere ilişkin çok şey söylüyor.” (FAZ, 15 Aralık 2004).

Türkiye’nin AB üyeliği ile ilgili metinlerde en çok göze çarpan anlayışlardan biri de, ‘Türkiye’nin demokratikleşmesinin önünde en büyük engel’in Türk Silahlı Kuvvetleri olduğu anlayışıdır. Bu yöndeki yayınlarda şu noktalar öne çıkmaktadır: “Sivil-demokratik iktidar Türkiye’de her zaman ‘tehlike’ altındadır” (SZ, 16 Aralık 2004). “TSK’nın yetkilerini daraltan her düzenleme demokratikleşme için önemli bir adımdır”, “Türk ordusu Kıbrıs’ta işgalcidir” (SZ, 18 Aralık 2004). Bir Türk orgeneralinin ilk kez yargılanması Alman basını için haber değeri taşımaktadır (SZ, 7 Aralık 2004; FAZ, 30 Aralık 2004).

Türkiye’de işkence ve öldürme haberleri de Alman basını için haber değeri olan bir konudur (SZ, 2 Aralık 2004). Ayrıca AB’ye uyum yasaları çerçevesinde polisin gücünün sınırlandırılmasına ya da insan, kadın haklarının genişletilmesine vs. yönelik düzenlemeler de haber değeri taşımaktadır (SZ, 6 Aralık 2004). Türk Ceza Yasasının değişmesi haber olmakta, ‘demokratikleşme’ vurgulanmakta ve “Türk yasalarının AB’ye uyum sağlaması adına bu değişikliğin yapıldığı ifade edilmektedir (FAZ, 6 Aralık 2004). Söz konusu haberlerde, Türkiye’nin insan hakları ve demokrasi konusuna çok geri ve anti-demokratik olduğunun ‘ön kabul’ olarak metinlere içkin olduğu görülmektedir (SZ, 18 Aralık; FAZ, 17 Aralık 2004).

AB’ye üye olmak için işkence sorununun çözülmesi gerektiği ifade edilmektedir (SZ, 20 Aralık; FAZ, 2 Aralık 2004). “Türk cezaevlerinde işkence devam etmekte”dir (FAZ, 1 Aralık 2004). “Eskisi kadar çok değildir ama devam etmekte”dir (FAZ, 15 Aralık 2004). Sahte halife Metin Kaplan’ın ifadesine dayanılarak yandaşlarının ifadeleri’nin işkence altında alındığı belirtilmektedir (SZ, 21 Aralık 2004). Kaplan’a uygulanacak insan hakları ihlalleri (FAZ, 8 Aralık 2004), (Kaplan Türkiye’ye iade edilmemek için bu gerekçeleri göstermişti) –hukuk devletinin kaplan için işlemeyeceği (FAZ, 21 Aralık 2004) ve kendisine karşı alınan ifadelerin işkence altında alındığı iddiası gerçekmiş gibi sunulmaktadır (FAZ, 8 Aralık 2004).

Uluslararası Af Örgütü’nün Almanya şubesi yıllık raporunu açıklarken Türkiye’yi işkence vakalarının devam etmesi nedeniyle eleştirmesine ilişkin haber “Uluslararası Af Örgütü Türkiye’de İşkenceyi Eleştirdi” başlığıyla FAZ’da haberleştirilmekte ve temsilcinin sözleri aktarılmaktadır:

“Gerçi Türkiye’de son dönemde memnuniyet verici reformlar yapıldı ama şimdi bunların uygulanması kaldı. Türkiye’nin AB ile müzakerelere başlaması insan hakları konusunda ciddi ilerlemeler kaydetmesi için bir şans, tabi müzakereler açık uçlu sürdükçe” (FAZ, 9 Aralık 2004).

Türkiye’de devamlı ve ağır insan hakları ihlalleri, anti demokratik uygulamalar sürdüğü ve hukuk devleti ilkeleri hala uygulanamadığı halde müzakerelere başlanmasının eleştirildiği metinlerin sayıları çok olmakla birlikte, zirveden bu koşulların sürmesinin müzakerelerin askıya alınmasına gerekçe olacağı kararının çıkması nedeniyle konuya ilişkin çok sayıda haber okunabilmesine neden olmaktadır (FAZ, 1 Aralık 2004).

Helmuth Kohl FAZ’daki röportajında AB’ye üyelik için her devlette olması gerekenleri anlatmakta ve Türkiye’de nelerin olmadığını şöyle aktarmaktadır: “Kesin bir demokrasi, hukuk devleti, azınlıkların korunması, din özgürlüğü, insan hakları” (FAZ, 15 Aralık 2004).

Türkiye’de kadınların durumu da metinlere konu olmakta, “Türkiye’de kadının durumu eşitlik ilkesine uymuyor. Yasaları değiştirmek yetmiyor, uygulamalar ve anlayış köklü dönüşümler tecrübe etmeli” denilmektedir (FAZ, 15 Aralık 2004).

2.2.12. Alman Basınında Almanya’da Yaşayan Türkler Ya da “Yeni Bir Alt Tabaka mı Oluşuyor?”

Alman basınında Türk imgesi, şüphe yok ki, Almanya’da yaşayan Türklerin nasıl sunulduğuna ilişkin incelemelerin dışında tutulamaz. Bu nedenle bizim incelediğimiz dönemde Türklerle ilgili basında yer alan metinler ve görsellerde dikkati çeken noktaları aktarmakta fayda bulunmaktadır. Almanya’da yaşayan yabancıları, dolayısıyla Türkleri ilgilendiren metinlerde iki farklı yaklaşım görülmektedir. Bu yaklaşımların ilki uyuma yabancıların katkı sağlamadığını, hatta direndiğini savunan ve yabancıları uyum sağlamaya çağıran, yabancılar, dolayısıyla da Türklerle ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunan ya da olumsuz bir değerlendirmeye neden olan yaklaşım (Metnin başlığı bile “Koşut Toplum Semptomları(Belirtileri)”dır) (SZ, 2 Aralık 2004), diğeri de Alman uyum politikalarını eleştiren yaklaşımdır.

Almanya’da yaşayan yabancılarla ilgili metinlerde ‘yönlendirici kültür’ tartışmasının yapıldığı (SZ, 3 Aralık 2004). Vatanseverlik (Patriotismus) tartışmaları gibi iç politika tartışmalarının da Almanya’daki yabancılar üzerinden yürütüldüğü görülmektedir; örneğin Hristiyan Birlik, koalisyon hükümetini Müslümanların talepleri (örneğin dini günlerinde bayram vs.) için çalışmak ancak kendi ülkesine yabancı olmakla suçlamaktadır (SZ, 3 Aralık 2004).

Yabancıların en çok ele konu edildiği metinler OECD tarafından 41 ülkede gerçekleştirilen ve ülkelerin eğitim sistemlerinin başarılarını karşılaştırıldığı PISA araştırması ve PISA’nın Almanya’yla ilgili sonuçları üzerine yazılmış metinlerdir. PISA sonuçları tartışılırken göçmen çocuklarının en ‘başarısızlar’ sınıfında olmasının vurgulandığı görülmektedir. Bazı metinlerde göçmen çocuklarının Almanya’da eğitimin kalitesini düşürerek PISA’da geride kalınmasına neden olduğuna ilişkin yorumlara ya da bu yorumların eleştirisine rastlanmaktadır (SZ, 14 Aralık 2004). PISA’nın sonuçları incelenirken yabancı öğrencilerin durumu ortaya konularak çözüm olarak ‘ek almanca kursları’ gibi destekler önerilmektedir, “özellikle Almanca bilmeyen Türk anneleri çocuklarına kitap okuyamadıkça bu sonucu düzeltmek mümkün değil”dir (FAZ, 7 Aralık 2004). “Türk öğrencilerin yüzde 50’si, en alt sınırın hemen üzerine, neredeyse dışarı çıkmaya bile yetmeyecek yeteneğe ancak yetiştiriyor”dur (FAZ, 7 Aralık 2004).

Üniversite eğitime kapı açan Türkiye’de düz liseler ve Anadolu liseleriyle eşleştirilebilecek “Real Schule” ve “Gymnasium” adı verilen okullarda yabancı öğrenci oranı sadece yüzde dörtken meslek liseleriyle eşleştirilebilecek “Hauptschule” ve “Berufsschule”de ise yüzde 15 olmasına ilişkin ve “yeni bir ‘alt tabaka’nın oluşması riski”ne dikkat çekilen metinlerde eğitimin yabancıların çocuklarından kaynaklanan sorunları irdelenmektedir (SZ, 4 Aralık 2004).

Yabancı düşmanlığının arttığına ilişkin araştırmaların sonuçlarının haberleştirildiği metinlerin yorumlanması ilgi çekicidir. Örneğin “Herkesten ve her şeyden Daha Fazla Korku” başlıklı metinde bazı politikacılar “Yabancıların dinlerini Almanya’da özgürce yaşamasını istemeyenlerin hepsi mutlaka yabancı düşmanı değildir” demek ve bu ‘istemeyiş’ toplumun kendisini İslam’ın kadınlara baskısı gibi ‘yabancılar özgü’ etkinliklerden korumasına çalışmasıyla açıklamaktadırlar, yabancıardan korkunun toplumda 2000 yılında yüzde 70 civarında olması da dikkat çekicidir (SZ, 3 Aralık 2004).

SZ’nin 2 Ocak 2005’te Almanya’daki Türk toplumunun önde gelenlerinden bankacı Cemal Güneş, kadın hakları savunucusu avukat Seyran Ateş ve oyuncu Tamer Yiğit’le yaptığı “Biz Yönlendirici Kültürü de Başaracağız” başlıklı, neredeyse tam sayfa büyüklüğündeki röportajda Almanya’daki Türklerin ekonomik ve sosyal durumları irdelenmektedir. Türk gençlerinin işsizliğinin, çocuklarının eğitim almalarının önündeki sorunların, kızlarının kültür ve din nedeniyle ‘birlikte’ eğitime karşı olduğu için önlerine konan engellerin, Türk kadınlarının ezilmişliğinin, uğradığı haksızlıkların, aşırı milliyetçilerin ve İslamcılarının saldırganlığının- dine eleştiri getirenlerin (Van Gogh Olayı) ve kadın hakları için çalışanların (Seyran Ateş olayı) saldırıya uğramasının üzerinde durulmaktadır. Türkler içerisinde radikal İslamcılığın güçlendiği vurgusu ve Türk kızlarının küçük yaşta zorla evlendirilmelerine ilişkin vurgular dikkat çekicidir. Türklerin Alman sosyal sistemi üzerinde yük olması da işlenen konulardan biridir. Oldukça olumsuz bir Türk imgesi sunan bir fotoğrafla güçlendirilen röportajda Almanya’daki Türk imgesine olumlu katkı yapacak hiçbir değerlendirmeye gidilmemesi düşündürücü bulunmaktadır (SZ, 2 Ocak 2005).

FAZ’ın tam sayfalık “Almanya için Döner” başlıklı röportajında ise dönerci Türklerle röportajlara yer verilirken Almanya’da dönercilik işinin nasıl geliştiği ve nasıl yapıldığı bilgilerinin yanı sıra “Türkler hem işsizlik parası alıyor hem çalışıyor” kanısını doğrulayan bir örneğe yer verilmekte, ayrıca

Almanya’da Türklerin tek işi dönercilikmiş gibi gösterilmekte ve Türklerin dil bilmemeleri vurgulanmaktadır.

*FAZ*da farklı kültürlerin bir arada yaşaması projesi “Multikulti”den yani çok kültürlülükten ‘hile-aldatmaca’ (Schummelei) diye söz eden metinlere rastlanırken (*FAZ*, 2 Aralık 2004), yine *FAZ*’da, CDU Parti kongresinin haberinde Merkel’in yüzde 88 oy alarak genel başkanlığa seçilmesi ve kongrenin detaylarıyla ilgili bilgi manşetten verildikten sonra Merkel’in konuşmasının aktarıldığı 2. sayfadaki bölümde Merkel’in uyum politikalarına yönelttiği eleştirilere ve kendi uyum politikalarına geniş yer verilmektedir. “Multikulti”nin birlikte değil yan yana yaşamak olduğunu ifade eden Merkel, “Multikulti” projesinin başından başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkum olduğunu ifade etmektedir. Alman değer sisteminin, insan varlığının dokunulmazlığının evrensel olduğunu ancak Berlin ve Köln’deki Türk kadınları için de geçerli olması gerektiğini ifade eden Merkel yabancıların Alman kültürünü kabul etmesini istemektedir:

“Kim Almanya’da yaşıyorsa, tarihsel olarak gelişmiş özellikle Hristiyan ve Yahudi kültür mirası ve aydınlanmayla karakterize edilen bir ülkede yaşıyor demektir. Bizim özgürlükçü, demokratik yönlendirici kültürümüz (unsere freiheitliche, demokratische Leitkultur) bu temelden beslenir.”

Bayan Merkel Anayasayı kesin olarak kabul etmesi için herkesin Alman vatandaşlığına geçmesini de istemektedir (*FAZ*, 7 Aralık 2004). CDU kongresiyle ilgili başka bir haberde, CDU’nun Almanya’daki yabancıların Alman vatandaşlığına geçişinde vatandaşlık yemini etmeleri istemesi (“CDU Vatandaşlığa Geçişte Anayasa Yemini İstiyor” ifadeleriyle başlığa çıkartılarak) ve kız çocuklarının zorla evlendirilmesine karşı ağır cezalar istediği vurgulanmaktadır (*FAZ*, 8 Aralık 2004).

2.2.13. Alman Basınında İslam Ya da “Radikalizm, Kadının Mağdur Edilmesi, Şiddet”

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi basında Türklerin sunumunda en etkili konulardan biri de İslam'ın sunumudur. Özellikle *FAZ*'ın İslam'la ilgili yayınları son derece olumsuz olmasıyla dikkati çekmektedir.

FAZ'ın 3 Aralık 2004'te “Bizim Özgürlükçü (Liberal), Demokratik Yönlendirici kültürümüz” adlı metin *FAZ*'ın İslam'la ilgili yayınlarını karakterize etmesi bakımından oldukça önemli bir örnektir. Aslında Hristiyan Birlik Partileri CDU/CSU'nun federal meclis grubunun göçmenlerden taleplerini içeren “Radikal İslamcılarla Mücadele ve Anayasaya Bağlı Müslümanların Desteklenmesi”ne ilişkin önergesinin haberi olan metinde “Almanya'daki 3 milyon Müslüman'ın yüzde biri yani 30 bini anayasaya düşman ve inançları ‘araç’ olarak kullanıyor (Anayasayı koruma raporunun verileri)” denilmekte, ancak sürekli Anayasanın ve temel değerlerin yadsınmasından, inkar edilmesinden bahsedilmektedir (*FAZ*, 3 Aralık 2004).

İslam'ın farklılıklarının vurgulandığı metinde batı demokrasinin köklerini Hristiyanlıktan ve Batı medeniyetlerinden (abendländisch) anlayıştan aldığı ifade edilmekte, Batı kültürünün barışçıl ve özgürlükçü olduğu belirtilerek İslam kültürünün böyle olmadığı ve Batıya uyum sağlayamadığı söylenmektedir (*FAZ*, 3 Aralık 2004).

Uyumun elbette asimilasyon anlamına gelmediği fakat anayasal devleti ve ‘demokratik, barışçı ‘yönlendirici’ kültürün tanınmasının gerekliliğinin ifade edildiği metinde, Müslüman kadınların ve kız çocuklarının zorla evlendirilmesi, spor derslerine ve okul gezilerine katılmasının aileleri tarafından engellenmesine dikkat çekilerek uyum için çözüm olarak bu engellemelerin önlenmesi ve Almancanın Müslümanlar tarafından öğrenilmesi önerilmektedir (*FAZ*, 3 Aralık 2004).

Yurt dışından gelen imamların Almanya'da kurulan camilerde Alman devleti ve anayasal düzeni, batı kültürüne karşı nefret yayan vaazlarına dikkat çekilmekte ve yurt dışından imamların ülkeye gelmesi eleştirilmektedir (Alman devletinin kendi imamlarını yetiştirmesi zaten öteden beri tartışılan bir konu) (FAZ, 3 Aralık 2004).

Gerçi önergede bulunan, "Müslümanlar Almanya'nın sürekli, önemli ve değerli bir bileşeni haline gelmiştir" ifadesine de metinde yer verilmiştir ama metnin genelinde farklılıklar öne çıkarılarak okuyucunun algısındaki olumsuz imgelerin pekişmesi söz konusudur (FAZ, 3 Aralık 2004).

Yine FAZ'da "Gözünüzü Açın" başlığıyla yayınlanan metinde anayasa karşıtı İslamcı hareketlerin güçlendiği, entrikaların artık 'görmezden gelinemeyecek' hale geldiği vurgulanmaktadır. Bu durumun tüm Müslüman nüfusa zarar verdiğinin de ifade edildiği metinde, "Radikal İslamcılık tartışılmadan uyum tartışılabilir" diyen ve ikisinin birbiriyle ilişkisi olmadığını savunan parlamentodaki sol eleştirilmekte, "körlükle", "görmezden gelmeyle", "gerçeği yadsımak-reddetmekle" suçlanmakta ve bu "büyük yalan" olarak nitelenerek uyumla radikal İslam'ın doğrudan ilgili olduğu tezi savunulmaktadır (FAZ, 3 Aralık 2004).

FAZ'ın "İslam'da Din Özgürlüğü Yok" başlığıyla yine 3 Aralık 2004'te yayınladığı okuyucu mektubunda İslam'ın kadına bakışı eleştirilmekte ve İslam'la Anayasa'nın bağdaşmadığı vurgulanmaktadır. Metinde, Müslüman ülkelerde ve Müslümanlığın baskın olduğu ülkelerde Müslüman olmayanlara haksızlık edildiği ve bunun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'yle de uyuşmadığı-bağdaşmadığı vurgulanmaktadır. İslam'ın İnsan Hakları Bildirgesindeki kişinin din değiştirme özgürlüğünü de kişiye tanımadığının vurgulandığı metinde buna cesaret eden-yeltenen Müslümanların da kovuşturmayaya uğradığı, ölümle tehdit edildiği ve hatta öldürüldüğü belirtilmektedir. Surelerden örnek verilerek bu ölüm emrini Kuran'ın verdiğinin aktarıldığı metinde yazar "İslam bugüne kadar din özgürlüğünü bilmiyordu-

kabul etmiyordu. Ama umarım bu değişir. Din özgürlüğü, barışı sağlayan, bizim uzun mücadeleler ve çabalar sonucu kazandığımız önemli bir ‘aracı’dır” demektedir (FAZ, 3 Aralık 2004).

Metinde Almanya’da yaşayan Müslümanların büyük çoğunluğunun dinden beslenen terörü reddetmeye karar verdiği belirtilerek “Bizimle barış içinde yaşamak istiyorlar” denilmesi, ancak bu bir arada yaşamın İslam’ın temel talepleri nedeniyle mümkün olup olmadığının soru işareti olarak kaldığının ifade edilmesi de dikkat çekicidir (FAZ, 3 Aralık 2004).

FAZ’ın 15 Aralık’ta yayınladığı Prof. Dr. Renate Köcher’in yarım sayfalık “Çoğunluk tekrar tekrar çatışma bekliyor” başlıklı değerlendirmesi ise konumuz açısından oldukça dikkate değer bulunmaktadır. İslam’a meydan okumanın Avrupa’nın ne olduğu ve gelecekte olmak istediği sorularından kaçmasına bahane oluşturduğu ve kaçma şansı verdiğini yazan Köcher Avrupa’da yaşayanların büyük çoğunluğunun Avrupalı kimliğini artık Hristiyan kökleriyle tanımlamadığını söylemektedir.

“AB Anayasası tartışması ve komisyonlardaki dağılıma ilişkin münazaralar ve Türkiye ile müzakerelerin hızlı ve şüphelerle başlaması artık açık hale getirdi ki, Avrupa ya da en azından politik çoğunluk, artık kendisini Hristiyan kökleri ve değerleri üzerinden tanımlamak istemiyor” (FAZ, 15 Aralık 2004).

Metnin girişinde uzunca, artık Alman toplumunun dini değerlerinin ne kadar zayıfladığı istatistiklerle anlatılarak “Alman nüfusuna – halkına göre Almanya ve Avrupa’nın kimliğini oluşturan değerler: Özgürlük, demokrasi, materyalizm ve insanlık haysiyetine saygı” denilmektedir. Köcher, özetle, Avrupalıların artık kendilerini Hristiyanlık kökleriyle tanımlamamasına rağmen İslam’ın Avrupa’ya uyum sağlayamayacağını düşündüğünü kanıtlamak istemektedir.

Köcher'e göre, Avrupa'daki Hristiyan kültürü mesafe koyma, bireyselleşme ve özelleşmeyle karakterize ediliyor "İslam ise modern batı toplumları ve bireyselleştirilmiş, özelleştirilmiş Hristiyanlığın yanından bile geçmiyor"dur (FAZ, 15 Aralık 2004).

Köcher İslam ülkelerindeki ve Müslüman cemaatlerdeki dindarlar sınıfının, Avrupa toplumlarında açık biçimde, esas olarak tek tek grupların fanatizmi ve Hristiyanlığa, Anayasaya, Avrupa Devletleri'nin başlangıç/oluşum fikrine karşı bir tasarı gibi algılanan bir tertip olduğunu söylemektedir. Köcher'in değerlendirmelerinde Alman halkına göre İslam, her şeyden önce kadının mağdur edilmesi, fanatizm, dogmatik katılık, farklı düşünenlere karşı hoşgörüsüzlük, şiddet eğilimi-şiddete hazır olma, inançlı olmakla sofuluk arasındaki güçlü bağ, politik etki için çabalamayla eştir (FAZ, 15 Aralık 2004).

Almanların İslam'la ilgili değerlendirmelerinin istatistiklerle verildiği metinde ve bu iki kültürün yan yana yaşamasının mümkün olmadığını düşünenlerin nüfusun çoğunluğu oluşturduğu, tekrar tekrar çatışma beklediği belirtilmektedir:

"Yani Hristiyanlık ve İslam öyle farklı bulunuyor ki, çoğunluk barış içinde bir "bir arada-yan yana yaşamı tasavvur edemiyor. Nüfusun yüzde 55'i bir arada yaşamının ağır çatışmalara neden olacağını belirtirken nüfusun sadece yüzde 29'u barış içinde birlikte yaşamayı mümkün görüyor. Bu soruda kararsızların oranı ise yüzde 16" (FAZ, 15 Aralık 2004).

Başka bir tabelada ise veriler çok daha çarpıcı biçimde sıralanmaktadır. Buna göre, Alman halkının yüzde 70'ine "hayırseverlik" kavramı Hristiyanlığı çağrıştırırken, sadece yüzde 10'una İslam'ı çağrıştırmaktadır. "Hayır için Bağış" kavramı ise Hristiyanlık için yüzde 69, İslam için yüzde 9'dur. "İnsan Haklarına önem verilmesi" kavramı dendiğinde Alman halkının yüzde 61'i bunu Hristiyanlıkla ilişkilendirmiş, nüfusun sadece

yüzde beşinin aklına İslam gelmiştir. İslam’la ilgili çağrışımların oranının yüksek olduğu kavramların bazıları ise şunlardır: “Sofuluk” yüzde 55 (Hristiyanlık için bu oran yüzde 25); “Farklı düşünenlere hoşgörüsüzlük” yüzde 66 (Hristiyanlık için bu oran yüzde 21); “Kadının mağdur edilmesi” yüzde 85 (Hristiyanlık için bu oran yüzde 17); “Fanatiklik” yüzde 75 (Hristiyanlık için bu oran yüzde 6); “Şiddet eğilimi” yüzde 65 (Hristiyanlık için bu oran yüzde 4).

Almanya’da Müslümanlar denilince nüfusu 3 milyonu bulan Türklerin anlaşıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Müslümanlığın radikal İslam’la özdeşleştirilmesi ise sık rastlanan bir durum olarak gözlenmektedir.

2.2.14. Türkler ve Türkiye ile İlgili Başlık Seçimi Ya da “Gözünüzü Açın” “Avrupa’nın Birliği Tehlikede”

Basında yer alan metinlerin başlıkları gazetenin editoryal çizgisini en çok ifade eden unsurlardandır. Metin ‘yansız’ olsa bile, örneğin bir politikacının Türkiye karşıtı sözlerinin aktarımından ibaret olsa bile başlık ve alt başlıklar haberin sunumunda olumsuzlukların öne çıkmasına neden olmaktadır.

İncelenen dönemde özellikle Türkiye karşıtı ve Türkleri eleştiren politikacıların sözlerinin daha sık haber yapıldığı ve bu politikacıların sözlerinin başlığa çıkarıldığı, başlıklar ve ara başlıklarla olumsuzlukların pekiştirildiği ve zaman zaman da metinlere alaycı başlıklar atıldığı görülmektedir.

Çarpıcı başlıkların bazı örnekleri şunlardır: “Keyfi Kaçıran Evet Sözcüğü” (SZ, 6 Aralık 2004); “Türkiye Kıbrıs’ı tanımak zorunda” (SZ, 18 Aralık 2004); “Uçan Halıda” (SZ, 17 Aralık 2004); “Karin Ağrıları ve Uzlaşmalar” (SZ, 18 Aralık 2004); “Büyük, Fakir ve Müslüman: Türkiye’nin

Üyeliği Pahalya Mal Olacak” (SZ, 18 Aralık 2004); “Büyük Ama” (SZ, 18 Aralık 2004); “Ağzınızı Açın Türk Geliyor” (SZ, 20 Aralık 2004); “Gözünüzü Açın” (FAZ, 3 Aralık 2004); “İslam’da Din Özgürlüğü Yok” (FAZ, 3 Aralık 2004); “Avrupa’nın Birliği Tehlikede” (FAZ, 6 Aralık 2004); “Kohl: Vicdansızlık ve Hilekarlık – Türkiye ile Müzakerelere Başlamadan Önce Uyarılar - Bu Ülke AB için çok Büyük” (FAZ, 15 Aralık 2004); “Çok Büyük, Çok Fakir, Çok Farklı” (FAZ, 15 Aralık 2004); “Kamuoyuna Karşı Değil” (FAZ, 15 Aralık 2004); “AB Kürtlere Yardım Etmek Zorunda” (SZ, 21 Aralık 2004); “Artık Yapacak Bir Şey Yok” (FAZ, 17 Aralık 2004); “Türkiye Asya’nın Bir Parçasıdır” (FAZ, 17 Aralık 2004); “Üyelik Süreci: Artık Durdurulamaz mı?” (FAZ, 18 Aralık 2004);

2.2.15 Gazetelerdeki Görsel İçerikli Yayınlar Ya da „Byıklı Erkekler’ ve „Başörtülü Kadınlar’ Türkler

Zirve döneminde SZ ve FAZ’da yayınlanan karikatürler ve fotoğraflar da gazetelerin çalışmada şimdiye kadar ortaya konulan Türkler ve Türkiye’ye yönelik yaklaşımları doğrultusunda mesajlar taşımaktadır. Fotoğrafların ve karikatürlerin sunduğu Türk ve Türkiye imgesinin oldukça olumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Fotoğraf ve karikatürler Türkiye ile Avrupa ülkelerinin farklılıklarını vurgulayan, Türklerin Avrupa’ya ait olmadığı fikrini güçlendiren görüntüler olarak değerlendirilmektedir.

Fotoğraflarda Türkler söz konusu olduğu zaman, bıyıklı erkek ve başörtülü kadın fotoğraflarının tercih edildiği, Türkiye söz konusu olduğu zamansa yoksulluğun ve geri kalmışlığın vurgulandığı görülmektedir. Karikatürlerde ‘şalvarlı’ ‘fesli’ ‘bıyıklı’ Osmanlı’ya gönderme yapan figürler öne çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Alman basınında yayınlanan Türkler ve Türkiye ile ilgili fotoğraf ve karikatürleri karakterize ettiğine inandığımız, incelenen dönemde SZ ve FAZ’da yayınlanan bazı fotoğraf ve karikatürlere yer vererek, basında görsel içerikte Türklerin ve Türkiye’nin nasıl sunulduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

Görüntü:1

(SZ, 16 Aralık 2004)

Görüntü 1’de Türkiye’nin AB’ye girmesini destekleyen Türkler resmedilmektedir. Ankara’da zirveden çıkacak kararı beklediği anlaşılan kalabalığın sadece erkeklerden oluşması oldukça ilgi çekicidir. Türklere ilişkin kasketli ve bıyıklı erkek imgesi güçlendirilmektedir. Fotoğraf altında Schüssel’in sözlerine yer verilmekte ““Türkiye’yi kapının önünde açlıktan ölmeye bırakmamalıyız”: Ankara’daki AB destekçileri yakın dönemde üyeliği umuyorlar” denilmektedir. Metnin içeriğinde Schüssel’in sözlerinin devamının “Ama tam üye de yapmamalıyız” fikriyle devam ettiği hatırlandığında fotoğrafın metni güçlendirdiği görülmektedir.

Görüntü: 2

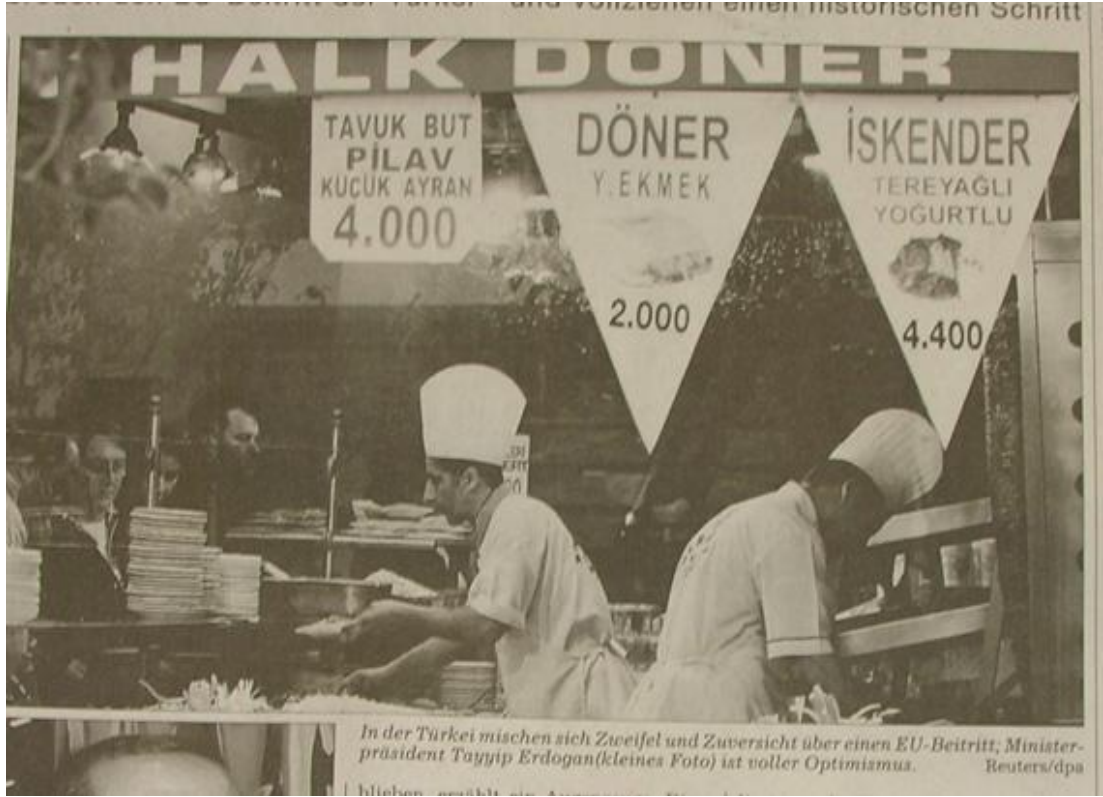

(SZ, 14 Aralık 2004)

Görüntü 2 Almanya'ya uyum sağlaması hedeflenen yabancı kadınlara verilen Almanca derslerinden bir fotoğraftır. Metinde yabancı kadınlar için düzenlenen Almanca kursuna katılan kadınlar arasında İtalyan ve Yunan kadınlar da (Türk kadınlar da metinde belirtilmektedir) olduğu belirtilmekte ancak görüntülü içerikte başörtülü bir kadın tercih edilmektedir. Yabancı dendiğinde başörtülü kadınların ve Müslümanların, dolayısıyla Türklerin anlaşıldığı Almanya'da bu imgeleri güncellemek, yeniden üretmek imgelerin güçlenmesine neden olmaktadır. Fotoğrafta başörtülü, muhtemelen Türk olan, kadın "Ben Almanım, Sen Almansın, Biz Almanız" yazmaktadır.

Fotoğraf altında ise "Uyum – Bu ne demek?" Kadınlar sözlükteki cevabı okuyorlar ve ne kastedildiğini anlamıyorlar" denilerek yabancıların uyumun ne olduğunu anlamadığı, uyumda başarısızlığın nedenlerinin yabancılar olduğu fikirleri güçlendirilmektedir.

Görüntü: 3

(SZ, 18 Aralık 2004)

Görüntü 3'te AB zirvesinin Türkiye ile müzakerelere başlama kararının Türkiye'deki yansımalarının anlatıldığı metin için seçilmiş olan bir fotoğraf görülmektedir. Almanya'da Türkler denildiğinde dönerciliğin akla geldiği göz önünde tutulduğunda Türkiye'den de dönerci görüntüsü kullanılarak Türklerin sadece dönercilik (gibi işler) yaptığı imgesi güçlendirilmektedir. Görüntü 3a ise Almanya'da dönercileri anlatan tam sayfa bir röportajda kullanılan fotoğraflardan biridir ve metnin içeriğine bakıldığında Almanya'ya Türkiye'den gelen Türk gençleri dil bilmediği için dönercilik yapmaktadırlar.

Görüntü: 3a

(SZ, 18 Aralık 2004)

Görüntü: 4

(FAZ, 13 Aralık 2004)

Görüntü 4 yabancıların Almanya'ya uyumu konusundaki geniş bir metinde kullanılan fotoğraftan oluşmaktadır. Almanya'da kadınların kendi kültürlerinin baskısı altında yaşadığı ve geleneksel davranış kalıplarıyla Almanya'nın sunduğu olanaklar arasında kaldıklarının işlendiği metnin fotoğrafına yine başörtülü iki kadının çıkarıldığı görülmektedir. Ağırlıklı olarak Türk kadınlarından bahsedilen fotoğrafla Türk kadınlarının hepsinin baskı altında ve başörtülü olduğuna ilişkin imgeler güçlendirilmektedir.

Görüntü: 5

(SZ, 2 Ocak 2005)

Görüntü 5, Almanya’da Türk göçmenlerin uyum sorunlarının işlendiği tam sayfalık röportajın görsel içeriğinde Türklerin nasıl sunulduğunu göstermektedir. Türk aday Türklerin bu ‘koşut toplum’unda Türklere propaganda yapmaktadır. Fotoğraf altındaki “Bir, iki, çok sayıda koşut toplumlar: Almanya göçten onlarca yıl sonra göçmenlerini ve onların sorunlarını keşfetti” yazısı koşut toplum tartışmalarına dikkati çekmektedir.

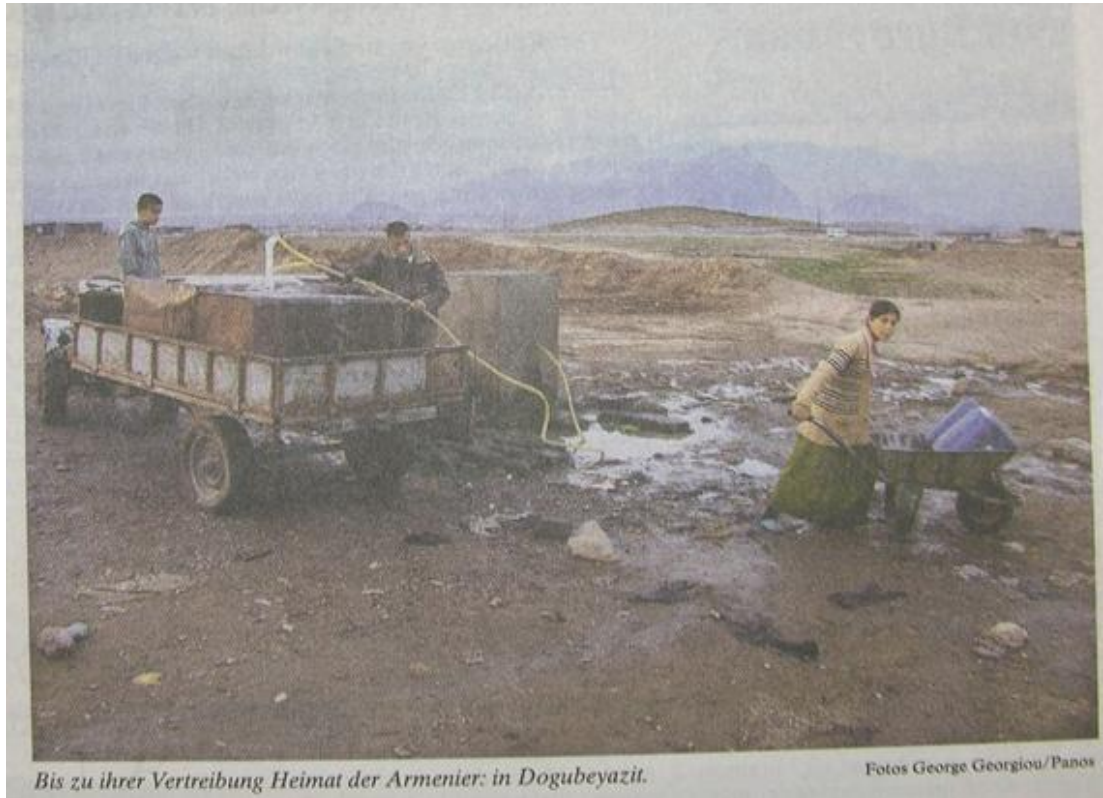
Görüntü: 6

(FAZ, 22 Aralık 2004)

Görüntü 6'da Müslüman bir kız öğrenci Almanya'daki sınıfında ders dinlemektedir. Fotoğraf Müslüman kız çocuklarının kültürleri ve dini inançları gereği yüzme dersi, okul gezileri gibi okul görevlerini yerine getirememesinin son derece olumsuz bir biçimde anlatıldığı bir metnin tamamlayıcısı olarak kullanılmıştır ve türbanlı kız çocuğu seçilerek farklılıklar bir kez daha vurgulanmaktadır. Okulda sırasında oturan türbanlı küçük kız arkadaşlarının yanında çok ayıksı durmaktadır.

Görüntü 7:

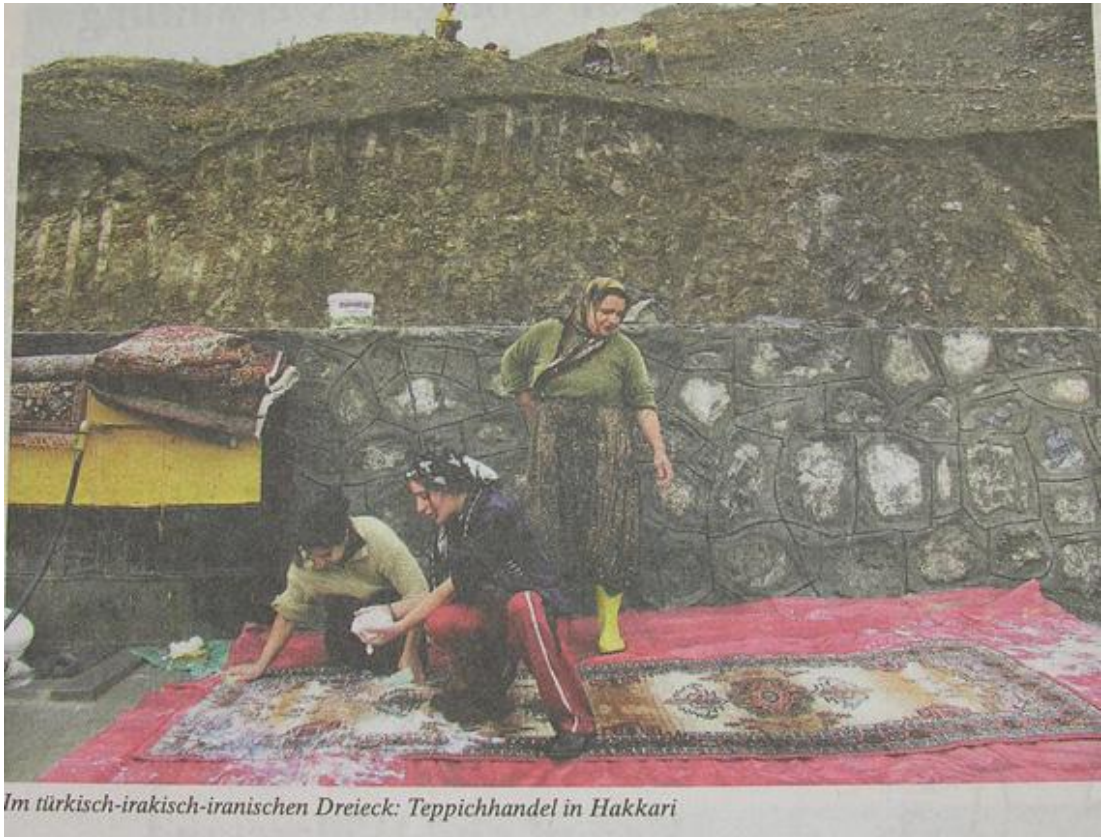

(FAZ, 16 Aralık 2004)

Türkiye'ye ilişkin yoğun yayın yapılan zirve döneminde çok sayıda Türkiye fotoğrafı da kullanılarak yazılı içeriklerde ifade edilen fikirler desteklenmeye çalışılmaktadır. Görüntü 7'de Ağrı Doğubayazıt'tan bir kare gazetenin sayfalarına yansımaktadır. Fotoğraf altında "Sürgün edilmelerine

kadar Ermenilerin ana yurdu: Doğubayazıt'ta" yazan Görüntü 'de Türkiye'de yaşam resmedilmek istenmektedir. Türkiye'deki gerçekliğin sadece bir bölümü yansıtılarak geri kalmışlık ve yoksulluk vurgulanmakta, Türkiye'ye ilişkin olumsuz imgeler pekiştirilmektedir.

Görüntü: 8

(FAZ, 16 Aralık 2004)

Görüntü 8 ise Hakkari'de halı ticareti yapılan yerde kadınların çalışmasını gösteren fotoğraftan oluşmaktadır. Bu fotoğrafla sunulan Türkiye imgesi, FAZ'ın Türkiye ve Türklerle ilgili metinlerinde ifade edilen değerlendirmeleri güçlendirmekte, Alman kamuoyunun bilincindeki olumsuz imgeleri de pekiştirmektedir. Fotoğraf altında Hakkari'nin Türkiye-Irak ve İran üçgeninde bulunduğu da vurgulanarak tarihsel birikimi nedeniyle olumsuz

anlam taşıyan ‘uzak’, ‘doğu ülkesi’ imgeleri de güncellenmekte, Türkiye’nin AB’ye üyeliğine coğrafi konum nedeniyle karşı çıkanların fikirleri de güçlendirilmektedir.

Görüntü: 9

(FAZ, 16 Aralık 2004)

Görüntü 9’da Türkiye’deki Türk kadını da Almanya’da olduğu gibi başörtülü resmedilmekte, bir cami ve Türk kadını aynı çerçeve içerisinde sunularak Türkiye’nin İslam ülkesi olduğuna ilişkin imgeler güçlendirilmektedir. Fotoğraf altında ise “Suriye, Irak, İran ve Ermenistan sınırı boyunca: Adana’da Türkiye’nin en büyük camisi” denilerek Türkiye’nin Suriye, Irak ve İran’la sınırı olduğu vurgulanmaktadır.

Görüntü: 10

(FAZ, 16 Aralık 2004)

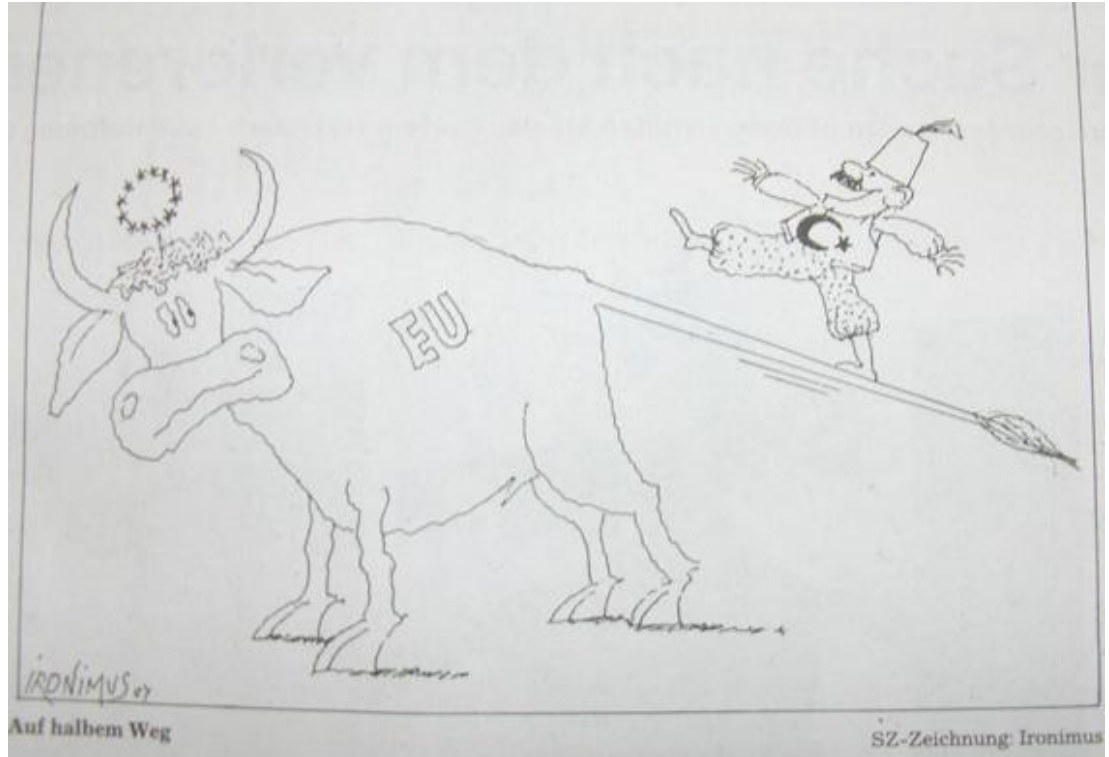
Görüntü 10 Türkiye’de yaşamın ve Türk erkeklerinin basında nasıl sunulduğuna iyi bir örnek olarak değerlendirilebilir. Mardin’de kahvehanede oturan Türk erkeklerinin yaşamından bu kesitle tüm Türkiye’de yaşam tüm yaşam kesimleri arasında özdeşlik kurulmaktadır. Söz konusu bu fotoğrafların Türkiye-AB ilişkileriyle ilgili metinlerle birlikte yayınlandığı dikkate alındığında Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkanların gerekçelerinin fotoğraflarla desteklenmeye çalıştığı, bu nedenle olumsuz imgelerin pekiştirildiği söylenebilmektedir.

Görüntü: 11

(FAZ, 18 Aralık 2004)

Görüntü 11 Türkiye-AB ilişkileri bağlamında FAZ'da yayınlanan bir karikatürdür. Erdoğan'ın kızıağı Türkiye'nin AB'ye girişini destekleyen politikacılar ve ABD'nin o dönemki başkanı Bush tarafından çekilmektedir.

Sarıklı, şalvarlı ve saray soytarılarının ayakkabılarına benzer ayakkabılarıyla resmedilen Erdoğan oldukça mutlu görünmektedir. Kızıağı çeken Avrupalı politikacılar da durumlarından hiç şikayetçi görünmemekle birlikte 'kızıağa koşulan geyik'tirler. Politikacıların tarihteki son derece olumsuz Türk imgesine gönderme yapılan motiflerle resmedilen Türkiye'yi AB'ye yakınlaştırdığı anlaşılmaktadır.

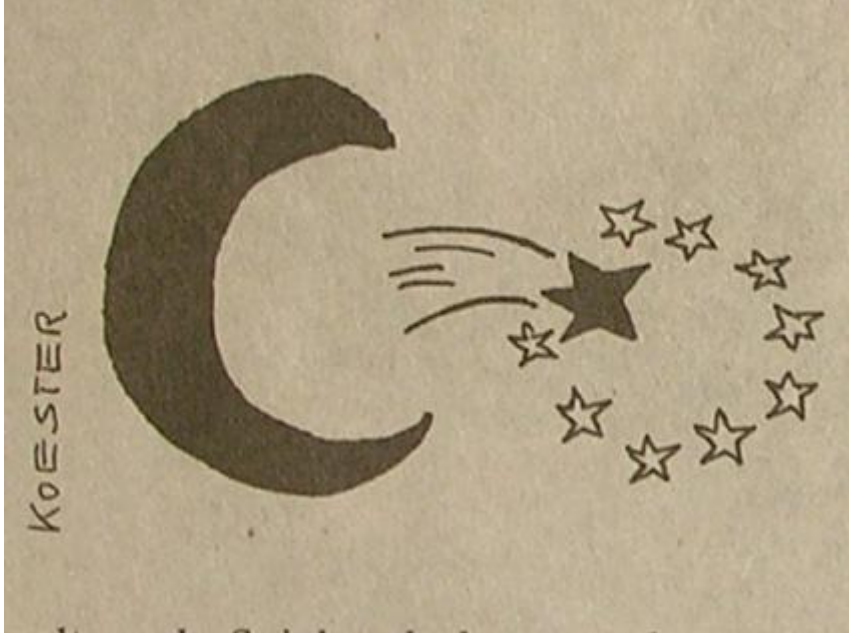
Görüntü: 12

(SZ, 17 Aralık 2004)

Zirve kararının artık belli olduğu gün 17 Aralık'ta SZ'de yayınlanan karikatür Görüntü 12'de gösterilmektedir. Karikatürde AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlama kararıyla ortaya çıkan durum konu edilmektedir.

Türkiye fesli, bıyıklı, şalvarlı ve (karardan) son derece mutlu bir adamla karakterize edilirken, AB Türkiye'ye sadece kuyruğunu uzatmış ancak Türkiye'ye kendi sırtına çıkmasına neden olacak yolu açmış bir öküz olarak resmedilmektedir. Olumsuz Türk imgesi bu karikatürde de pekiştirilmektedir.

Görüntü 13

(FAZ, 21 Aralık 2004)

Görüntü 13'de Ayyıldızın yıldızı AB'nin yıldızlarının ortasına doğru gelerek AB'ye katıldığı ifade edilmektedir. Ancak bu çizimin kullanıldığı metin tarihsel ayrılıkları vurgulayan, tarihteki olumsuz imgelere atıf yapan bir metin, Türkiye'ye son derece olumsuz yaklaşan bir metindir. Bu durumda hilalin vurgulandığı, AB yıldızları ile ay yıldız arasında renk farkının farklılıklara gönderme yaptığı söylenebilmektedir.

Görüntü: 14

(SZ, 18 Aralık 2004)

Görüntü 14'te 18 Aralık 2004 tarihinde SZ'de yayınlanan ve Türkiye-AB ilişkilerini sembolize eden bir karikatür görülebilmektedir. Karikatürde AB küçük bir çam ormanı ile sembolize edilmektedir. Noel baba kıyafeti giymiş ancak pantolonunun paçalarını diz altına kadar sıvayarak bu kıyafeti şalvara dönüştürmüş bıyıklı bir Türk (muhtemelen Erdoğan) Türkiye'yi sembolize eden bir yapma çam ağacını diğer ağaçların arasına yerleştirmek üzere ormana götürmektedir. "Doğudan bir ışık" adlı karikatürde AB ülkelerini temsil eden gerçek çam ağaçlarının başlarındaki yıldızlarla, yapay çam ağacının başındaki hilal aydan yayılan ışığın farklı olduğu vurgulanmaktadır. Çam ağaçlarının canlılığı, güzelliği, yapraklarının yoğunluğu AB'nin değerlerini sembolize etmekte, bu yapay çam ağacında ise deyim yerindeyse yaprak bulunmamaktadır. Hatta plastik olduğu için gelişme ve diğerleri gibi olma şansı da kesinlikle, hiçbir koşulda yoktur. Karikatür, farklılıkları vurgulayan, olumsuz değerlendirmeler içeren fikirleri güçlendiren, olumsuz imgeler üreten ve var olanları da pekiştiren bir karikatürdür.

SONUÇ

Alman basının Türkler ve Türkiye ile ilgili yayınlarındaki yaklaşımı, Türkiye'nin AB ile ilişkileri ya da daha genel anlamda uluslararası ilişkileri açısından ve Almanya'da yaklaşık 3 milyon Türk kökenli göçmen yaşaması nedeniyle önemsenmektedir.

Alman basının yaklaşımı üzerinde daha fazla düşünülmesine ve bu tavrın daha fazla tartışılarak Türkiye ve Türkler açısından daha nesnel hale gelmesine katkıda bulunmayı amaçlayan bu çalışma, Alman basınında Türk imgesini, AB'nin Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlama kararının alındığı 17 Aralık 2004 AB Zirvesi sırasında yüksek tirajlı iki ulusal Alman gazetesi *Süddeutsche Zeitung* ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* örneğinde incelemekte ve Türkiye-AB ilişkileri bağlamında yapılan yayınlarda son derece olumsuz Türkiye ve Türk imgelerinin üretildiğini ortaya koymaktadır.

İncelenen gazeteler farklı politik eğilimleri temsil etmekle beraber Türkler ve Türkiye söz konusu olduğunda olumsuz imge üretmek noktasında benzerlik göstermektedir. Sol liberal eğilimi temsil eden *SZ* Türkiye ile ilgili yayınlarında insan hakları, özgürlükler, Kıbrıs, Ermeni tezleri bağlamında yayın yaparken, sağ liberal-muhafazakar çizgiyi temsil eden *FAZ* kültürel farklar, Hristiyan-İslam ayrımından kaynaklanan farklar bağlamında yayın yapmaktadır.

Gazetelerin ürettiği olumsuz Türkiye ve Türk imgelerinin tarihsel kökenlerinin incelendiği çalışma bu imgelerin tarihsel süreç içerisinde oluştuğunu, modern Alman toplumunda etkisini halen sürdürdüğünü ve basının da bu etkinin sürdürülmesine eski imgeleri güncelleyerek ve yeni olumsuz imgeler üreterek katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Alman kültüründe Türk imgesinin Türk-Alman ilişkilerinin yaklaşık bin yıldır süren tarihi içerisinde, dönemin koşullarına ve toplumsal yapının

gereklerine göre şekillendiği görülmektedir. Modern toplumlar için de imge üretiminde belirleyici olan sosyal ve ekonomik ilişkiler, ihtiyaçlardır. Bu anlamda Türk imgesi Avrupa ve Almanya için hep bir ötekileştirme aracı olarak kullanılmış ve ötekileştirme amaçlı imgeler ilk Alman gazeteleri *Yeni Haber*'lerden bu yana basın aracılığıyla kitleleştirilmiştir.

Modern Alman toplumunda basının bu tarihsel birikime eleştirel yaklaşması, ülkeler ve halklar arasında köprü kurma, gerilimli meselelerde kamuoyunu yatıştırma, toplumsal barışa ve huzura, uluslararası ilişkilere yansız bir biçimde yayın yaparak katkı sağlama gibi işlevler görmesi beklenirken, Alman basınında hem tarihsel birikimin etkisinin devam ettiği hem de basının hakim toplumsal ilişkilerin etkisinden kurtulamadığı, yansız ve bağımsız bir yayıncılık anlayışıyla hareket etmediği görülmektedir.

Alman basının Türkler ve Türkiye ile ilgili yayınlarda genel eğilimi gerçekliğin bir bölümünü alarak tamamı gibi sunmak, olumsuzlukları ve farklılıkları öne çıkartarak vurgulamaktır. Basının Türklere ve Türkiye'ye ilişkin sunduğu imgeler gerçekliğin tamamıyla örtüşmemektedir. Bu anlayış, gazetelerin metinlerine, fotoğraf ve karikatürlerine, kısacası bütün içeriğine yansımaktadır. Alman kamuoyu basın aracılığıyla Türkiye ve Türkler konusunda güdülenmektedir.

Basın Alman politikasında Türkiye ve Türklerle, Türkiye-AB ilişkileriyle ilgili hakim anlayıştan farklı bir açılıma izin vermemektedir. Türkiye'nin Kıbrıs, Ermeni tezleri, Kürt sorunu, AB politikası gibi hassas olduğu ulusal politikalarında Türkiye hep haksız sunulmakta ve Türkiye'nin ulusal politikalarına aykırı tezler savunulmakta ya da vurgulanarak ifade edilmektedir. Basının bu tavrı toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminde egemen söylemlerin yeniden üretilmesi ve kamuoyunun bu doğrultuda güdülenmesinden başka bir sonuç doğurmamaktadır.

Öte yandan Türkiye anti-demokratik bir İslam ülkesi gibi sunularak AB'nin ne olduğu, Avrupalı kimliğinin ne olduğu tartışması da Türkiye üzerinden yürütülmektedir. Avrupa, tarihi boyunca olduğu gibi modern toplumda da Türkiye'nin ve Türklerin ötekileştirilmesi aracılığıyla kendi kimliğini oluşturmakta, yeniden üretmektedir.

KAYNAKÇA

AYŞE, Ayşegül; “Gibt es türkische Blondinen?”, **Agenda**, Nr. 22/1999, s.60-61.

AKAD, Aylin; **Popüler Kültür ve Pop Art’ta Yazı-İmge Birlikteliği**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, **Hatay, 2008.**

AKBULUT, Nazire; **Das Türkenbild in der neuen deutschen Literatur 1970-1990**, Verlag Köster, Berlin, 1993.

AKPINAR DELLAL, Nevide; **Alman Kültür Tarihi’nden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler. Avrupa’da Türk İmgesine Bir Katkı**, Ankara, Türk Kültür Bakanlığı Tarih Kurumu Basımevi, 2002.

AKPINAR DELLAL, Nevide; **Türk Sorunu. Asya-Avrupa Ekseninde Türkler**, İstanbul, Büke Kitapları, 2006.

AKPINAR DELLAL, Nevide; **Das Türkenbild in Deutschsprachigen "Neuen Zeitungen" aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts** (16. Yüzyılın Birinci Yarısında Alman Dilinde Yayımlanmış Olan "Neue Zeitungen" Adlı Belgelerle Türk İmgesi), Doktora Tezi, Adana, 1997.

AKŞİN, Sina; “Batıda Türk İmgesi”, **Mülkiye Dergisi** sayı:245 (Erişim) http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=138&tmpl=component&format=raw&Itemid=2, 09.07.2009.

ALEMDAR, Korkmaz, ERDOĞAN, İrfan; **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınları, 2002.

ALEMDAR, Korkmaz; **İletişim ve Tarih**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2001.

ALEMDAR, Korkmaz; **“Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri”**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Yayınları, 1981.

ARSLAN, Ali; “Medyanın Profesyonellik İdeolojisi ve Toplumsal Çevresi İle Olan İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 2004, (Erişim): <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/90/88>, 03.07.2009.

BECKER, Jörg; “Türkisch-deutsche Medienbeziehungen: Phasen und Systematik”, **Migranten und Medien. Neue Herausforderungen an die Integrationsfunktion von Presse und Rundfunk**, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2000, s.106-115.

BERGER, John; **Görme Biçimleri**, çev: Yurdanur Salman, İstanbul, Metis Yayınları, 13. Baskı, 2007.

BURÇOĞLU, Nedret Kuran; “AB’de Tansiyon Hep Yüksek Acaba Neden?” **Sabah Gazetesi**, 24.09.2004 (Erişim): <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/10/17/cpsabah/rop106-20040919-102.html>, 10.09.2009.

BURÇOĞLU, Nedret Kuran; “The Image of “Self” and The “Other” In The Works of The Turkish Migrant Authors In Germany”, **Multiculturalism: Identity and Otherness**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1997.

BURTON, Graeme; **Görünenden Fazlası**, çev: Nefi Dinç, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995.

DELGADO, Manuel; **Die “Gastarbeiter in der Presse. Eine Inhaltsanalytische Studie**. Opladen, 1972.

DORA, Serkan; **Büyüyen Fotoğraf Küçülen Sosyoloji**, İstanbul, Babil Yayınları, 2003.

EULGEM, Birgit, KACZMARİK Richard, WEİSER Elke; **“Meldungen und Filmberichte der “Berliner Abendschau” über den türkischen Bevölkerungsteil in Berlin”** (West). Berlin, 1980.

EYÜBOĞLU, Ercan; “İletişim, Siyaset, İktidar, Medya”, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, der: Korkmaz Alemdar, İstanbul, Afa Yayıncılık, 1999, s.43-56.

FİSCHER, Ernst; **Sanatın Gerekliliği**, çev: Cevat Çapan, Ankara, Verso Yayıncılık, 7. Baskı, 1993.

FİSKE, John; **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev: Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Basım, 2003.

GOLDBERG, Andreas;” Importierte Fremdheit”, in: **Zeitschrift für Kulturaustausch**, Nr. 1-2/1997, s.132-136.

GÖKÇE, Orhan; **Das Bild der Türken in der deutschen Presse : eine Inhaltsanalyse der Berichterstattung zum Besuch des türkischen Ministerpräsidenten Turgut Özal im Herbst 1984 in der Bundesrepublik Deutschland**, Giessen,1988.

GUÉRİN, Serge; “Bir Avrupa Günlük Basın Modeli Var Mı?”, **Medya Dünyası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

GUİRAUD, P; **Göstergebilim**, çev: Mehmet Yalçın, Ankara, İmge Kitabevi, 1994.

GÜNGÖR, Nazife; “Basın İktidar İlişkileri Açısından Türkiye’de Basın Özgürlüğü Tarihsel Bir Çözümleme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1-2, 1997, s.225-249.

GÜNGÖR, Nazife; **Popüler Kültür ve İktidar**, Ankara, Vadi Yayınları, 1999.

GÜR, Gürsel; **Das Türkeibild in der deutschen Presse unter besonderer Berücksichtigung der EU-Türkei-Beziehungen. Eine Inhaltsanalyse für den Zeitraum 1987-1995**, Frankfurt, Lang, 1998.

GÜROL, Ümit; **İtalyan Edebiyatında Türkler**, Ankara, İmge Yayınevi, 1987, s.9-15.

İNCE, Özdemir; 28.10.2007, (Erişim)
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7572803&yazarid=72>, 10.07.2009.

KARADEMİR, Fevzi; "Halk Bilmecelerindeki İmgesel Anlatım Üzerine", **Millî Folklor Dergisi**, Yıl: 20, Sayı: 78, 2008, s.75-87.

KEPPLINGER, Hans Mathias; **Die aktuelle Berichterstattung des Hörfunks. Eine Inhaltsanalyse der Abendnachrichten und politischen Magazine**, Freiburg/München: 1985.

KESKİN, Hakkı; "Die Türkei und die Türken in Deutschland. Anmerkungen zur Hörfunkberichterstattung", **1. Radioforum Ausländer bei uns.Tagungsbericht**, Stuttgart: Süddeutscher Rundfunk, 1989, s.57-66.

KULA, Onur Bilge; **Alman Kültüründe Türk İmgesi I**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1992.

KULA, Onur Bilge; **Alman Kültüründe Türk İmgesi II**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993.

KULA, Onur Bilge; **Avrupa Kimliği ve Türkiye**, İstanbul, Büke Yayınları, 2006.

LERCH, W. Günther; "Das gegenwärtige Türkei-Bild in den deutschen Medien und in der Öffentlichkeit", **Zeitschrift für Türkei Studien (ZfTS)** Jahrgang 4-1991, Heft 1.

- LUHMANN, Niklas; **Die Realität der Massenmedien**, Opladen, 1995.
- MCQUAİL, Denis; “Kitle İletişim Araçlarının Etkileri”, **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, der: Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, Ankara, Savaş Yayınları, 1983. s.45-85.
- MERTEN, Klaus; **Das Bild der Ausländern in der deutschen Presse**. Zentrum für Türkei Studien, Dağyeli Verlag, Frankfurt, 1986.
- NOLLER, Ulrich; “Die Werbung lernt Türkisch”, **taz**, s.18, 19.06.2000.
- ÖÇALAN, Muharrem; “Çocuk Algılamasında İmgelerin Önemi, Eğitimbilimsel Açıdan Çocuk Edebiyatında İmge Kullanımı” (Erişim) http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/muharrem_ocalan_cocuk_imge.pdf, 02.07.2009.
- ÖYMEN, Onur; “Neuer Botschafter Ankaras kritisiert deutsche Presse”, **SZ**: 11.07.1995.
- PEIRCE, Charles Sanders; **Dil ve Maddecilik**, çev: Esen Tarım, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985.
- SARTİ, Ingrid; “İletişim ve Kültürel Bağımlılık: Yanlış Bir Kavram”. **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, der: Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, Ankara, Savaş Yayınları, 1983. s.45-85.
- SCHOCK, Helmuth; **Kleines soziologisches Wörterbuch**, Dudenverlag, Mannheim, 1989.
- SPOHN, Margret; **Her şey Türk İşi, Almanların Türkler Hakkında 500 Yıllık (Ön)yargıları**, çev: Leyla Serdaroğlu, Özgün adı: **Alles getürkt: 500 Jahre (Vor)Urteile der Deutschen über Türken**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1996.

- ŞEN, Faruk; “Almanya’daki Türkler-Entegrasyon veya Gettolaşma”, **Medya Merceğinde Türkiye**, Ankara, Konrad Adenauer Stiftung Yayınları, 2006, s.121-131.
- TEGTMEİER, Sascha; “Nebenwirkung: Integration. Der deutsche Privatfunke Werner Felten hat mit dem türkischen Radiosender Metropol FM in Berlin so viel Erfolg, dass er bundesweit senden will”, in: **Die Tageszeitung**, 16. Dezember 2002
- TOKER, Arzu; “Italienische Sexbomben, türkische Kopftuchfrauen und andere Exotinnen: Migrantinnen im deutschen Fernsehen”, **Verwaschen und verschwommen. Fremde Frauenwelten in den Medien**, Frankfurt: Brandes & Apsel Verlag, 1996, s.31-46.
- TOLUN, Ayça; “Virtuelle Parallelwelten”, **Zeitschrift für Kulturaustausch**, Nr. 1-2/1997, s.136-138.
- TREBBE, Joachim; “Mediennutzung und Integration. Eine Integrationstypologie der türkischen Bevölkerung in Deutschland”, **Chancen und Gefahren der Mediendemokratie**, Konstanz: UVK-Verlag 2003, s.416-430.
- VAN DIJK, Teun A.: “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, **Medyayı İktidar, İdeoloji**, der: ve çev: Mehmet Küçük, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- YAYLAGÜL, Levent; **Kitle İletişim Kuramları**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2008.
- YOLCU, Nurhayat; “Almanya’da Basın”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 5, 1997, s.95-114.
- YILDIZ, Süleyman; “Türk ve Alman Toplumlarında Kültürel İlişkiler, İmgeler ve Medya”, **Millî Folklor Dergisi**, Yıl: 18, Sayı: 72, 2006, s.37-46.

EKLER

Tablo 1: SZ ve FAZ'ın 17 Aralık 2004 AB Zirvesi kapsamında Türkiye'yle ilgili yayınlamış olduğu metin-metin içerikli görsellerin bir aylık süreçte sayısal oranları.

GAZETENİN ADI	TÜRKİYE İLE İLGİLİ METİNLERİN TOPLAMI	DOĞRUDAN DOLAYLI METİN SAYISI		İMGE			TÜRKİYE'YE EVET-HAYIR		ULUSAL ÇIKARLARA UYGUN-UYGUN DEĞİL		METİNLERİN NESNEL- TARAFLI DAĞILIMI	
		Doğrudan Metin	Dolaylı Metin	Olumlu İmge	Olumsuz İmge	İmge Yok	Türkiye'ye Evet	Türkiye'ye Hayır	Uygun	Uygun Değil	Nesnel	Taraflı
SZ	94	78	16	4	37	53	8	20	0	31	48	18
FAZ	141	124	17	8	85	46	10	51	1	48	51	75

Tablo 2: SZ ve FAZ'ın metin-metin içerikli görsellerinin türlerine göre karşılaştırmalı dağılımı

GAZETENİN ADI	TOPLAM METİN	METİN-METİN İÇERİKLİ GÖRSELLERİN TÜRÜ							
		Haber	Kısa Haber	Haber-Yorum	Makale	Röportaj	Okuyucu Mektubu	İlan	Karikatür
SZ	94	29	11	17	24	5	0	5	3
FAZ	141	37	9	19	39	8	18	10	1

Tablo 3: SZ ve FAZ'ın içeriğinin alanlarına göre karşılaştırmalı dağılımı.

GAZETE NİN ADI	TOPLAM	METİNLERİN POLİTİKA / TOPLUM / EKONOMİ KADEGORİSİNDEKİ SAYILARI			
		Politika	Toplum	Ekono mi	Diğer
SZ	94	58	19	2	15
FAZ	141	98	16	11	16

Tablo 4: SZ ve FAZ'ın fotoğraf kullanımına göre içeriğinin karşılaştırmalı dağılımı.

GAZETENİ N ADI	TOPLAM	FOTOĞRAFLI METİNLERİN SAYISI			
		Fotoğraflı Metin Sayısı	Olumlu Fotoğraf (imge)	Olumsuz Fotoğraf (imge)	Nesnel Fotoğraf
SZ	94	26	1	9	16
FAZ	141	18	1	8	9

ÖZET

ETİKE, Şafak. Alman Basınında Türk İmgesi: 17 Aralık 2004 AB Zirvesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Bu çalışmanın konusu Alman Basınında Türk İmgesi'nin AB-Türkiye ilişkileri bağlamında ve özel olarak da AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlama kararının alındığı 17 Aralık 2004 Zirvesi örneğinde incelenmesidir.

Çalışmada Almanya'nın yüksek tirajlı biri liberal sol eğilimli ulusal gazetesi "Süddeutsche Zeitung"un diğeri de liberal sağ eğilimli ulusal gazetesi "Frankfurter Allgemeine Zeitung"un zirve dönemindeki bir aylık yayınları incelenerek basında sunulan Türk ve Türkiye imgesi tarihsel kökenleri, güncel sosyal ve ekonomik arka planı ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, Almanya'da basının Türk ve Türkiye imgesinin tarihsel olumsuz birikiminden, toplumdaki egemen yapıdan bağımsız, yansız yayın yapmadığını, bu ilişkiler gereği Türkler ve Türkiye hakkında tek yönlü ve olumsuz imgeler ürettiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler:

1. Alman Basını
2. Türk İmgesi
3. Alman Basınında Türk İmgesi
4. Türk – Alman İlişkileri
5. Türkiye – AB İlişkileri
6. Almanya'daki Türkler

ABSTRACT

ETİKE, Şafak. Turkish Image in German Media: Example of 17th December,2004 EU Meeting, Master Thesis, Ankara 2010.

This paper explores Turkish image in German media in the context of EU-Turkey relations and spesifically surveys this in the example of EU Meeting in 17th December,2004 in which negatiation process began.

This paper prepared through examinations of two high circulation rated national newspapers namely, liberal-left predisposed “Süddeutsche Zeitung” and liberal-right predisposed “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, which were issued throughout a month in which meeting was prepared, to discover “Turkish” and “Turkey” images with historical roots and up to date social and economic backgrounds.

This paper represents that German media can’t broadcast with the exception of historically cumulated negative Turkish and Turkey images and the dominant conception between society and produces unilateral and negatory images because of this relationships.

Key Words:

1. German Press
2. Turkish Image
3. Turkish Image in German Press
4. Turkish – German Relations
5. Turkey – EU Relations
6. Turks in Germany